

Toni Morrison

SULA

Türkçesi
ÜLKER İNCE

NOBEL ÖDÜLÜ
1993

Toni Morrison

SULA

ROMAN

Türkçesi
ÜLKER İNCE

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul
Telefon: 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Özgün adı:
Sula

ISBN 975-511-550-6

© Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'ndadır. (1994)

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1994)
Dizgi: Serap Kılıç

*Birileri sizi bırakıp gitmeden önce onları özlemek
düpedüz bahtiyarlıktır. Bu kitap, beni bırakıp git-
memelerine karşın özlediğim Ford ile Slade için.*

"Benim görmüş geçirmiş gülümü benden başka kimse bilmiyordu...onca görkem bana kısmet oldu. Böylesine bir görkem kimsenin yüreğinde olsun istemiyorlar."

-Döğme Gül

BİRİNCİ BÖLÜM

Medallion City'nin golf alanına yer açmak için böğürtlenleri ve it üzümelerini kökledikleri yerde eskiden bir mahalle vardı. Bir vadi kasabası olan Medallion'ın yukarısındaki tepelere kurulmuş, ta ırmağa kadar uzanan bir mahalle. Şimdi oraya banliyö deniyor, ama orada Zenciler yaşarken Taban denirdi. Meşelerin, kayın ve kestane ağaçlarının, akağaçların gölgelediği bu yol bu mahalleyi vadiye bağlardı. Kayın ağaçları yok artık, dallarına çocukların oturduğu, aşağıdaki yoldan geçenlere çiçek açmış dallarının arasından bağırdığı armut ağaçları da yok. Medallion'dan golf alanına giden yola üşüşmüş olan, renkleri soluk, sıvaları dökük yapıların yerle bir edilmesi için cömertçe para ayrılmış durumda. Bahis Salonunu yeryüzünden kazıyacaklar, bir zamanlar orada iskemlelerin bacakları arasındaki parmaklıklardan sarımsı kahve pabuçların uzun burunları aşağı sarkardı. Çelik bir balyoz İrene'in Güzellik Salonunu tuz buz edecek, bir zamanlar kadınların gittiği, saç yıkama lavabosuna dayanmış başlarını İrene, Nu Nile ile köpürtürken uyukladıkları salon. Hâki tulumlu adamlar Reba'nın Et Lokantasının tahtalarını sökecekler – yemeklerin içine ne konacağını başka türlü anımsayamadığı için başından şapkasını eksik etmeden yemek pişiren Reba'nın lokantasını.

Taban denen mahalleden geriye hiçbir şey kalmayacak (aşağıdaki ırmağın üstündeki köprü gitti bile), ama belki de böylesi daha iyi, çünkü orası bir kasaba bile değildi: Alt tarafı bir mahalle, vadideki insanlar

sakin havalarda bazan oradan gelen bir şarkı, bazan bir banço sesi duyar, vadide yaşayanlardan birinin kira ya da sigorta taksitleri toplamak gibi bir iş için tepelere yolu düşerse çiçekli entari giymiş karaderili bir kadının bir ağız mızıkasının şen müziğine uyarak biraz şişine şişine yürüdüğüne, biraz kıvırtıp biraz ‘çalkalla’dığına tanık olabilirdi. Müziği mızıkanın içine üfle-yip sonra kendi içine çeken adamın tulumunun, ayak-kabıllarının üzerinde gezinen sarı tozları kadının çıplak ayakları havaya kaldırır. Kadını izleyen karaderili insanlar güler, dizlerini ovuştururlar, vadiden gelen adam için kahkahaları duymak ne kadar kolaysa, göz-kapaklarının altında, başlara sarılmış paçavraların, yumuşak fötr şapkaların altında bir yerde, avucun içinde, yıpranmış ceket yakalarının altında bir yerde, sinir kıvrımının bir yerinde gizli, yetişkin insan acısını göz-den kaçırmak da o kadar kolaydır. Bu kişinin Aziz Matthew Kilisesinde en gerilerde durması, tenorun sesinin kendisini ipek kumaş gibi sarmasına ya da (sekiz yıldır çalışmamış olan) tahta kaşık ustalarının ellerinin ellerine dokunmasına ve tahtanın üzerinde dans etmiş olan parmakların kendi derisini ellemesine izin vermesi gerekebilir. Yoksa acıyı gözden kaçıracaktır, o gülüşmeler acının bir parçası olsa bile.

Hatta şimdi bulundukları bu yere nasıl geldiklerini açıklayan bir eğlence, diz dövme, yaşlı gözlerle gülüşme.

Bir fıkra. Zenci fıkrası. Böyle başladı. Kasaba değil kuşkusuz, Zencilerin yaşadığı, yukarıda, tepede olmasına karşı Zencilerin Taban dediği bölge. Tam bir Zenci fıkrası. Fabrikadan çıktıktan sonra biraz rahatlayacak bir yer arayan beyazların anlattığı türden bir

fıkra. Yağmur yağmadığı ya da haftalarca yağdığı zaman nasılsa biraz rahatlanacak bir yer arayan karaderrililerin kendileri için anlattığı türden.

İyi yürekli beyaz bir çiftçi kölesine, birtakım zor işleri yaparsa ona özgürlüğüyle birlikte taban araziden biraz toprak vereceğini söylemiş. Köle işi bitirdiği zaman çiftçiden pazarlığın ona düşen yanını da yerine getirmesini istemiş. Özgürlük kolaymış – çiftinin buna bir diyeceği yokmuş. Ama toprak vermek istememiş. Bunun üzerine köleye vadideki topraklardan vermek zorunda olmanın kendisini üzdüğünü söylemiş. Taban araziden biraz vermeyi umuyormuş. Köle şaşırmış, vadi arazisi taban arazi değil mi, zaten, demiş. Efendisi, "A, hayır! Şu tepeleri görüyor musun? Taban arazi orası, verimli topraklar," demiş.

"Ama orası yüksek tepe," demiş köle.

"Bize göre yüksek," demiş efendisi, "ama Tanrı yu-
karıdan baktığı zaman orası taban arazi. İşte bu yüzden oraya öyle diyoruz. Göğün tabanı –olup olacak en iyi toprak."

Bunun üzerine köle kendisine oradan toprak bulmaya çalışması için efendisini sıkıştırmış. Orayı vadiye yeğliyormuş. Dediği gibi de olmuş. Zenci dağlık tepelik yerden toprağı almış, ekip biçmenin olağanüstü güç olduğu, toprakları aşağı kayan, tohumları da alıp götüren, rüzgârın bütün kış eğleştiği yerden.

İşte Ohio'nun bu küçük ırmak kasabasında beyazlar bereketli vadi tabanında yaşarken Zencilerin neden yukarıdaki tepelere yerleşip aşağıdaki beyaz insanlara her gün gerçek anlamda yukarıdan bakmak gibi küçük bir avuntuyla yetindiklerini açıklıyor bu.

Gene de yukarıdaki Taban çok hoştu. Kasaba bü-

yüdükten, çiftlik arazileri bir köye, köy bir kasabaya dönüştükten sonra, Medallion'ın sokakları toz toprak ve coşku içinde gelişirken Taban'daki kulübeleri gölgeleyen o kalın ağaçları görmek olağanüstü güzel bir şeydi. Bazan oraya giden avcılar beyaz adamın gerçekten de haklı olup olamayacağını için için merak ediyorlardı. Belki orası göğün tabanıydı.

Karaderili insanlar bunu kabul etmezlerdi, ama düşünecek zamanları yoktu. Onlar dünyasal şeylerle –ve birbirleriyle– fazla ilgilidiler, hatta ta 1920'lerde bile Shadrack'ın ne olduğunu, kasabalarında büyü-yüp bir kadın olan küçük kız Sula'nın ne olduğunu, Taban denen bu yüksek yere tıkılıp kalmış kendilerinin ne olduğunu merak ediyorlardı.

Ulusal İntihar Gününün kutlanışını İkinci Dünya Savaşı dışında engelleyen bir şey olmamıştı. Yıllardır bu günü, kurucusu Shadrack dışında kutlayan hiç kimse yoktu, ama 1920'den bu yana her yıl ocak ayının üçüncü günü yapılırdı. 1917 olaylarından allak bullak olan, sürekli bir şaşkınlık yaşayan Shadrack yakışıklı, ama harabeye dönüşmüş bir halde Medallion'a geri dönmüştü, kasabada güç beğenir insanların en güç beğenirleri bile kendilerini bazan onun savaşa gitmeden birkaç yıl önce kimbilir nasıl olduğunu düşünürken buluyorlardı. Daha yirmisine bile gelmemiş, kafasında hiçbir şey bulunmayan, ağzı ruj tadını unutmamış bir genç adam olarak Shadrack kendisini 1917 Aralığında silâh arkadaşlarıyla birlikte Fransa'da bir tarlada koşarken buldu. Düşmanla ilk kez karşılaşıyordu, arkadaşları düşmana doğru mu koşuyordu, yoksa düşmandan mı kaçıyor, bilemedi. Çünkü günlerdir yürüyor, kıyıları donmuş bir akarsuyu izliyorlardı. Bir noktada suyun karşı kıyısına geçtiler, Shadrack daha o kıyıya adımını atmaya kalmadan, bağırışlar, patlamalarla dünya başına yıkıldı. Mermilerin ortasında buldu kendini, o şeyin işte bu olduğunu biliyordu, ama duyması gereken duyguyu duyamıyordu – o şeye uyan duyguyu. Çok korkacağını ya da çok neşeleneceğini sanmıştı, çok güçlü birşeyler hissedeceğini. Aslında çizmesinin içinde, üzerine bastıkça topuğuna batan çivinin

acılarından başka bir şey duymuyordu. Hava soğuk olduğu için soluğu görülebiliyordu, çevresini saran bu pis, gri patlamaların arasında soluğunun nasıl olup da bu kadar temiz ve beyaz kalabildiğine bir an şaşırdı. Süngü takmış olarak, tarlanın karşı yanına doğru yel gibi ilerleyen insan kalabalığının arasında koştu. Ayağındaki acıdan korkarken başını biraz sağa çevirdi ve yanındaki bir askerin yüzünün uçtuğunu gördü. Daha bunun şaşkınlığını yansıtamadan askerin, ters çevrilmiş bir çorba tasına benzeyen miğferinin altındaki kafası yok oldu. Ama askerin beyninden hiçbir buyruk almayan başsız gövdesi yılmadan, onurla koşmayı sürdürüyor, beyin dokusunun sırtından aşağı damlayıp akmasını hiç umursamıyordu.

Shadrack gözünü açtığı zaman kendisini küçük bir yataкта yastıklara dayanmış halde buldu. Önündeki tepside üç küçük üçgene bölünmüş metal bir tabak duruyordu. Üçgenlerden birinde pirinç, birinde et, birinde pismiş domates vardı. Küçük yuvarlak bir çukurluğa içinde beyaz bir sıvı bulunan bir fincan konmuştu. Shadrack bu üçgenleri dolduran yumuşak renklere baktı. Pirincin bir topak halindeki beyazlığı, titreyen kan kırmızısı domatesler, grimsi kahverengi et. Hepsinin iticiliği üçgenlerin düzgün dengesinin içine hapsolmuştu; Shadrack'e rahatlık veren, ona bulaşan bir denge. Böylece o beyazın, o kırmızının, o kahverenginin neredeyse orada kalacağına, patlamayacağına, hapsoldüğü yerden dışarı fırlamayacağına, güveni geldikten sonra birden açlık duydu ve ellerini aradı. Önce çok sakına sakına bakıyordu, çünkü çok dikkatli olmak gerekirdi, her şey her yerde olabilirdi. Daha sonra bej

battaniyenin altında, kalçasının iki yanında birer yumru gözüne ilişti. Büyük bir dikkatle bir kolunu kaldırdı, bileğinin ucunda elini görünce rahatladı. Ötekini denedi, o da yerindeydi. Bir elini yavaş yavaş fincana doğru uzattı, tam parmaklarını açmak üzereydi ki parmakları Jack'in fasulye fidanları gibi tepsinin ve yatağın üzerinde salkım saçak büyümeye başladı. Bir çığlık atarak gözlerini kapattı, büyüüp duran kocaman ellerini battaniyenin altına sakladı. Göz önünden kalkınca normal büyüklüklerine döner gibiydiler. Ama bu çığlık üzerine erkek bir hastabakıcı koşup geldi.

"Asker? Bugün bir sorunumuz olmayacak, öyle değil mi? Değil mi, asker?"

Shadrack başını kaldırıp yeşil pamuklu ceket, yeşil pantolon giymiş, saçları dökülmekte olan adama baktı. Saçı sağdan, çok aşağıdan ayrılmıştı, böylece yirmi ya da otuz tane sarı saç teli kafasının çıplak yerini çaktırmadan örtebiliyordu.

"Haydi bakalım. Al şu kaşığı eline. Alsana şunu, asker. Hiç kimse sonsuza kadar senin ağzına kaşıkla yemek verecek değil."

Shadrack'in koltuk altlarından ter aşağı böğürlerine akıyordu. Ellerinin büyüdüğünü görmeye dayanamayacaktı bir kez daha, elma yeşili giysiler giymiş adamın sesinden de korkuyordu.

"Al şunu eline, diyorum sana. Bu yaptığın saçma bir şey..." Hastabakıcı elini battaniyenin altına sokup Shadrack'in bileğini yakalayarak o dev elini çekip dışarı çıkardı. Shadrack birden elini geri çekti ve tepsiyi devirdi. Korku içinde yerinden fırlayıp dizlerinin üzerinde doğruldu, o korkunç parmaklardan kurtulmaya çalıştı, ama hastabakıcıyı yan yatağın üzerine devir-

mekten başka bir şey yapamadı.

Deli gömleği giydirip bağladıkları zaman Shadrack hem rahatlamış hem de sevinmişti, çünkü hiç değilse elleri görünmüyordu ve ne kadar büyümüşse o büyüklükte kalıyordu.

Küçük yatağına bağlanmış halde sessizce yatar-ken zihnindeki kopuk iplikleri birbirine bağlamaya çalıştı. Kendi yüzünü görmek ve o yüzü ‘asker’ sözcüğüyle –hastabakıcının (ve kendisinin bağlanmasına yardım eden ötekilerin) kendisine seslenirken kullandıkları sözcükle– birleştirmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu. ‘Asker’ orduda olur, diye biliyordu, acaba insanlar neden kendisine bakıp asker diyorlardı. Gene de elleri böyle davrandığına göre yüzünden daha başka bir davranış bekleyebilir miydi? Duyduğu bu korku, bu istek onun için çok fazlaydı, bu yüzden başka şeyleri düşünmeye başladı. Yani zihnini hangi bellek mağarasına girmek istiyorsa oraya girmesi için kendi haline bıraktı.

Bir pencere gördü, bu pencere, içinin balıkla dolu olduğunu bildiği bir ırmağa bakıyordu. Kapının hemen dışında birisi alçak bir sesle konuşuyordu.

Shadrack’ın büyük öfkesi, hastane yöneticilerinden tehlike olasılığı yüksek bölgelerdeki hastaların dağıtılmasıyla ilgili notun geldiği güne rastlamıştı. Önceliği ya da büyük öfkesi Shadrack’e birtakım kazançlar sağlamıştı: Hastaneden çıkabilme izni, 217 dolar nakit para, her türlü giyecek, çok resmi görünen belgeler.

Hastane kapısından dışarı adımını atar atmaz gör-

düğü tıraşlanmış bahçe fundaları, kıyıları çevrili çimenlikler, hiç sapmadan uzanan yaya yolları karşısında sendelemişti. Shadrack beton yollara baktı: Her biri, herhalde istenir olması gereken bir yere gidiyordu. Betonla yeşil çimenler arasında ne bir çit, ne bir uyarı, ne bir engel vardı, bu yüzden insan o temizpak taş yolu bırakıp başka bir yöne sapabilirdi, kendi istediği yöne.

Shadrack hastane merdivenlerinin alt basamakla-

için başını yerden kaldırmıyordu, bu yüzden de yolunu kaybetti. Başını kaldırıncı, üzeri kapalı bir yürüyüş yoluyla ana binadan ayrılmış alçak, kırmızı bir binanın yanında durduğunu gördü. Kendisine acı verici bir şey anımsatan tatlımsı bir koku geliyordu bir yerden. Çevresine bakıp bahçe kapısını aradığında, çimenlerin üzerindeki karışık yolculuğu sırasında kapının tam tersi bir yöne gitmiş olduğunu gördü. Alçak binanın hemen solunda çakıl döşeli bir araba yolu vardı, hastane arazisinin dışına gidiyor gibiydi. Hemen o yola seğırtti ve yalnızca sekiz gününü anımsadığı bir yıllık bir sığınaktan sonunda ayrıldı.

Sokağa çıkınca batıya yöneldi. Uzun süre hastanede kalmak onu güçten düşürmüştü, yolun çakıl taşlı kıyısında sendelemeden yürüyemeyecek kadar güçsüzdü. Ayaklarını sürüdü, başı döndü, durup soluk aldı, yeniden yürümeye başladı, tökezledi, terledi, ama şakaklarındaki teri silmek istemedi. hâlâ ellerine bakmaya korkuyordu. Köşeli, karanlık arabalarıyla yoldan geçenler sarhoş olduğunu düşündükleri adamı görmezden geliyordu.

Bir kasabaya vardığı zaman güneş tam tepeye dikilmişti bile. Gölgele birkaç sokaktan geçtikten sonra kasaba merkezi geliverdi; sevimli, sessiz, düzgün bir kasaba merkezi.

Çok yorulmuştu, ayakları acıdan keçeleşmiş gibiydi, pabuçlarını çıkarmak için kaldırımın kıyısına oturdu. Ellerini görmek istemediğinden gözlerini kapamıştı, yüksek konçlu, ağır pabuçlarının bağcıklarıyla boğuşuyordu. Hastabakıcı iki düğüm atmıştı – tıpkı çocuklara yapıldığı gibi – uzun süredir karışık şeylerle uğraşmamış olan Shadrack çözemedi. Aralarında eşgüdüm

olmayan tırnaklarıyla düğümleri çekiştiriyordu. Yavaş yavaş artan bir isteriye karşı savaşıyordu, ağrıyan ayaklarını rahatlatma kaygısı değildi bu yalnızca; hayatı bu düğümlerin çözülmesine bağlıydı. Birden, gözlerini açmaksızın ağılamaya başladı. Yirmi iki yaşında, güçsüz, terli, korkmuş, ne ya da kim olduğunu bile bilmediğini kabul etme yürekliliğini gösteremeyen biriydi... ne geçmiş vardı, ne dili, ne bir kabilesi, ne kökeni, ne adres defteri, ne tıraşı, ne kalemi, ne saati, ne mendili, ne halısı, ne yatağı, ne konserve açacağı, ne solmuş posta kartları, ne sabunu, ne anahtarı, ne tütün kesesi, ne kirli çamaşırı, ne de yapacak herhangi bir, herhangi bir şeyi... bir tek şey biliyordu, o da denetlenmesi olanaksız canavar ellerinin olduğuydu. Küçük bir orta batı kasabasının kaldırım kenarında sessizce ağladı, o pencere, o ırmak, kapının hemen dışındaki alçak sesler nerede acaba, diyordu...

Gözyaşlarının arasından parmaklarının önce bağcıkları duraksayarak daha sonra hızlı hızlı ördüğünü gördü. İki elinin dörder parmağı örgünün içine dokunmuş, kendi kendilerini düğümlemiş, küçük gözeneklerin birinden girip birinden çıkmıştı.

Polis geldiğinde Shadrack'ın başı çatlayacak gibi ağrıyordu, ayakkabı bağcıklarına çözülmemecesine dölandığını sandığı ellerini polisler oradan çekince duyduğu rahatlık bile başının ağrısını hafifletmedi. Onu kodese götürdüler, aylaklık ve sarhoşluktan içeri tıktılar, hücreye kapadılar. Portatif bir karyolaya yatmış olan Shadrack umutsuzca duvara bakmaktan başka bir şey yapamıyordu, başındaki ağrı öylesine kötürüm edici bir ağrıydı. Uzun süre bu ağrıdan kıvranarak öylece yattı, daha sonra duvarda üzerine boya çekilmiş,

kendi kendisini düzmesini öneren sözcüklere bakmakta olduğunu fark etti. Başındaki ağrı hafiflerken dikkatini cümleye verdi.

Bir pencere storunun altına ayışığı nasıl sokulursa bir düşünce de öyle gelip girdi kafasına: Daha önce de duyduğu bir istek, kendi yüzünü görme isteği. Bir ayna aradı, yoktu. Sonunda ellerini arkasına sıkı sıkı gizleyerek yüz yıkama leğeninin yanına gitti, içine baktı. Leğendeki suyun her yanını güneş eşit olarak aydınlatmadığı için pek bir şey göremedi. Yatağına döndü, battaniyeyi aldı, başına örttü, böylece içinde yüzünü görebileceği kadar suyu karartmıştı. Leğendeki suda ciddi, kara bir surat gördü. Öylesine kesin, öylesine kuşkuya yer bırakmayan bir siyahlıktı ki şaşırdı. Kendisinin gerçek olmadığı yolunda hafif bir korkusu olmuştu içinde hep, hiç var olmadığı yolunda. Ama yadsınamayacak varlığıyla o karalık kendisini selâmladığı zaman artık daha başka bir şey istemiyordu. Bunun sevinciyle battaniyenin bir ucunun aşağı kaymasına izin verme ve ellerine bakma yürekliliğini gösterdi. Elleri öylece duruyorlardı. Terbiyeli terbiyeli.

Shadrack ayağa kalktı, yatağına döndü, yeni yaşamının ilk uykusuna daldı. Hastane ilaçlarının verdiği uykudan daha derin bir uyku; erik çekirdeklerinininkinden daha derin, bir atmacanın donup kalmış kanadından daha kımultısız; yumurtaların eğiminden daha dingin.

Şerif parmaklıkların arasından keçe saçlı genç adama baktı. Mahkûmluk kâğıtlarını okumuş ve bir çiftçinin kamyonetini durdurmuş. Shadrack uyandığı zaman şerif ona kâğıtlarını verdi, onu arabaya kadar geçirdi. Shadrack bindi, üç saate kalmadan Medalli-

on'a dönmüştü, çünkü penceresinden, ırmağından, kapısının hemen dışındaki seslerden ancak kırk kilometre uzaktaydı.

Kamyonun arkasında, sakız kabağı çuvallarına, tatlı kabağı yığınlarına dayanmış olan Shadrack on iki gün sürecek olan bir boğuşmaya girişti, yaşadıklarını düzene sokmak, netleştirmek savaşı. Korkuyu denetim altına alabilmek için bu korkuya bir yer bulmaya çalışması gerekiyordu. Ölümün kokusunu biliyor ve ondan çok korkuyordu, çünkü hiçbir hazırlık yapmanın olanağı yoktu. Onu korkutan ölüm ya da ölmek değildi, bunların insanı hiç beklemediği bir anda yakalayışlarıydı. Bunu çözmeye çalışırken aklına bir düşünce geldi: Yılda bir gün bu işe ayrılıyorsa herkes yolunun üzerindeki bu engelden kurtulur, yılın gerisinde rahat eder, güvenlikte olurdu. İşte böylece Ulusal İntihar Gününün temelini attı.

Her yeni yılın üçüncü günü elinde bir ip, bir inek çanıyla, Taban'dan aşağı Marangoz Sokağına iner, insanları toplanmaya çağırırdı. Onlara kendilerini ya da birbirlerini öldürmek için bunun tek şansları olduğunu söylerdi.

Başlangıçta insanlar korkuyordu; Shadrack'in deli olduğunu biliyorlardı, ama bu onun aklının ya da daha da önemlisi hiç gücünün olmadığı anlamına gelmiyordu. Gözleri öylesine çılgın, saçları öylesine uzun, öylesine keçe gibiydi, sesi öylesine sert, gümbürtülüydü ki 1929'da ilk Ulusal İntihar Günü ya da patent gününü büyük bir korku yaratmıştı. İkincisinde, yani 21'de daha az korkutucuydu, ama gene de kaygı vericiydi. İnsanlar bir yıldır onu aralarında görüyorlardı.

Shadrack, yıllar önce ölmüş büyük babasına ait olan ır-
mak kıyısındaki küçük bir kulübede yaşıyordu. Salı ve
cuma günleri, o günlerin sabahında yakaladığı balıkla-
rı satıyordu, haftanın geri kalan günleri sarhoş, şama-
tacı, edepsiz, komik, rezil biriydi. Ama hiç kimseye do-
kunmazdı, hiç boğuşmaz, kimseyi okşamazdı. İnsanlar
onun deliliğinin sınırlarını ve doğasını bir kez anladık-
tan sonra onu, deyim yerindeyse, kafalarında bir yere
yerleştirebildiler.

Daha sonra Ulusal İntihar Günlerinde o çanını ça-
larken, yetişkinler perdelerin ardından bakar, sokakta-
ki üç-beş başıboş hızını arttırır, küçük çocuklar çılgık
çılgıya koşarlardı. Tüysüz oğlanlar onu (kendilerinden
yalnızca dört ya da beş yaş büyük olmasına karşın) kış-
kırtmaya çalışırlardı, ama bu uzun sürmezdi, çünkü
küfürleri acıydı, kişiseldi.

Zamanla insanlar ocak aylarının üçüncü gününü
pek fark etmez oldular ya da fark etmediklerini sandı-
lar, her yıl Shadrack'ın tek kişilik geçit alayına karşı
öyle ya da böyle ne bir tavır ne de bir duygularının ol-
duğu kanısındaydılar. Aslında bugünle ilgili bir görüş
bildirmeyi bırakmışlardı yalnızca çünkü düşünceleri-
ne, dillerine, hayatlarına girmişti o.

Biri bir arkadaşına, "Doğru ya, uzun sürmüştü, ça-
buk doğmamıştı bebeğin. Kaç gün sancı çektiydin?" di-
yordu.

Arkadaşı da, "Üç gün. Sancılar İntihar Günü baş-
ladıydı, pazara kadar sürdü. Bebek pazar günü doğdu.
Bütün oğullarım pazar günü çocuğu," diye yanıtlardı.

Bir delikanlı evleneceği kıza, "Yılbaşından önce
olacağına sonra olsun. Yılbaşı tatili ücretli tatil," der-
di.

Yavuklusu, "Tamam, ama sakın İntihar Gününe rastlamasın. Düğünüm yapılırken inek çanı sesi duymak istemiyorum," diye yanıtlardı.

Birinin büyükannesi İntihar Gününün hemen ardından tavuklarının çift sarılı yumurta yumurtlamaya başladığını söylerdi.

Daha sonra Rahip Deal sözü alır, Shadrack'ın çağrısını dinlemeyecek kadar akli başında olan insanların kendilerini öldüresiye içki içtiklerini ya da öldüresiye zamparalık ettiklerini söylerdi. "Aslında Shad'in dediğini yapıp İsa Peygamberi de kendilerini kurtarma zahmetinden kurtarsalar iyi olur."

İntihar Günü, Ohio'nun, Medallion kasabasının yukarı, Taban Mahallesinde hayatın, usulca, hiç çaktırmadan bir parçası durumuna geldi.

Sundown House'dan ne kadar uzak olabilirse o kadar uzak olmalıydı. Büyükannesinin orta yaşlı yeğenin oturdyğı Medallion adlı kuzey kasabası bunu sağlama almanın tek yoluydu. Kırmızı pancurlar on altı yıl boyunca hem Helene Sabat'ın hem de büyükannesinin aklından çıkmamıştı. Helene bu pancurların gerisinde doğmuştu, orada çalışan melez bir orospunun kızı olarak. Büyükanne, Helene'i alıp Sundown House'ın yumuşak ışıklarından, çiçekli halılarından ayırarak, çok renkli bir Meryem Ana'nın acılı gözlerinin altında yetiştirdi, ona annesinin azgın kanının en küçük bir belirtisine karşı her zaman uyanık olmasını tembihledi.

Böylece Wiley Wright, New Orleans'taki büyük teyzesi Cecile'i ziyarete geldiğinde küçük Helene'in büyüleyiciliğı bir evlilik önerisine yol açtı - her iki kadının da baskısıyla. Wiley bir deniz adamıydı (ya da daha doğrusu göl adamı diyelim, çünkü Büyük Göl-ler'de çalışan bir gemide aşçıydı), üç gün limanda, on altı gün dışarıda.

Gelini alıp Medallion'a götürdü, tuğla bir verandası, pencerelerinde gerçek dantel perdeleri olan sevimli bir eve bıraktı. Kocasının uzun süren yoklukları Helene Wright için, özellikle evliliklerinden dokuz yıl kadar sonra bir kızı olduğı zaman oldukça dayanılır bir şeydi.

Kızı, hayatta bulmayı hiç ummadığı kadar büyük bir avunç ve amaç olmuştu onun için: Anneliği başara-bileceğini soylu bir biçimde gösterdi – kendisinde olan o müthiş güzelliğin kızına geçmemiş olmasına için için seviniyordu: Kızının derisinde esmerlik vardı, kirpikleri gürdü, ama uzunluk açısından bir uygunsuzluk yoktu, Wiley'in geniş, yayvan burnunu almıştı (Helene onu biraz düzelteceğini umduysa da olmamıştı), dudakları gene onun bol bereket dudaklarıydı.

Helene'in elinde kız yumuşak başlı, kibar biri olarak yetişti. Küçük Nel'den gelen her türlü coşkunluğu annesi yatıştırıyor, kızının hayâl gücünü yer altına itiyordu.

Helene Wright etkileyici bir kadındı, hiç değilse Medallion'da öyleydi. Topuz yapılmış gür saçlar, başkalarının hal ve hareketlerini sürekli sorgulayan kara, yay gibi gözler. Bütün toplumsal savaşları etkili varlığı ve gücünün haklılığına duyduğu inançla kazanmış bir kadın. Medallion'da Katolik kilisesi olmadığı için Zencilerin en tutucu kilisesine katıldı. Etkileyici de oldu. Kiliseye geç kalanlara asla başını çevirip bakmayan kişi Helene'di; mihraba, mevsimin çiçeklerinden koyma uygulamasını başlatan Helene'di; savaştan dönen Zenci askerlere hoş geldin ziyafeti verme âdetini çıkaran Helene. Kaybettiği tek bir savaş vardı, o da adının söylenişi. Taban'daki insanlar Helene dememekte inat ediyorlardı. Helen Wright diyorlardı, işte o kadar.

Genelde hayatı mutlu bir hayattı. Evini seviyor, kızını, kocasını yönetmekten hoşlanıyordu. Kimi zaman uykuya dalmadan önce içini çeker, Sundown House'dan gerçekten de yeterince uzak bir yere gelmiş olduğunu düşünürdü.

İşte bu yüzden Bay Henri Martin'den gelen ve büyükannesinin hastalığını anlatan, ona hemen gelmesini öneren mektubu karışık duygularla okudu. Gitmek istemiyordu, ama kendisini kurtaran kadının sessiz ricasını göz ardı etmeyi de kendine yediremiyordu.

Aylardan kasımdı. 1920 Kasımı. Medallion'da bile beyaz adamların bacaklarında mutlu bir çalımılık, askerden dönmüş Zencilerin donuk gözlerinde bir heyecan vardı.

Helene güney yolculuğunu düşündükçe kaygılanıyordu, ama sonra en iyi korunma araçlarının kendinde olduğuna karar verdi: Terbiyesi, hali, tavrı, bunlara ek olarak bir de güzel bir entari. Koyu kahve yünlü kumaş ile aynı renk yetmiş santim kadife aldı. Bunlardan kendine yakası ve cepleri kadife, ağır, ama zarif bir entari dikti.

Nel, annesi gazete kâğıdından kalıp keser, gözlerini bir dergideki modelden hızla ellerine çevirirken onu izledi. Güneş batınca gaz lâmbasını yakıp gece geç saatlere kadar dikiş dikişini izledi.

Dikişini tamamladığı gün Helene ise tutulmuş bir salam hazırladı, göl seferindeki kocası erken dönerse diye ona bir not bıraktı, kafasını havaya dikerek kızının önüne düştü, bagajları yüklenmiş gergin kollarıyla tren istasyonunun yolunu tuttu.

Anımsadığından da daha uzun geldi yol, tam köşeyi döndükleri sırada dumanları çıkan treni gördüler. Raylar boyunca koşup Zenci hademenin kendilerine parmağıyla gösterdiği vagonu aradılar. Bu konuda bile bir yanlışlık yaptılar. Helene ile kızı yirmi kadar beyaz erkekle kadının bulunduğu bir vagona bindi. Geriye dönüp üç tahta basamağı inmek yerine Helene bi-

raz utanmayı goze alarak yoluna devam etmeye ve Zenci vagonuna geçmeye karar verdi. İki parça yüküyle, ağzı büzgülü bir para çantası vardı; kızı da üzeri kapalı bir yiyecek sepeti taşıyordu.

Üzerinde YALNIZCA ZENCİLER yazılı kapıyı tam açacakları sırada kendilerine doğru gelen beyaz bir biletçi gördü. Soğukça bir gündü, ama ana kız bir yandan kapıyı açık tutmaya, bir yandan da kapıdan geçmeye çalışırken annenin yüzünde ince bir ter tabakası parlıyordu. Biletçinin bakışları o solmuş, sararmış kadının üzerinde gezindi, sonra adam küçük parmağını kulağına sokup hafif hafif salladı, kirini çıkardı. "N'apıyosun, kız?"

Helene başını kaldırıp baktı.

Bu kadar çabuk ha. Bu kadar çabuk. Daha dönüş yolculuğuna başlamamıştı bile. Büyükannesinin kentteki, kırmızı pancurları parlayan evine daha dönmeden ona biri 'kız' demişti. Bütün o eski alınganlıklar, her zaman hep hatalı olma korkusu midesine vurdu, elleri titremeye başladı. Salt o tek sözcüğü duydu; geçmeye çalışırken daha önce özenle yerleştirdiği yerden kayıp bir gözünün üzerine düşen geniş kenarlı şapkasının üstünde o sözcük sallanıyordu.

Adamın biletleri görmek istediğini düşünerek hemen elindeki inek derisi bavulla birlikte hasır bavulu bıraktı, cüzdanında biletleri aramaya başladı. Sesi hem hoş a gitmek isteyen hem de yaşadığı için özür dileyen birinin sesiydi. "Burada olacaktı. İşte şurada bir yerde, efendim..."

Biletçi tırnağıyla çıkardığı kulak kirene baktı. "Ne işin vardı senin orada? O vagona ne arıyodun baki-im?"

Helene dudaklarını yaladı. "Ah...şey..." Bakışları beyaz adamın yüzünün gerilerine, onun arkasında oturan yolculara uzandı. Dört ya da beş kara yüz, olup bitenleri izliyordu, yüzlerden ikisi, hâlâ bok rengi üniformaları, siperlikli kasketleri üzerlerinde olan iki askere aitti. Helene onların kapalı yüzlerini, kilitli gözlerini gördü, biletçinin gri gözlerinden başka sevgi ve anlayış bekleyeceği bir yer yoktu.

"Yannışlık oldu, efendim. Bakın, lefha falan yoktu. Yannışlıkları girdik, hepsi bu. Efendim."

"Bizim bu trende kimse yannışlık yapamaz. Hadi bakalım, yayan."

Adam öylece durmuş kendisine bakıyordu, Helene sonunda kıyıya çekilmesini beklediğini anladı. Nel'i kolundan tutup çekti, ikisi tahta koltuğun önündeki ayak boşluğuna sığındılar. Daha sonra hiçbir geçerli neden yokken, hiç değilse kimsenin anlayabileceği bir neden, kuşkusuz Nel'in ne o zaman ne de daha sonra anlayabildiği bir neden yokken Helene gülümsedi. Tıpkı biraz önce kasap dükkânından tekmeyle kapı dışarı edilmiş, ama o dükkânın önünde kuyruğunu sallayan bir sokak köpeği gibiydi. Biletçinin somon renkli suratına bütün dişlerini göstererek, cilveyle gülümsedi.

Nel güzel dişlerin parıltısından gözlerini kaçırarak öteki yolculara baktı. Bu sahneyi besbelli ki kayıtsızlıkla izleyen iki Zenci asker şu an donup kalmış gibi görünüyordu. Nel'in arkasında annesinin gülümsemesinin parlak, göz kamaştırıcı ışığı vardı; önündeyse askerlerin geceyarısı gözleri. Askerlerin yüz kaslarının gerilişini gördü, derinin altında öfkeyi mermerleştiren bir hareket. Hiç değişmeyen bakışlar, ama anne-

sinin o aptal gülümsemesinin yayılışına bakan gözleri buğulandıran yoğun bir ıslaklık.

Biletçinin ardından kapı çarpılarak kapanınca Helene koridordan aşağı yürüyüp oturacak bir yer buldu. Bavulunu yukarıdaki rafa koymasına acaba erkeklerden biri yardım eder mi diye bir süre çevresine bakındı. Tek bir erkek bile yerinden kılmıdamadı. Helene sırtı erkeklere dönük halde, dikkatli bir biçimde yerleşti. Nel onun karşısına, hem annesine hem askerlere dönük olarak oturmuştu, askerlerin hiçbirinin yüzüne bakamıyordu. Zarif, güzel karısına tapan babasının tersine bu adamların başlangıçta aralarında olmayan, bu göz kamaştırıcı gülümsemeyle çıkıp gelmiş olan annesine nefret duyduklarını sezinlemek onu hem sevin-dirmiş hem de utandırmıştı. Trenin kalkışından önceki sessizlikte annesinin entarisinin kıvrımlarının ta içlerine baktı. Ağır kahverengi yünlünün aşağı döküldüğü yerde gözleri takılı kaldı. Gözlerini daha yukarı kaldırmaya korkuyordu: Ya eteğin kopçaları açıldıysa, altından sarı ağda renkli deri görünüyorsa. Etek ucuna baktı, onun ağırlığına inanmak istiyordu, ama altında sakladığı şeyin sarı ağda olduğunu biliyordu. Bu uzun boylu, gururlu kadın, arkadaşları konusunda çok titiz davranan, eşi görülmemiş bir zariflikle kiliseye giren, bir bakışıyla bir işçiye ezen bu kadın sarı ağda rengindeyse Nel'in de o renk olma şansı vardı.

İşte Cincinnati'ye doğru sürünerek ilerleyen bu trende kararını verdi: Gözünü dört açacaktı – her zaman. Hiçbir erkeğin annesine öyle bakmadığından emin olmak istiyordu. Gözleri geceyarısı karalığında, etleri mermerleşmiş adamların ona yanaşıp onu şerbetle dönüştürmediğinden.

İki gün sürdü yolculukları; sulusepkenin yağmura dönüşüşünü, erguvan günbatımlarına dönüşüşünü izlemekle geçen iki gün ve tahta koltuğun üzerinde (başları, katlanmış paltolarına dayalı halde) dertop olmuş otururken horlayan askerleri duymamaya çalışarak geçen bir gece. Yolculuğun son aşaması için Birmingham'da aktarma yaptıkları zaman Kentucky'den, Tennessee'den geçerken ne büyük bir lüks yaşamış olduklarını anladılar, çünkü oralandaki duraklarda Zenciler için tuvalet vardı. Birmingham'dan sonraysa hiç yoktu. Helene'in yüzü tuvalet gereksiniminden dolayı gerilmişti, ıstıraplı öylesine büyüktü ki sonunda Tuscaloosa'dan binen dört çocuklu bir kadına sorununu açmaktan başka çaresi kalmadı.

"Banyo bulabileceğim bir yer var mı?"

Kadın kendisine baktı, anlamamış gibi görünüyordu. "Efendim?" Gözleri kalın kadife yakaya, sarı tene, tiz sese dikilmişti.

"Banyo," diye yineledi Helene. Sonra fısıltıyla, "Tuvalet," dedi.

Kadın pencereden dışarısını gösterdi, "Evet, hanım. Aha, şurda."

Helene uzakta bir genel tuvalet görmeyi az çok umarak pencereden dışarı baktı; tuvalet yerine birbirine girmiş otların üst yanında gri-yeşil ağaçlar gördü. "Nerede?"

"Aha şurda," dedi kadın. "Meridian. Direk oraya gidiyoruz." Daha sonra sevgi ve anlayışla güldü, "İdare edebilecek misin?" dedi.

Helene 'evet' anlamında başını salladı, yerine döndü, başka şeyler düşünmeye çalışıyordu, çünkü bir kaza yapmanın en iyi yolu dolmuş olan sidik torbasını

düşünmekti.

Meridian'da kadınlar çocuklarıyla birlikte indiler. Helene küçük istasyon binasında ZENCİ KADINLAR levhası taşıyan bir kapı ararken öteki kadın demir yolunun öteki yanındaki yüksek otlu bir tarlaya doğru iri adımlarla yürüdü. Kimi beyaz adamlar istasyon binasının önündeki parmaklıklara dayanmıştı. Helene'in onlara bir şey soramamasının nedeni onların ağızlarındaki kürdanın çevresinde dillerini çukurlaştırmış olmaları değildi yalnızca. Çevresine bakınarak öteki kadını aradı, otların arasından başındaki bezi görünce 'aha şurası' dediği yerin neresi olduğunu yavaş yavaş anlamaya başladı. Şişman kadın ile dört çocuğu, üç oğlan çocuk ile bir kız, Helene ile kızı, hepsi Meridian'da saat dört güneşinin altında oraya çömelmişti. Aynı şeyi Ellisville'de de yaptılar, Hattiesburg'ta da. Pontchartrain Gölünden pek uzak olmayan Slidell'e vardıklarında Helene yaprakları şişman kadın kadar iyi dürüp bükmele kalmıyor o kasabaların istasyonlarının çatısı altında batık sütunlar gibi duran erkeklerin çamur gibi gözlerinin önünden geçerken kılı bile kıpırdamıyordu.

Böyle bir başarının onda yarattığı cesaret, tren sonunda New Orleans'a girerken çabucak kayboldu.

Cecile Sabat'ın Elysian Fields Sokağındaki evi, o eve tıpatıp benzeyen iki evin arasına yerleşmişti. Fransız tarzı, kısa menzilli tüfek benzeri bir ev, arkasında olağanüstü bir bahçe, önündeyse demir bir parmaklık vardı. Kapıda pembe kurdeleli siyah krapon bir çelenk asılıydı. Geç kalmışlardı. Helene kurdeleye do-

kunmak için elini uzattı, duraksadı, kapıyı çaldı. Yaka-sız gömlekli bir adam açtı kapıyı. Helene kendisini tanıttı, adam da kendisinin Henri Martin olduğunu, hazırlıkları yürütmek için burada bulunduğunu söyledi. Eve girdiler. Meryem Ana üç kez ön odada, bir kez de Cecile'in cesedinin bulunduğu yatak odasında ellerini boynunun ön tarafında kavuşturdu. Yaşlı kadın torununu görmeden ya da onu kutsayamadan ölmüştü.

Bay Martin'den başka evde kimse yok gibiydi, ama hoş bir gardenya kokusu burada daha önce birinin bulunduğunu söylüyordu onlara. Helene beyaz bir mendille kirpiklerindeki yaşları silerek mutfaktan arka odaya, içinde on altı yıl uyuduğu yatak odasına geçti. Nel de tin tin arkasından gidiyordu, o kokudan, mumlardan, o garipsilikten büyülenmişti. Helene, Nel'in şapkasının ipini çözmek için eğildiği sırada bahçeden gelen sarı entarili bir kadın yatak odasına kapısı olan verandaya tırmandı. İki kadın birbirlerine baktılar. İkisinin de gözlerinde birbirlerini tanıdıklarına dair en küçük bir belirti yoktu. Sonra Helene, "Bu... anneannen, Nel," dedi. Nel annesine baktı, sonra hemen başını geride kalan yatak odasına çevirdi.

"Hayır. O anneannenin annesiydi. Bu senin anneannen. Benim... annem."

Çocuk daha düşünemedi, onun bu sözleri gardenyalı havada sallanıyordu. "Ama çok genç görünüyor."

Kanarya sarısı entarili kadın güldü, kırk sekiz yaşında olduğunu söyledi, "yaşlı bir kırk sekizlik."

Demek gardenya kokusu ondan geliyormuş. Bir kanaryanın yumuşaklığını, parıltısını taşıyan bu küçük kadından. Ölümün her köşede iç çektiği, mumla-

rın tükürükler saçtığı bu dört Meryem Analı kasvetli evde gardenya kokusu ile kanarya sarısı entari çevrelerindeki cenaze atmosferini vurguluyordu.

Kadın gülümsedi, aynaya baktı, sesini Helene'e doğru savurarak, "Tek çocuğun mu var?" dedi.

"Evet."

"Güzel çocuk. Sana çok benziyor."

"Evet. Şey. On yaşında."

"O mu? *Vrai*?¹ Yaşına göre küçük, değil mi?"

Helene omuz silkti, kızının soran gözlerine baktı. Sarılı kadın eğildi. "Gel. Gel, *chere*."²

Helene sözünü kesti. "Yıkansak iyi olur. Üç gündür trendeyiz ve hiç yıkanamadık ya da..."

"*Comment t'appelle*?"³

"Zenci Fransızcası bilmiyor."

"O zaman sen sor ona."

"Adını soruyor, canım."

Başını annesinin ağır kahverengi elbisesine gömmüş olan Nel adını söyledikten sonra, "Seninki ne?" diye sordu.

"Benimki Rochelle. Evet. Ben gideyim." Aynaya daha çok yaklaştı, ensesindeki saçları yukarı kaldırıp hale benzeri simidine tıkıyor, kulaklarına düşen lüleleri tükürüğüyle ıslatıyordu. "Çoğu günler buradaydım, biliyor musunuz. Dün mefat etti. Cenaze yarın kalkıyo. Henri o işle ilgileniyo." Bir kibrit yaktı, söndürdü, yanık başıyla kaşlarını koyulaştırdı. O bütün bunları yaparken Helene ile Nel onu izliyordu. Kadıncağız demek onca şeye, o dürülüp bükülen yapraklara, üze-

1. Zenci Fransızcası. Sahi mi? (Çev.)

2. Canım. (Çev.)

3. Adın ne? (Çev.)

rinde uyunan tahta sıralara anneannesinin yerine bu boyalı kanaryayı görmek için katlanmış, bir kez olsun ağzından bir selâm ya da sevgi sözü çıkmamış olan ya da...

Rochelle konuşmayı sürdürdü. "Eve n'olcak bilmiyorum. Kaç aylık kirası da ödendi. N'apıcanı düşündün mü? *Oui*?"

"*Oui*."¹ Helene'in sesi soğuktu. "Düşündüm."

"Ah, evet. Bana düşmez..."

Birden arkaya dönüp koşarak Nel'i kucakladı, onun o ince, yumuşak kollarından beklenmeyecek kadar sıkı ve sert bir kucaklama.

"*Voir! Voir!*"² diyerek gitti.

Mutfakta annesinin tepeden tırnağa sabunladığı Nel bir gözlemde bulunma cesaretini gösterdi. "Öyle güzel kokuyordu ki. Teni de öyle yumuşaktı ki."

Helene bezi duruladı. "Çok ellenen şeyler yumuşak olur hep."

"Peki 'vuhar' ne demek?"

"Bilmiyorum," dedi annesi. "Ben Zenci Fransızcası konuşmam." Kızının ıslak poposuna baktı. "Sen de öyle."

Medallion'a dönüp sessiz eve girdikleri zaman kâğıt pusulayı bıraktıkları yerde buldular, jambon da buzdolabında kurumuştur.

"Ah Tanrım, burayı gördüğüme hiç bu kadar sevinmemiştim. Ama şu toza bak. Bezleri getir, Nel. Ah, boşver. Gel önce biraz soluk alalım. Ah yarab-

1. Evet. (Çev.)

2. Hoşça kal. (Çev.)

bim, buraya sağ salım dönebileceğimi hiç düşünmemiştim. Hoh. Evet, bitti. Artık her şey bitti. Tanrıma şükürler olsun. Şuna bak. O aptala süt bırakmamasını söylemişim, kabın içindeki kesilmiş. İnsanların aklı nerede? Ona bırakmamasını söyledim. Her şeyi hazır bırakmıştım, bir kibrit çaktım mı tamam. Amanın, hava soğuk. Orada öyle oturma, tatlım. Burnunu çekiyor olabilirsin..."

Nel kırmızı kadife kanepenin üzerine oturmuş anesini dinliyor, ama o kokuyu, yanmış kibriti gözlerinin üstlerine süren sarılı kadının o sıkı, sımsıkı kucaklamasını anımsıyordu.

O gece ateş yakıldıktan, soğuk akşam yemeği yendikten, tozlar şöyle bir temizlendikten sonra geç saatte Nel yatağına yatmış, yolculuğunu düşünüyordu. Doğru dürüst çöelmeyi öğreninceye kadar bacaklarından aşağı akarak çoraplarına giren sidiği çok açık bir biçimde anımsıyordu; ölmüş kadının yüzündeki tiksintiyi, cenaze davullarının sesini. Çok heyecan verici, ama korkutucu bir yolculuktu. Trendeki askerlerin gözlerinden korkmuştu, kapıdaki siyah çelenkten, anesinin ağır entarisinin altında pusuda yattığına inandığı sarı ağdadan, bilinmeyen sokakların, bilinmeyen insanların verdiği duygudan. Ama sahici bir yolculuk yapmıştı ve artık farklı biriydi. Yataktan çıktı, aynaya bakmak için ışığı yaktı. İşte yüzü buydu, düz kahve gözler, üç saç örgüsü, annesinin nefret ettiği burun. Uzun uzun baktı, birden bir titreme geçti içinden.

"Ben benim," diye fısıldadı. "Ben."

Nel ne demek istediğini pek bilmiyordu, ama öte yandan ne demek istediğini çok iyi biliyordu.

"Ben benim. Ben onların kızı değilim. Ben Nel de-

ğilim. Ben benim. Ben."

Her *ben* deyişinde içinde güce, sevince, korkuya benzer bir şey baş veriyordu. Bu yeni bulguyla yatağına döndü, pencereden dışarıya, at kestanesinin kara yapraklarına baktı.

"Ben," diye mırıldandı. Daha sonra battaniyenin içine iyice gömülerek. "Olağanüstü... olağanüstü... biri olmak istiyorum. Aziz İsa, beni olağanüstü biri yap."

Yolculuğunun pek çok ayrıntısı birden geliyordu aklına. Uyudu. Bu onun Medallion'dan ilk ayrılışı olduğu kadar son ayrılışı da olacaktı.

Daha sonraki günler çok uzak yerlere, ama yalnız başına yapacağı başka yolculuklar düşledi. Onları düşünmek çok tatlıydı. Medallion'dan ayrılmayı kafasına koyacaktı. Ama bu Sula'yla tanışmadan önceydi, beş yıl Garfield İlkokulunda gördüğü, ama kendi annesi onun annesinin is karası olduğunu söylediği için hiç tanışmadığı, kendisiyle hiç oynamadığı kızla. Belki de o yolculuk ya da yeni bulduğu *ben* olma durumu ona annesine karşın bir arkadaşlık kurma yürekliliğini verdi.

Sula ilk kez Wright'ların evine geldiğinde Hele-
ne'in onlara duyduğu küçümseme, kesilmiş sütten tereyağa dönüştü. Kızının arkadaşında annesinin gevşekliğinin izi yokmuş gibi görünüyordu. Kendi evinin bunaltıcı derli topluluğuna korkuyla boyun eğen Nel, bu evi seven, kırmızı kadife kanepenin üzerinde on ya da yirmi dakika, günağartısı gibi hiç kımıltısız oturan Sula'yla birlikteyken burada rahat ediyordu. Nel'e kalsa Sula'nın karışık evini yeğlerdi, o evde her zaman sobanın üzerinde pişen bir şey olurdu; evin annesi Hannah hiç azarlamaz, hiçbir buyruk vermezdi; her türlü

• insan damlardı oraya; gazeteler koridora yığılmış olurdu, bulaşık yalağına bırakılan kirli kaplar saatlerce dururdu orada, Eva adlı, tek bacaklı bir nine ceplerinin bir köşesinden yerfıstığı çıkarır verir ya da bir düşü yorumlardı.

Sula Peace, çok odalı bir evde oturuyordu, evin sahibinin isteklerine göre yapılmış, yapımı beş yıldan fazla sürmüş bir evdi, çünkü ev sahibi durmadan birşeyler eklemişti: Yeni merdivenler – üst kata çıkan üç ayrı merdiven vardı – yeni odalar, kapılar, taraçalar. Üç kapısı olan odalar vardı, salt verandaya açılan, evin gerisine kapısı olmayan odalar; ancak başkalarının yatak odasından geçerek ulaşabileceğiniz odalar. Ön avlusunda dört tane orak armudu, arka bahçesinde tek bir karaağaç bulunan bu koca evin tek yaratıcısı ve hâkimi Eva Peace'ti, üçüncü katta tekerlekli bir arabada oturur, çocukların, dostların, başiboş serserilerin, arkası kesilmeyen pansiyonerlerin hayatlarını yönetirdi. Eva'nın iki bacasının olduğu zamanları anımsayan dokuz kişi bile yoktu kasabada, Hannah onlardan biri değildi. Eva'nın kendisi açmadıkça kimse bu konudan, onun sakatlığından söz etmezdi; keyfi yerinde olduğu bir zamanda, genellikle de çocukları eğlendirmek için kendisi bu konuda korkulu bir öykü anlatmaya başlamadıkça herkes böyle bir şey hiç yokmuş gibi davranırdı. Ayağının bir gün nasıl kendi kendine ayağa kalktığını, yürüyüp gittiğini anlatırdı. Arkasından kendisinin nasıl seke seke koştuğunu, ama ayağın nasıl hızlı yürüdüğünü. Ya da ayak parmağında bir nasırın çıktığını, durmadan büyüdüğünü, ayağını kapladığını, daha sonra bacağına yürüdüğünü, üzerine kır-

mızı bir bez koyuncaya kadar da büyümeğe devam ettiğini, bezi koyduğundaysa zaten dizine ulaşmış olduğunu.

Birisi Eva'nın bacağına trenin altına soktuğunu ve adamlara tazminat ödettiğini söylüyordu. Bir başkası hastaneye 10.000 dolara sattığını – bunun üzerine Bay Reed gözlerini açıp sormuştu: "Bir cenzi kızın bacaklarının *tanesi* on bin dolar mı ediyo?" Sanki *çifti* on bin etse anlarmış gibi – ama *tanesi*?

Yitirdiği bacağına ne olduysa olmuş, ama kalanı harikaydı. Her zaman ve her türlü havada çoraplı ve pabuçluydu. Arada sırada Noelde ya da doğum gününde yumuşak terlikler giyerdi, ama terlikler hemen yok olurdu, çünkü Eva her zaman bileğinin epey üstüne kadar gelen siyah bağcıklı ayakkabı giyerdi. Sol yanındaki boşluğu kapatmak için fazlaca uzun entariler de giymezdi. Entarileri baldırının yarısına kadar iner böylece o tek, göz alıcı bacak açıkta kaldığı gibi sol budunun alt yanından aşağı birden inen boşluk da görünürdü. Erkek arkadaşlarından biri ona tekerlekli iskemle benzeri bir şey yapmıştı: Büyük bir çocuk arabasının üzerine oturtulmuş ayaksız bir salıncaklı koltuk. Bu garip aygıtla odada dolaşüyor, yatağının yanından tuvalet masasına, oradan kuzeye açılan balkona ya da arka avluya bakan pencereye gidiyordu. Çocuk arabası öylesine alçaktı ki ayakta durarak onunla konuşan çocukların gözleri onunkiyle aynı düzeyde olurdu, yetişkinlerse, ister otursun ister ayakta dursun, ona yukarıdan bakmak zorundaydı. Ama onlar bunu bilmezdi. Sanki başlarını yukarıya kaldırarak bakıyormuş, Eva'nın gözlerinin açıkça görünen uzaklıklarına, burun deliklerinin yumuşak siyahlığına, çenesinin ucuna,

başlarını kaldırarak bakıyormuş izlenimine kapılırlardı.

Eva, OğlanOğlan adlı bir adamla evlenmiş ve üç çocuk sahibi olmuştu: En büyüğü Hannah, kendi adını verdiği, ama İnci diye seslendiği Eva, adı Ralph olan, ama onun Karaerik dediği bir oğlan.

Beş yıllık mutsuz ve acıklı bir evlilikten sonra OğlanOğlan palamarı koparıp gitti. Birlikte oldukları zamanlarda başka kadınlardan zaman bulup eviyle ilgilenememişti. Yapabildiği, yapmayı sevdiği her şeyi yaptı, en çok sevdiği de zamparalıktı, ikinci olarak içki içmek, üçüncüsü de Eva'ya kötü davranmak. Kasım ayında çekip gittiği zaman Eva'nın 1.65 doları, beş yumurtası, üç pancarı vardı, nasıl olması, neler hissetmesi gerektiği konusunda hiçbir düşüncesi yoktu. Çocukların kendisine gereksinimi vardı, kendisininse paraya, hayatını sürdürmeye. Ama üç çocuğun karnını doyurma gereksinimi öylesine şiddetliydi ki öfkesini iki yıl ertelemek, buna ayıracak zaman ve enerjiyi bulacağı güne bırakmak zorunda kaldı. Ne yapacağını bilmiyordu, felâket derecede açtı. Bu alçak tepelerde o yıllarda pek az Zenci aile yaşıyordu. Yolun yüz metre kadar aşağısında oturan Sugg'lar durumu öğrenir öğrenmez sıcak bir tas bezelye ile biraz soğuk ekmek getirmişlerdi. Onlara teşekkür etti, büyük çocukları için biraz sütlerinin olup olmadığını sordu. Onların yoktu, ama tanıdıkları olan Bayan Jackson'ın süt veren bir ineği vardı. Eva bir kova alıp gitti, Bayan Jackson ona sabah gelmesini, çünkü akşam sütünü sağdıklarını söyledi. Böylece aralık ayına kadar idare ettiler. İnsanlar

yardım etmek için çırpınıyordu, ama Eva bu ağırlamanın yakında biteceğini seziyordu; kışlar çok sert geçiyordu ve komşularının hali vakti de pek iyi değildi. İki kız, yerde battaniyelere sarınmış yatarken kendisi bebek oğluyla birlikte yatağa girer düşünürdü. En büyük çocuğu Hannah beş yaşındaydı, tekbaşına bebeğe bakamayacak kadar küçüktü, Eva ev işine gitse sabahın beş buçuğundan, hatta daha erken bir saatinden akşam, saat ta sekizi geçene kadar evden uzak kalacaktı. Vadide yaşayan beyazlar o zamanlar hizmetçi kullanacak kadar varlıklı değildi; insan arasalar bile ağır işlere yardım edecek insan arıyorlardı. Virginia'daki ailesinin yanına dönmeyi de düşünmedi değil, ama Eva için üç çocuğuyla eve dönmek ancak ölüme yeğlenecek bir şeydi. Sağda solda dolaşıp aşırılacak birşeyler aramak, kışı dilenerek geçirmek zorunda kalacaktı, bebeği hiç değilse dokuz aylık olsun, o zaman birşeyler ekebilir, vadideki çiftliklerde ot ayıklamak, tohum ekmek, hayvanlara bakmak gibi bir iş bulabilirdi, hasat zamanı sürekli bir iş çıkıncaya kadar böyle idare ederdi. Belki de OğlanOğlan'ın kendisini ailesinden ayırmasına izin vermekle aptallık etmişti, ama o zamanlar öylesine doğru gelmişti ki bu ona. OğlanOğlan beyaz bir marangozun ve el aletleri üreticisinin yanında çalışıyordu, adam Batıda, Medallion adlı kutu gibi küçük bir kasabaya yerleşmeye giderken onun da gelmesi için ısrar etti. OğlanOğlan yeni karısını da alıp getirdi, vadiden çıkıp kıvrıla kıvrıla yukarıya, tepelere çıkan ve yanında çalıştığı adamın adının verildiği yolun yirmi metre kadar ötesine kendilerine tek odalı bir kulübe yaptı. Bir yıl orada oturduktan sonra bahçeye bir oda daha eklediler.

Aralık ortalarına doğru bebek Karaerik'in barsakları hiç hareket etmez oldu. Eva onun karnını ovdu, ona ılık sular içirdi. Sütümden olsa gerek, diye düşündü. Bayan Suggs ona hintyağı verdi, ama o da işe yaramadı. Çocuk ağladı, içmemek için savaştı, bu yüzden boğazından aşağı pek bir şey geçirtilemediler. Korkunç bir sancısı var gibiydi, öfke ve acıdan tiz çığlıklar atıyordu. Bir noktada kendi ağlamasından çılgına dönerek geçirdi, soluğu tılandı, sanki boğazı sıkılıyormuş, ölüyormuş gibiydi. Eva çocuğun yanına koştu, toprak oturağı ayağıyla devirdi, çocuğun çişini yere döküldü. Onu yatıştırmayı başardı, ama o gece geç vakit çocuk yeniden ağlamaya başlayınca onun bu acısına kesin bir çare bulmaya karar verdi. Bebeği battaniyeye sardı, mutfak yağı kabını parmağıyla kıyı bucak sıyırdı, sendeleyerek ek binaya bebekle birlikte gitti. Karanlığın ve dondurucu, pis bir kokunun ortasına çömeldi, bebeği dizlerinin üzerine yüzükoyun yatırdı, poposunu açtı ve (üç pancarın dışında) evdeki son yiyecek maddesi kırıntısını parmağıyla kışından tepti. Bir parça yağla girişi yumuşattıktan sonra barsaklarını boşaltmak üzere orta parmağını içeri soktu. Tırnağı çakıl taşı gibi bir şeye takıldı; onu dışarı çıkardı, ardından daha başkaları çıktı. Siyah, katı kakalar donmuş toprağın üzerine dökülürken Karaerik ağlamayı kesti. Şimdi her şey bitince, orada çömelmiş oturan Eva bebeğe kakasını yaptırmak için neden ta buraya kadar geldiğini, gövdesinin sıcaklığıyla ısıttığı sevgili bebeğiyle bu zifiri karanlıkta kalçalarının üzerine çökmüş, bacakları ve dişleri böyle soğuktan donar, burun delikleri genişlerken burada ne yaptığını merak ediyordu. Sanki beynini havaya atıp tutmak istermiş gibi kafasını salladı.

dı, daha sonra yüksek sesle, "Hımm. Hayır," dedi. Bunun üzerine eve ve yatağına döndü. Bu iyiliğin değerini bilen Karaerik uyurken sessizlik Eva'ya düşünme olanağı sağladı.

İki gün sonra bütün çocuklarını Bayan Suggs'a bıraktı ve ertesi günü döneceğini söyleyerek gitti.

On sekiz ay sonra iki kol değneğiyle bir arabadan indi, yeni siyah bir cüzdanı ve tek bir bacağı vardı. Önce çocuklarını geri istedi, sonra şaşkın Bayan Suggs'a kâğıt bir on dolarlık verdi, daha sonra Marangoz Sokakında, OğlanOğlan'ın yaptığı ve kendisinin kiraya verdiği tek odalı kulübenin yirmi metre ötesine bir ev yaptırdı.

Karaerik üç yaşına geldiğinde OğlanOğlan kasabaya geri döndü ve onun ziyaretine geldi. Eva onun geleceği haberini alır almaz limonata hazırladı. Bu karşılaşma sırasında ne yapacağı ya da neler hissedeceği konusunda hiçbir düşüncesi yoktu. Ağlayacak mıydı, adamın boğazını mı kesecekti yoksa kendisiyle sevişmesi için yalvaracak mıydı? Hiç bilemiyordu. Bu yüzden bekleyecek ve görecekti. Yeşil bir sürahide limonata karıştırıyor ve bekliyordu.

OğlanOğlan hoplaya zıplaya merdivenleri çıktı, kapıyı çaldı.

"Gel içeri," diye bağırdı Eva.

Adam kapıyı açtı, ayakta durmuş sırtıyordu, bir mutluluk ve iyiniyet tablosu gibiydi. Pabuçları parlak portakal rengiydi, kentlilerin giydiği türden hasır bir şapka, açık mavi bir takım giymiş, bir kravat iğnesi takmıştı. Eva gülümsedi, ona oturmasını söyledi.

Adam da gülümsedi.

"Görmeyeli nasılsın, kız?"

"Eh işte. Sen nasılsın?" Kendi ağzından bu sözlerin çıktığını duyunca konuşmanın kibar bir biçimde başlayacağını anladı. Gene belli olmaz, bakarsın Eva adamın kravat iğnesinin ortasından bir çuvaldız batırırdı.

"Biraz limonata içer misin."

"İçmemek için bir neden yok." Hoşnutluğunu yansıtan bir hareketle şapkasını başından çıkardı. Tırnakları uzun ve parlaktı. "Amma sıcak ha, sabahtan beri de koşturup duruyorum."

Eva tel kapıdan dışarı baktı, en küçük armut ağacına dayanmış duran, bezelye yeşili entarili bir kadın gördü. Yeniden adama baktığında, Karaerik'in bir fıncığı kabuğundan tekbaşına çıkardığı güncü yüzünü anımsadı. Yeniden gülümseyen Eva limonatayı bardağa doldurdu.

Hiç güçlük çekmeden konuşuyorlardı: Eva onunla ilgili bütün dedikoduları biliyordu, o ise ilgisiz şeyler soruyor, başka herkesin yaptığı gibi bacak konusunu hiç açmamaya özen gösteriyordu. Bir merhaba demek için uğramış, nereden geldiyse oraya dönecek olan bir kuzenle konuşmak gibi bir şeydi. OğlanOğlan çocukları görmek istemedi, Eva da konuşmanın arasına onları sıkıştırmadı.

Bir süre sonra gitmek üzere kalktı. Verilmiş sözleri olduğundan dem vurdu, yeni para ve aylıklık kokuları saçarak basamaklardan oynaya zıplaya inip bezelye yeşili entarinin yanına gitti. Eva arkasından bakıyordu. Ensesine, omuzlarının duruş biçimine baktı. Bütün o parlaklığın altında, o sap gibi boynunda,

omuzlarının o tuhaf gerginliğinde yenilgiyi gördü. Ama gene kendi duyguları konusunda hiç bilgisi yoktu. Sonra adam eğildi, yeşil entarili kadının kulağına bir şey fısıldadı. Kadın bir an durdu, sonra başını geriye atıp güldü. Eva'ya Şikago'yu anımsatan yüksek perdeden, bir büyük kentli gülüşü. Bir balyoz gibi indi ve Eva ancak o zaman bildi ne hissedeceğini. Göğsü nefretle doldu.

Ondan uzun süre adamakıllı nefret edeceğini bilmek, gelecekle ilgili mutlu bir beklentiyle doldurdu içini, tıpkı birine âşık olacağınızı bilip de bunun mutlu belirtilerini beklediğiniz zamanki gibi. OğlanOğlan'dan nefret ederek ayakta kalmayı başarabilirdi, çizgilerini belirlemesi, güçlendirmesi ya da alışıl gelmiş savunmasızlıklara karşı kendisini koruması için, canı istediği ya da gerek duyduğu sürece bu nefretin vereceği güvenlik, heyecan ve tutarlılıktan yararlanabilirdi. (Bir keresinde Hannah onu karaderili insanlardan nefret etmekle suçladığında Eva salt bir kişiden, Hannah'nın babası OğlanOğlan'dan nefret ettiğini, bu nefretin kendisini ayakta tutup mutlu ettiğini söylemişti.)

Mutlu ya da mutsuz. OğlanOğlan'ın ziyaretinden sonra yatak odasına daha çok çekilir, evin aşağısını daha çok orada yaşayanlara bırakır olmuştu: Geçerken uğramış kuzenlere, başıboş serserilere, aile olmanın ayrıcalığıyla kendilerine kiraladıkları odalarda kalan yeni evli pek çok çifte bırakmış, 1910'dan sonra da kendi isteğiyle merdivenlere adımını atmamıştı, ancak bir kez yaptı bu işi, bir ateş yakmak istemişti, yıllardır da dumanının kokusu saçlarından gitmiyordu.

Bu büyük evin kiracıları arasında Eva'nın sokak-

tan çekip aldığı çocuklar vardı. Kendisinin bildiği özel yeğlemeler ve önyargılara dayalı bir programa göre hareket ederek yatak odasının balkonundan gördüğü çocukları ya da dama oynamak, kendisine *Courier* okumak, bilkazan kâğıdı doldurmak için gelen yaşlı insanların dedikodularından durumlarını öğrendiği çocukları çağırtırdı. 1921'de torunu Sula on bir yaşındayken Eva'nın böyle üç çocuğu oldu. Annelerinin, büyükan-nelerinin ya da kimbilir kimin en iyi arkadaşının verdiği adlarla ve başlarında yün başlıklarla geldiler. Eva onların başlarındaki başlıkları çıkardı, adlarıyla hiç ilgilenmedi. İlk gelen çocuğa, çocuğun bileklerine, başının biçimine, gözlerinden okunan mizacına yakından baktı ve "Evet. Şu Çiytanesi'ne bakın. Vay vay vayvayvay," dedi. Aynı yıl daha sonra, sokağın karşı yanındaki bir verandadan düşüp duran bir çocuğu getirttiği zaman da aynı şeyi söyledi. Biri ona, "Ama, Bayan Eva, ötekine de Çiytanesi adını vermiştiniz," dedi.

"Öyle mi? Bu da bir başkası işte."

Üçüncüsü getirildiği ve Eva ona da 'Çiytanesi' dediği zaman onun başka ad bilmediğini ya da zihinsel yetilerinin sonunda güçsüzleştiğini düşündüler.

"Onları birbirinden nasıl ayıracak insanlar?" diye sordu Hannah.

"Birbirlerinden ayırmaya ne gerek var? Hepsi çiytanesi işte."

Hannah sorduğu zaman sorusu pek zekice görünmedi, çünkü her bir çiytanesi öteki ikisinden apaçık biçimde farklıydı. Bir numaralı Çiytanesi süreğen sarı-lıklı altın rengi gözleri olan, güzel kafalı simsiyah bir oğlandı. İki numaralı çiytanesi açık renk tenli, her ya-nı çille kaplı, sık kızıl saçlı bir çocuktü. Üç numaralı

Çiytanesi çikolata renkli, siyah kâküllü ve Meksikalıydı. Ayrıca aralarında bir-iki yaş fark vardı. Eva, 'Çiytanelerinden birini gönderin de bana bir Garret alsın, Garret yoksa Buttercup,' ya da 'Gel bakayım buraya, sen çiytanesi,' ya da 'Çiytanelerinden birini gönderin bana,' gibi şeyler söyledikçe, Hannah'nın sorusu anlam kazanıyordu.

Her bir oğlan annesinin ya da her kimse onun elinden alındığı zaman içinde bulunduğu kozadan yavaş yavaş çıkıyor, Eva'nın görüşünü kabul ederek, adları gibi birer çiytanesine dönüşüyordu – öteki ikisiyle birleşip birden fazla adı olan bir teslis... birbirinden ayrılmayan, kendilerinden başka kimseyi sevmeyen bir üçlemeye dönüşmüşlerdi. Buzdolabının sapı düşse, çiytanelerinin hepsi sopa yiyor, havaya dikilmiş popolarına sopalar inerken kuru gözlerle, sessizce ayaklarına bakıyorlardı. Altın gözlü çiytanesi okul çağına gelince ötekiler olmadan gitmek istemedi. Kendisi yedi yaşındaydı, çilli çiytanesi beş, Meksikalı çiytanesi yalnızca dört yaşında. Eva hepsini birden okula göndererek sorunu çözdü. Bay Buckland Reed, "Ama biri henüz daha dört yaşında," dedi.

"Nerden biliyorsunuz? Hepsi de buraya aynı yıl geldi," dedi Eva.

"Ama şu geldiğinde ancak bir yaşındaydı, geleli de üç yıl oluyor."

"Onun buraya geldiğinde kaç yaşında olduğunu bilmiyorsun, öğretmen de bilmiyor. Gönder hepsini."

Öğretmen şaşırdı, ama inanmamazlık etmedi, çünkü karaderili insanların işlerine akıl erdirmeye çalışmaktan vazgeçmişti. Bu yüzden Bay Reed adlarının Çiytanesi King olduğunu, altı yaşında, birbirlerinin ku-

zeni olduklarını söyledi, öğretmen hafifçe içini çekmekten başka bir şey yapmadı, hepsini birinci sınıfa kaydetti. Onları birbirinden ayırmanın güç olmadığını düşünmüştü, çünkü birbirlerine hiç benzemiyorlardı, ama yavaş yavaş birini ötekinden ayıramadığını anladı. Çiytaneleri buna izin vermiyordu. Öğretmen kafasında onları birbirine karıştırıyordu, sonunda sözcüğün gerçek anlamıyla gözlerine inanamaz oldu. Hepsi tek bir sesle konuşuyor, tek bir zihinle düşünüyordu, tedirgin edici bir dışakapalılıkları vardı. Yürekli, surat-sız, ne yapacakları bilinmez çiytaneleri yalnızca Medallion'da yaşadıkları sürece değil daha sonra da birer giz olarak kaldılar.

Çiytaneleri 1921'de gelmişti, ama ondan bir yıl önce Eva mutfağın yanından çıkma küçük bir odayı Katran Bebek'e, hiçbir zaman fısıltıdan yüksek bir sesle konuşmayan, güzel, incecik, sessiz bir adama kiralamıştı. İnsanların çoğu onun yarı beyaz olduğunu söylüyordu, ama Eva'ya göre tam bir beyazdı. Eva Zenci kanını gördüğü zaman tanırdı, bu adamda ondan hiç yoktu. Medallion'a ilk geldiği zaman insanlar ona Güzel Jonnie adını takmıştı, ama Eva onun süt gibi beyaz tenine, sarı ipek saçlarına bakmış, yarı şaka, yarı hınzırlık olsun diye ona Katran Bebek demişti. Dağlı bir oğlandı, kendi halinde, kimseyi rahatsız etmeyen, içki içerek kendini öldürmeye kararlı bir insan. Başlangıçta kümes hayvanları pazarında çalışıyor, bütün gün tavukların boyunlarını kopardıktan sonra eve geleerek uyuyana kadar içiyordu. Daha sonra bazı günler işe gitmemeye, kira parasını bulamamaya başladı. İşini büsbütün kaybettiği zaman sabahleyin evden çıkar, para kazanmak için dilencilik ya da ne olursa yapar,

eve gelir içerdi. Çünkü hiç sorun yaratmıyordu, az yer, hiçbir şey istemez, ucuz şaraptan hoşlanırdı, hiç kimse onu bir baş belâsı olarak görmezdi. Ayrıca çarşamba geceleri gece duası toplantılarına gider, düşünölebilecek en tatlı dağ sesiyle 'In the Sweet By-and-By'ı söylerdi. Çiytanelerini içki almaya gönderir, zamanının çoğunu yere yığılmış şeylerin arasında, bir iskemleye oturup duvara bakarak geçirirdi.

Hannah onun için biraz kaygılanıyordu, ama biraz. Çünkü onun gözlerden uzak, ama pek de yalnız kalmadan ölebileceği bir yerden başka bir şey istemediği kısa zamanda anlaşıldı. Hiç kimsenin aklına ona kendisini toparlamasını ya da bir doktora görünmesini ya da başka bir şey önermek gelmedi. Hatta dua toplantılarında 'In the Sweet By-and-By'ı o söylerken ağlayan kadınlar bile onun kilise etkinliklerine katılması için bir girişimde bulunmadı. Onun sesini dinlediler, ağladılar, kendilerini bekleyen ölümlerini ayrınıtlarıyla düşündüler. İnsanlar ya onun kendi hayatını kendi değerlendiriş biçimini kabul ediyor ya da bununla hiç ilgilenmiyordu. Gene de bu ilgisizlikte biraz önemsemeyiş vardı, çünkü kendilerini bu kadar ciddiye alan insanlara karşı fazla sabırları yoktu. Ölmeye çalışacak kadar ciddiye alanlara. Bütün bunlardan sonra Shadrack'e, Katran Bebek ile çiytanelerinden sonra Ulusal İntihar Gününde onun katılması çok doğaldı.

Kendi çocukları Eva'nın uzak bakışları altında, onun antikalıklarının kurbanı olarak gizlice büyüdüler: İnci on dört yaşında evlendi, Michigan'ın Flint ka-

sabasına taşındı, oradan zarfının içine iki dolar konmuş kuru mektuplar yazıyordu. Küçük sorunlardan, kocasının işinden, çocukların kimi daha çok sevdiğinden söz eden acıklı, saçma mektupçuklar. Hannah, Rekus adlı, güleç bir adamla evlendi, kızları Sula aşağı yukarı üç yaşındayken adam ölünce Hannah annesinin büyük evine dönerek eve ve annesine sonsuza kadar bakmaya kendini hazırladı.

Bu Peace kadınları OğlanOğlan dışında bütün erkekleri seviyordu. Eva'nın kızlarına sunduğu armağan, erkek aşkıydı. Belki de, diyordu insanlar, evde erkek olmadığı için, evi yönetecek erkek. Ama aslında bu doğru değildi. Peace ailesinin kadınları erkekleri erkek oldukları için seviyordu. Yaşlı ve tek bacaklı olmasına karşın Eva'nın düzenli ziyaretine gelen pek çok erkek arkadaşı vardı, Eva sevişme eylemine ortak olmazdı, ama takılmalar, dürtüklemeler, kıkırdaşmalar eksik değildi. Erkekler onun güzel baldırını, zarif ayakkabısını görmek, bazan gözlerindeki uzaklıklardan aşağı kayan odaklaşmayı izlemek isterlerdi. Dama oynamak üzere yerlerini alırken onun yüzündeki her şeyi görmek isterler, hemen hemen her zamanki gibi gene nasıl oluyorsa Eva kazandığında onun karşısında asıl bir şey kazananın kendileri olduğunu biliyorlardı. Ona yüksek sesle gazeteleri okur, içeriğiyle ilgili gözlemlerde bulunurlardı, Eva'ysa onlarla aynı düşüncede olma zorunluluğu duymadan dinler, olaylarla ilgili yorumlarını beğenmez, onları azarlardı. Öylesine huysuzlanmadan, öylesine derin bir erkek aşkıyla tartışırdı ki onun karşı çıkışıyla erkekler kendi inançlarının sağlamlaştığını hissedерlerdi.

Kendisini ilgilendirmeyen konularda da Eva er-

kekleri kayırırdı. Yeni evli gelinlerin erkeklerinin akşam yemeğini zamanında hazırlamaması onun için bitmez tükenmez bir telâş konusudur; gömleklerin yıkanması, ütülenmesi falan filan. "Birazdan senin adam gelir. Hazırlığa başlama saati gelmedi mi?"

"Aaa, Bayan Eva. Hazırlanacak bi şey yok. Spagetti yiyeceğiz."

"Gene mi?" Eva'nın kaşları çatılır, yeni evlinin dudakları da utançla kısılırdı.

Hannah bir erkeğin ilgisi olmadan yaşamayı kesinlikle istemiyordu, Rekus'ın ölümünden sonra çoğunu arkadaşlarının ve komşularının kocalarının oluşturduğu sevgililerinin ardı arkası kesilmedi. Yapmacıksız, hilesiz, tatlı cilveleşmelerdi bunlar. Saçını düzeltmek, hemen koşup üzerini değiştirmek ya da çarçabuk boyanmak gibi hiçbir şey yapmadan, her yanından cinsellik akıyordu. Her zaman üzerine sarındığı basmayla, yazın çıplak ayaklarıyla, kışın topukları düzleşmiş erkek terlikleri geçirilmiş ayaklarıyla erkeklerin dikkatini poposuna, ince bileklerine, boynunun akıl almaz uzunluğuna çekmeyi başarıyordu. Sonra gülümseyen gözler, başını çevirişi... hepsi öylesine davet edici, öylesine şen ve şuhtu ki. Sesi uzar gider, dalar çıkar, bükülürdü; sözcüklerin en basitinin bile hangi teline dokunacağını bilirdi. Hiç kimse, ama hiç kimse Hannah gibi 'ah tatlım' diyemezdi. Bir adam bunu duyduğu zaman şapkasını hafifçe kaşının üzerine yatırır, pantolonunu çeker, onun boynunun dip tarafındaki çukurluğu düşündürdü. Bütün bunlar olurken Hannah işini ve sorumluluklarını en küçük bir biçimde aksatmazdı. Eva erkeklerini sınavdan geçirir, onlarla tartışır, onlarda değerli – sevimli de olsa – bir düşmanla çarpıştıkları duygusu

yaratırken Hannah kimsenin damarına basmaz, hiçbir talepte bulunmaz, erkeğine bu haliyle hiçbir eksiğinin olmadığını, harika olduğunu, düzeltilecek hiçbir yanının bulunmadığını hissettirir, erkek de böylece rahatlar, sırf kendisi olduğu için kendisini aydınlatan Hannah ışığında kendinden geçerdi. Adam içeri girdiğinde Hannah bodrumdan kovayla kömür getiriyorsa kovayı öyle tutardı ki bu bir aşk hareketine dönüşürdü. Adam da ona yardım etmeye kalkışmaz, kovayı yere koyarken butlarının nasıl görüneceğini izlemek isterdi, onları görmesini kadının da istediğini bilirdi.

Bu kalabalık evde gizlice, içinden geldiği gibi ve anda sevişilecek bir yer bulunmadığı için adamı mevsim yazsa bodruma, kömür bidonunun ve gazetelerin arkasındaki serin köşeye götürürdü, kışsa kilere girer, kavanozlarla doldurduğu raflara dayanarak ayakta durur ya da iplere dizilmiş küçücük yeşil biberlerin tam altındaki un çuvalının üzerine uzanırdı. Bu yerleri boş bulamazsa kırk yılda bir kullanılan konuk salonuna hatta yukarıdaki yatak odasına dalıverirdi. Bu sonuncu yeri pek sevmezdi, kendisiyle birlikte o odada Sula uyuduğu için değil, seviştiği adamların daha sonra hep uyumaya kalkışmalarından, Hannah'ınsa aynı yatakta birlikte uyuyacağı kişi konusunda titiz biri olmasındandı. Neyle olursa olsun düzüşebilirdi, ama biriyile uyumak demek bir ölçüde ona güvenmek, kesinlikle adanmak demektir. Bu yüzden de kendine bir gündüz sevgilisi buldu, ancak okuldan eve gelen, kendisini yatakta, bir adamın kollarında kaşık gibi kıvrılmış yatarken bulan Sula'ya topu topu bir kez yakalandı.

Annesinin kilere bu kadar kolayca girdiğini, girdiği gibi hiç değişmeden ancak daha mutlu olarak çıktı-

ğını görmek Sula'ya cinselliğin sık sık yapılan hoş bir şey olduğunu, ama başka koşullarda olağanüstü olmadığını öğretti. Evin dışında, çocukların iç çamaşırlarından söz edip gülüştükları yerlerde ona iletilenler farklıydı. Bu yüzden annesinin ve erkeklerin kiler kapısını açtığı zamanki yüzlerini izledi ve kararını verdi.

Hannah kasabadaki kadınları deli ediyordu – "Dayanamadığım tek şey hayasız kadınlardır," diyen 'iyi' kadınları; Zenci erkekler arasında mesleklerini yürütmek için zaten göbekleri çatlayan, Hannah'ın cömertliğine içlerleyen orospuları; hem kocaları hem sevgilileri olan orta halli kadınları, ilişkilerine hiç tutku katmadığı, kıskanmayı hiç bilmediği için kendilerine benzermediği kadınları. Hannah'nın kadınlarla dost olduğu pek seyrek görülür, olsa da bu kuşkusuz kısa sürerdi, annesinin eve aldığı yeni evli çiftler onun nasıl büyük bir tehlike olduğunu kısa zamanda anlardı. Bir evliliği hatta daha gerçekleşmeden bozabilirdi, yeni damatla sevişir, bütün öğleden sonrayı da karısının bulaşıklarını yıkayarak geçirirdi. Rekus öldükten sonra istediği şey her gün biraz dokunulmaktı, bunu da çoğu kez sağlıyordu.

Erkekler nedense asla onun dedikodusunu yapmazdı. Hiç kuşku yok ki iyi yürekli, cömert bir kadındı, bunlar onun olağanüstü güzelliğiyle ve davranışlarındaki acayip zarıflıkla birleşince, erkeklerin onu yeni gelen insanların ya da kendi karılarının amansız eleştirilerine karşı savunup korumalarına yol açıyordu.

Eva'nın son çocuğu, kendisine her şeyini bırakmayı düşündüğü Karaerik'se 1917'de savaşı gidene kadar sürekli bir ilgi ve sevgi denizinde yüzmüştü.

1919'da Birleşik Amerika'ya dönmüş, ama 1920'ye kadar Medallion'a gelmemişti. New York'tan, Washington D.C.'den, Chicago'dan eve dönüş sözleri veren mektuplar yazmıştı, ama anlaşılan yolunda gitmeyen bir şey vardı. Sonunda Noelden iki-üç gün sonra o eski karabatak yürüyüşünün ancak gölgesi kalmış olarak geldi. Saçları aylardır ne kesilmiş ne de taranmıştı, giysileri saçmasapandı, ayağında çorap yoktu. Ama kara bir torbası, bir kesekâğıdı ve tatlı mı tatlı bir gülüşü vardı. Herkes onu güleryüzle karşıladı, ona Katran Bebek'in odasının yanındaki sıcak odayı verdiler ve kendilerinin bilmesini istediği şeyi söyleyeceği günü beklemeye başladılar. Onun söylemesini boş yere beklediler, ama öğrenmeye yetecek kadar uzun süre bekleyemediler. Davranışları Katran Bebek'inkine çok benziyordu, ama ortalıkta şişe falan görünmüyordu, Karakter kimi zaman çok neşeli, canlı oluyordu. Hannah gözlüyor, Eva bekliyordu. Daha sonra oğlan onlardan kaçmaya başladı, Cincinnati'ye gidiyor, pikap çalarak günlerce odasında uyuyordu. Hatta zayıfladı, çünkü öğünlerin ya başında ya da sonunda iki lokma atıştırıyordu. Sürekli ateşe tutulmaktan kararmış kaşığı bulan Hannah oldu.

Böylece 1921'de bir gece geç saatte Eva yatağından kalkıp üzerine giysilerini geçirdi. Kendini yukarıya çekip koltuk değneklerinin üzerinde doğrulunca, koltuk altlarında keskin bir acı da duysa bu işi hâlâ yapabildiğine şaşırdı. Odada birkaç adım atarak alıştırmayı yaptıktan sonra kapıyı açtı. İki değneği sol koltuğunun altına sıkıştırıp sağ eliyle tırabzana tutunarak ya-

vaş yavaş merdivenlerden inmeye başladı. Koltuk değneğinin ucunun çıkardığı küçük sese karşılık ayağının sesi güm güm ötüyordu. Her sahanlıkta durup soluk aldı. Duyduğu bedensel rahatsızlıktan dolayı gözlerini kapadı, kol değneklerinin alışık olmadığı basıncının acısını dindirmek için değnekleri kolunun altından çekti. En alt basamağı da indikten sonra ağırlığını yeniden iki kol değneğine vererek ön odadan yemek odasına oradan mutfaka seğirtti, kendi doğal ortamında zarif bir biçimde süzülüp giden, ama kanatlarını indirip yürümeye çalıştığı zaman öylesine beceriksiz ve komik görünen dev bir balıkçıl gibi sallanıyor, sonra öne atılıyordu. Sallana atıla Karaerik'in kapısına geldi, değneğin ucuyla iterek kapıyı açtı. Oğlan tek ampulün ışığında zar zor görünen yatakta yatıyordu. Eva doğruca yatağa seğirtti, koltuk değneklerini ayak ucuna dayadı. Oturup Karaerik'i kucaklayarak kollarına aldı. Oğlan uyandı, ama hafifçe.

"Ne o be? Ne o? Beni sen mi tutuyorsun, anne?" Sesi uyuklu ve neşeliydi. Sanki ayıp bir fıkra duymuş gibi kıkırdadı. Eva onu göğsüne bastırdı, kollarında sallamaya başladı. Bir ileri bir geri salladı, bu arada gözleri odayı tarıyordu. Bir köşede yarı yarıya yenmiş, çarşıdan alınma bir vişne turtası vardı. Top yapılmış şekerleme kâğıtları, boş gazoz şişeleri tuvalet masasının altından görünüyordu. Yerde, hemen ayağının yanında bir bardak sıkma çilek suyu ile *Liberty* dergisi vardı. Karaerik'i kucağında salları, arasına çıkardığı kıkırtıları dinlerken Eva'nın belleği boşanarak fırl fırl döndü, takla atıp düştü. Düştüğü an banyo küvetinde Karaerik ve üzerine eğilmiş annesi. Oğlan annesinin boynuna sarıldı, suları kucağına damlarken güldü. An-

nesi kızdı, ama çok değil, onunla birlikte güldü.

"Annecim, çok güzelsin. Çok güzelsin, annecim."

Eva gözyaşlarının ağzına girmesini önlemek için dilini dudağının kenarına uzattı. Oğlanı sallıyor, sallıyordu. Daha sonra onu yatağına yatırdı, uzun uzun baktı. Birden susamıştı, sıkma ilek suyuna uzandı. Dudaklarına götürünce onun kanlı su olduğunu anlayıp yere fırlattı. Karaerik uyandı, "Anne, yatağına dnsene be. Ben iyiyim. Sana söylemedim mi? Ben iyiyim. Haydi git, bakayım," dedi.

"Gidiyorum, oğlum," dedi annesi. Oturduğu yerden kalkıp koltuk değneklerini kendine doğru çekti. Sallanıp ne atılarak odadan ıktı. Gövdesini sürüyerek mutfağa gitti, gıcırtilar çıkardı.

Ilık, hafif bir uykunun kıyısındaki Karaerik hâla kıkırdıyordu. Annecim. Annesi gerçekten de önemliydi. Oğlan yarı uykuda yarı uyanıktı. şimdi de bacaklarının, karnının üzerinde kokusu son derece çekici gelen ıslak, hafif bir şey dolaşıyordu. Bu şey – bu ıslak hafiflik – her yanını sarıyor, sıçırıyor, derisinin içine akıyordu. Gözlerini açtığı zaman üzerine bu hafifliği döken, bir kartal kanadı olduğunu düşündüğü şeyi gördü. Vaftiz gibi, kutsama gibi bir şeydi galiba. Her şey yoluna girecek demeye getiriyordu. O da buna inandığı için gözlerini kapadı, uykunun parlak boşluğuna bıraktı kendini yeniden.

Eva yatağın yanından geri çekildi, koltuk değneklerini koltuk altlarına dayadı. Bir gazete parçasını sımsıkı rulo yaparak on beş santim boyunda bir sopa haline getirdi, ucunu tutuşturdu, gaz yağıyla iyice ıslanmış olan Karaerik'in gizli bir sevinç içinde yattığı yatağa fırlattı. *Harr* diye harlayan alevler oğlanı sararken ace-

le kapıyı kapattı, yukarıya dönmek için o ağır, zahmetli yolculuğa koyuldu.

Tam üçüncü sahanlığa vardığında Hannah'nın ve kimi çocukların seslerini duydu. Alarm seslerini, çiytanelerinin bağırmalarını bile dinlemeden hızla yoluna devam etti. Yatağına girdiğinde kendisinin ardından birinin merdivenleri çıktığını duydu. Hannah kapıyı açtı. "Karaerik! Karaerik! Yanıyor. Annecim! Kapıyı bile açamıyoruz! Anne!"

Eva, Hannah'nın gözlerine baktı. "Benim mi? Bebeğim mi? Yanıyor mu?" İki kadın konuşmadılar, çünkü her biri ötekinin gözlerini yeterli buluyordu. Daha sonra Hannah gözlerini kapadı, bağırıp su isteyen komşularının seslerine doğru koştu.

Hava dondurma yenmeyecek kadar serindi. Tepeden esen rüzgâr, boş Camel paketlerini, tozları kızların bileklerinin çevresinde uçuruyordu. Entarilerini popolarının yarığına itiyor sonra pamuklu iç çamaşırlarına bakmak için eteklerini kaldırıyordu. Edna Finch'in tatlıcı dükkânına, kibar insanlara hizmet veren dondurma salonuna gidiyorlardı, orada çocuklar bile rahat ederdi, biliyor musunuz, Reba'nın Et Lokantasının hemen yanında, Bahis Salonunun bir sokak ötesinde olmasına karşın. Bahis Salonu Taban'da mevcut bütün kumar hayatının kamp kurduğu, dört sokakla kesilen Marangoz Caddesinin yayı içinde yer alıyordu. Yaşlı erkekler, genç erkekler caddede yan yana dizilmiş olan Elmira Sineması, İrene Güzellik Salonu, Bahis Salonu, Et Lokantası binalarının, yavaş yavaş köhneyen öteki iş yerlerinin önünde oyalanıp duruyorlardı. Pencere pervazlarına, taburelere, ambalaj sandıklarına, kırık iskemlelere oturmuş, dişlerini emiyor, dikkatlerini çekecek bir şey bekliyorlardı. Yoldan geçen herkes, her araba, duruşlardaki her değişiklik dikkatlerini çeker, konuşmalara konu olurdu. Özellikle kadınları izlerlerdi. Bir kadın gelirken yaşlı erkekler şapkalarını geriye itiyordu; gençler bacaklarını açıp kapıyordu. Ama hepsi, yaşları kaç olursa olsun kadını uzaklaştıncaya kadar ilgiyle izliyordu.

Nel ile Sula, esen rüzgârdan üşüyerek, kendilerini

inceleyen bakışların utancından yanarak bunca gözün önünden geçiyordu. Yaşlı adamlar onların sopa gibi bacaklarına bakıyor, diz arkalarındaki sinir kırımları üzerinde duruyor, yirmi yıldır yapmadıkları dans türlerini düşünüyorlardı. Yaşla birlikte sevecenliğe dönüşmüş olan şehvet duygusuyla sanki gergin derinin üzerindeki genç ter tadını uyandırmaya çalışmış gibi dillerini dudaklarında gezdiriyorlardı.

Domuz eti. Bu sözcükler hepsinin kafasından geçiyordu. İçlerinden biri de, gençlerden biri yüksek sesle söyledi. Hafif sesle, ama açık seçik söylemişti, bu övgüyü yanlış anlamak olanaksızdı. Oğlanın adı Ajax'tı, yirmi bir yaşında, uğursuz derecede güzel, bahis salonlarının gediklisi bir oğlan. Her hareketi zarif ve etkileyici olan bu çocuk ağzının olağanüstü bozuk oluşu yüzünden her yaşta erkeğin kıskançlığını çekiyordu. Aslında çok ender küfredirdi, seçtiği sıfatlar yavan, hatta zararsızdı. Ünü sözcükleri söyleyiş biçiminden geliyordu. 'Allah kahretsin' dediği zaman *k* sesini ciğerleriyle öyle bir vurguluyordu ki etkisi kasabada akla gelecek en ağzı bozuk birinin bile sağlayamayacağı kadar büyük oluyordu. Öykünülmesi olanaksız bir iğrençlikle 'boklavat' diyebilirdi. Bu yüzden Nel ile Sula geçerken 'domuz eti' dediği zaman kızlar ne kadar hoşlandıklarını biri görür korkusuyla gözlerini elleriyle kapattılar.

Bu panter gözlerin gerilimine karşı koymalarını sağlayan şey aslında Edna Finch'in dondurması değildi. Yıllar sonra küçük gülümsemeleri, çömelmiş kalçaları, kırık iskemlelere binmiş, tren rayı gibi bacakları anımsadıkça çenelerini avuçlarının içine alırken kendi gözleri parlayacaktı. Gizemin çöreklendiği noktayı

sırf bir dikiş yeriyle belirleyen krem rengi pantolonlar. O kaymak gibi vanilyalı çatal sopalar onları çağırıyordu; o limon sarısı gabardinler onlara 'gel' diyordu.

Dondurma salonuna doğru ip cambazı gibi, düşme olasılığı kadar, gerilim ve dengeyi sürdürmenin heyecanıyla yürüyorlardı. En küçük bir göz kayması, ayakkabının burnunun hafifçe takılması onları kendilerini bekleyen o yayılmış, krem rengi kalçalarının kucağına atabiliyordu. Bütün o şıklıkların altında, o temiz paklığın gerisinde kızların düşlerini pıhtılaştıran şey vardı.

Böyle olması da uygundu, çünkü iki kız ilk kez düşlerde tanışmışlardı. Edna Finch'in tatlıcı dükkânı açılmadan çok önce, Garfield İlkokulunun çikolata renkli koridorlarından geçip dışarıya, oyun bahçesine çıktıkları, boş bir salıncağın iki yanında durup iplerinin arasından birbirlerine baktıkları ('Binsene.' 'Hayır. Sen bin.') zamandan önce, öğle uykularının sabuklaması sırasında birbirleriyle zaten tanışmışlardı. Yapayalnız küçük birer kızdı ikisi de, yalnızlıkları öylesine derindi ki onları sarhoş ediyor, onlara renkli filmler gördürüyordu, çoğu kez düşü gören kişi kadar düşten zevk alan bir başkası da oluyordu düşte. Tek çocuk olan Nel, annesinin akıl almaz derecede tertipli evinin sessizliğiyle kuşatılmış olarak arka verandanın basamaklarına oturup kendisinin sırtını parmağıyla gösteren düzenliliği arkasında hissettiği zaman kavaklara bakar hemen kendisini kendi saçlarına dolanmış olarak, çiçekli bir yatakta yatar, ateşli bir prens beklerken görürdü. Prens yaklaşıyor, ama tam anlamıyla gelmiyordu. Ama her zaman kendisiyle birlikte bu düşü izleyen başka, duygudaş gözler de vardı. Düşsel saçlarının dökülüşiyle, çiçeklerden yapılmış yatağının çok

kalın oluşuyla, tül giysisinin, altın sırmalı manşetleri bileğininle düğümlenen kollarıyla kendisi kadar ilgilenen biri.

Onun gibi tek çocuk olan, ama nesneler, insanlar, sesler, kapı çarpmalarıyla sürekli zonklayan bir düzensizlik içinde yaşayan bir eve sıkışmış olan Sula tavanarasında bir yer muşambası tomarının arkasında saatlerce kalıyor, zihninde, şeker yiyen gül koklayan gri-beyaz bir ata binmiş olarak dört nala koşuyor ve bu işleri, kokuyu, hızı paylaşan, apaçık görebildiği birinin önünde yapıyordu.

Böylece ilk kez o çikolata rengi koridorlarda, daha sonra salıncağın iplerinin iki yanında karşılaştıkları zaman eski arkadaşların rahatlığını duydular. İki de ne beyaz ne de erkek olduğunu, kendilerine her türlü özgürlük ve başarının yasaklandığını yıllar önce anladığı için kendilerine, olabilecekleri başka bir şey bulmaya çalışıyordu. Rastlaşmaları çok iyi bir şeydi, çünkü onlara büyümek için birbirinden yararlanma olanağı verdi. Uzak annelerin, Sula'nın babası ölmüş olduğu için, Nel'inki olmadığı için birer giz olan babalarının kızları olarak birbirlerinin gözlerinde aradıkları yakınlığı buldular.

1922'de hem Nel Wright hem Sula Peace on iki yaşındaydı, lades kemiği gibi ipince, yumuşak kışık iki kız. Nel, ıslak zımpara kâğıdı rengindeydi – kanına kötü kanın karışması gibi şeylerden kaygı duyan, bir kaktır ile bir melez arasında fark görmeyen kadınların küçümsemelerinden, katran karası safkanların saldırılarından yakayı ancak kurtaracak kadar kara. Derisinin rengi biraz daha açık olsaydı okula giderken ya onu annesinin koruması gerekecekti ya da kendi kendisini

korumak için biraz utanmaz olması gerekiyordu. Sula koyu kahverengiydi, büyük, yumuşak gözleri, gözkapağının ortasından kaşına doğru uzanan, gonca gül biçimli bir doğum lekesi vardı. Bu leke aslında güzel olmayan yüzüne yarıda kesilmiş bir heyecan-vericilik katıyordu, kimi zaman anneannesiyse dama oynamaya gelen kimi adamların yüzlerindeki mavi ustura yarası gibi bir tehdit edicilik. Doğum lekesi geçen yıllarla birlikte koyulaşacaktı, ama şimdi yağmur kadar telâşsız ve sonuna kadar saydam, altın benekli gözleriyle aynı renkti.

Arkadaşlıkları birden başlamıştı, bir o kadar da yoğundu. Birbirlerinin kişiliklerinde bir avuntu bulmuşlardı. Her ikisi de henüz oluşmamış, biçim almamış olmasına karşın Nel, bir coşkuyu üç dakikadan çok sürdürebileceğine asla güvenilemeyecek Sula'dan daha güçlü, daha tutarlı görünüyordu. Gene de Sula bir keresinde bir ruh durumunu haftalarca sürdürerek bunu bir kez yalanlamıştı, ama bu bile Nel'i savunmak içindi.

Kasabaya yeni gelen İrlandalıların oğulları olan, on iki-on üç yaşındaki dört beyaz oğlan arasına öğleden sonraları Zenci öğrencilere bulaşarak eğleniyordu. Konukseverlikle ışıyan bu yemyeşil vadinin söz verilmiş ülke olduğuna inanan ana-babalarıyla birlikte gelmişlerdi, ayaklarını vuran pabuçları, baldırlarında kırmızı halka biçimli izler bırakan golf pantolonları vardı. Burada tuhaf bir vurguyla konuşan insanlarla karşılaştılar, bu insanlar kendilerinin dininden sapıkça bir korku duyuyor, iş bulma çabalarına karşı amansız bir direnç gösteriyorlardı. Medallion'da yaşamakta olanlar onları aşağı görüyordu, ama hepsi değil. Gör-

meyenler Zencilerdi. Kimi Zenciler Medallion'a İç Sa-
vaştan önce (o zamanlar kasabanın adı bile yoktu) gel-
mişlerdi, ama bu yeni gelenlere nefret duyuyorlarsa bi-
le önemi yoktu, çünkü belli etmiyorlardı. Aslında be-
yaz Protestanların üzerinde anlaştıkları tek konu Zen-
cilere sataşmaktı. Ancak beyazların siyahlara karşı tu-
tumunu benimsedikleri sürece bu dünyada onlara yer
vardı.

Bir keresinde bu oğlanlar Nel'i yakalamış, onun o
korku içindeki çaresiz yüzünden canları sıkılana ka-
dar onu biri tutup ötekine atmıştı. Bu olaydan sonra
Nel okuldan eve dönüş yolunu özenle seçer olmuştu.
Daha sonra Sula da ona katılmış, haftalarca onlardan
kurtulmayı başarmışlardı, ancak soğuk bir kasım günü
Sula, "Haydi eve kestirmeden gidelim," dedi.

Nel gözlerini kırptırdı, ama kabul etti. Maran-
goz Caddesinin dönemecine kadar yürüdüler, orada
oğlanlar kullanılmayan bir duvarın önünde aylak ay-
lak duruyordu. Avlarını görünce sanki akıllarında gri
gökyüzünden başka bir şey yokmuş gibi sallana sallana
yürümeye başladılar. Sırıtmamak için kendilerini
güç tutarak kızların yollarının üzerine kapı gibi dikildiler.
Kızlar oğlanların ayaklarının bir metre yakınına
geldikleri zaman Sula elini paltosunun cebine sokup
Eva'nın mutfak bıçağını çıkardı. Oğlanlar birden dur-
du, birbirlerine baktı, saflık numarasını bıraktılar. Düşündüklerinden de daha iyi olacaktı bu. Onlar da kar-
şılık verip bıçakla dövülecekti. Belki birinden biri be-
linden bir silâh çıkarır, ya da çılgın gibi koşabilirlerdi...

Sula pis sokağa çömelip eşyalarını yere bıraktı:
Yemek çantasını, okuma kitabını, tek parmak eldiven-

lerini, yazboz tahtasını. Bıçağı sağ eliyle tutarak yazboz tahtasını kendisine doğru çekti, sol elinin işaret parmağını tahtanın kıyısına sımsıkı bastırdı. Amacı ke-sindi, ama sağduyudan yoksundu. Parmağının yalnızca ucunu doğradı. Dört oğlan ağızları bir karış açık olarak yazboz tahtasının köşelerine akan kiraz kırmızısı kanın içinde top mantarı gibi kıvrışan et parçasına ve yaraya bakıyordu.

Sula başını kaldırıp onlara baktı. Sesi sakindi. "Bunu kendime yapabildiğime göre size ne yapacağımı siz düşünün."

Nel, oğlanların uzaklaştıklarını ancak tozların yer değiştirmesinden anladı; Sula'nın yüzüne bakıyordu, kilometrelerce, kilometrelerce uzak görünen yüzüne.

Ama onların özelliği sertlik değil, serüvencilikti –kendilerinin ilgisini çeken her şeyi araştırıp öğrenme konusunda müthiş bir kararlılıkları vardı, çevresine tel çekilmiş avlularında çalımlı çalımlı yürüyen tek gözlü tavuklardan tutun da Bay Suckland Reed'in altın dişine kadar, rüzgârda uçuşan çarşafların sesinden tutun da Katran Bebek'in şarap şişelerinin üzerindeki etiketlere kadar her şeyi. Öncelik verdikleri hiçbir şey de yoktu. O aşağılık usturalarla yapılan bir kavgayı izlerken iki yüz metre ötede yol yapımcıların döktüğü katranın müthiş kokusu dikkatlerini çekebilirdi.

Birbirlerinin dostluğunun güvenli limanında başka insanların davranış biçimlerine kulak asmayıp bütün dikkatlerini kendi algılamalarına yöneltme gücünü gösterebilirlerdi. Bayan Wrights, Nel'e burnuna mandal takmasını anımsattığı zaman Nel bunu büyük bir ciddiyetle yapardı, ama işe yarayacağından en küçük bir umudu da olmazdı.

"Orada öyle oturacağına haydi durma, burnuna mandal tak, canım."

"Acıyor, annecim."

"Büyüdüğün zaman güzel bir burnun olsun istemez misin?"

Sula'yla tanıştıktan sonraki günlerde Nel yatağa girer girmez mandalı battaniyenin altına sokuştururdu. Her cumartesi akşamı o iğrenç, sıcak tarağa katlanma sorunu hâlâ vardıysa da artık sonuçları –düz saç– onu ilgilendirmiyordu.

Birbirlerine hayranlıkta birleşen kızlar her bir günü sanki onları eğlendirmek için düzenlenmiş bir film gibi izliyorlardı. Yeni yeni fark etmeye başladıkları şey erkeklerdi. Böylece, bir plan bile yapmaksızın düzenli olarak buluşuyor, havanın dondurma yenemeyecek kadar soğuk olmasına karşın Edna Finch'in Tatlıcı Dükkânının yolunu tutuyorlardı.

Daha sonra yaz geldi. Tomurcuklanmış şeylerin ağırlığıyla topallayan bir yaz. Çitlerin üzerine eğilmiş ağlayan ağır günebakanlar; mor göbekli, göbeklerden epeyce uzaktaki uçları kıvrışan, kararan süsen çiçekleri, kumral saçlarını aşağıya, saplarına doğru sarkıtan mısırlar. Sonra oğlanlar. Doğa görünümünü değerli taşlar gibi benek benek süsleyen, sahadaki bağırışlarıyla havayı ikiye bölen, parlak kara sırtlarıyla ırmağı dolduran o güzelim, güzelim oğlanlar. Adımları bile geride bir duman kokusu bırakıyordu.

İşte o yaz, on iki yaşına geldikleri yaz, o güzel kara oğlanlara adanmış o yaz, cilveli, korkutucu ve korkusuzdular – aynı anda.

Temmuz ayının Merkür ruh hali içinde Nel ile Sula yapılacak muzırlık arayarak Taban'da yalınayak dolaşıyorlardı. Bazan oğlanların yüzdüğü aşağıdaki ırmağa gitmeye karar verdiler. Nel, Marangoz Caddesi 7 numaralı evin verandasında beklerken Sula tuvalete gitmek üzere içeri koştu. Merdivenlerden yukarı çıkarken Hannah'nın iki arkadaşı Patsy ve Valentine ile birlikte oturduğu mutfağın önünden geçti. İki kadın yelpazeleniyor, önlerine lokma koyan Hannah'yı izliyorlardı, oradan buradan konuşmaktaydılar, tam Sula geçerken konu dönüp dolaşıp çocuk yetiştirmeye gelmişti.

"İnsanın başına dert."

"Eevet. Annemin lâfını dinneseydim keşki. Hem yapmamamı söylemişti."

"Erken de olsa geç de olsa bir, en iyisi hiç olmaması."

"Ah, ne bileyim işte. Benim Rudy babasından hoşlanmıyo. Bana nası kızıyo görseniz. Büyüyüp gittiği için seviniorum."

Hannah gülümsedi ve "Fazla konuşma. Üzerine işediği toprağı bile seviyosun sen," dedi.

"E, Hester artık büyüdü, ona duyduğum şeyin artık sevgi olduğunu söyleyemem."

"Bal gibi söylersin. Ben Sula'yı nası seviyosam sen de onu seviyosun. Benim derdim ondan hoşlanmamak. İşte bütün fark burada."

"Dooru. Onlardan hoşlanmak başka şey."

"Tabi. Farklı birileri onlar, biliyo musun..."

Sula, Hannah'nın sözlerini duydu yalnızca ve bu itiraf üzerine merdivenleri uçar gibi çıktı. Şaşkınlık içinde pencerenin önünde durup perdenin kenarıyla

oynamaya başladı, gözünde bir yanma olduğunun farkındaydı. Nel'in sesi yukarıya, pencereye kadar çıkıp içeriye girerek onu kara düşüncelerden uzaklaştırdı, parlak günışığına geri çekti.

Yolda çoğunlukla koştular.

Irmağın geniş olan bölümüne, aynı aileden ağaçların bir araya toplanarak alttaki toprağı kararttığı yere gidiyorlardı. Suda yüzen, soytarılık eden, konuştukları şeyleri kahkahalarla örten oğlanların yanından geçtiler.

Güneş ışığında koşuyor, entarilerini ıslak derilerine yapıştıran kendi rüzgârlarını oluşturunyorlardı. Serinlik umudu veren tıkız yapraklı dört ağacın ortasındaki karemsi bir yere varınca kendilerini dört köşe gölgeye atıp dudaklarındaki terin tadına bakarak birden kendilerini saran bir çılgınlığı düşündüler. Otların üzerine yatmışlardı, alınları neredeyse birbirine dokunuyor, birbirinin tersi yönle uzanan gövdeleri 180 derecelik bir açı oluşturunuyordu. Sula başını koluna dayamıştı, çözülmüş örgülerinden biri bileğine dolanmıştı. Nel iki dirseğinin üzerine dayanmış, parmaklarıyla ot yapraklarını eziyordu. Entarilerinin altındaki et geriliyor, aşırı serinlikten dolayı ürperiyor, göbeklerinin üzerinde uzanırken küçük göğüsleri şimdi hoş bir rahatsızlık vermeye başlıyordu.

Sula başını kaldırdı ve Nel gibi otlarla oynamaya başladı. Birbirleriyle göz göze gelmeksizin ikisi birden otları bir aşağı bir yukarı okşuyordu. Nel kalın bir çubuk buldu, başparmağının tırnağıyla kabuğunu soydu, kaymak gibi dümdüz, tertemiz oluncaya kadar. Sula

çevreye baktı, bir çubuk buldu. Her iki çubuk da çırılçıplak kalınca Nel hemen ikinci evreye geçerek otları kökleyip bir yer açtı. Epeyce bir yer açıldıktan sonra Sula çubukla karmakarışık birşeyler çiziktirmeye başladı. Başlangıçta Nel de aynı şeyi yapmakla yetiniyordu. Ama az sonra sinirlendi, çubuğu düzenli olarak toprağa var gücüyle batıra batıra küçük bir çukur açtı, küçücük el hareketleriyle çukuru büyütüp derinleştiriyordu. Sula da onun yaptığını yaptı, çoğa kalmadan ikisi de çay fincanı büyüklüğünde birer çukur açmıştı. Nel daha hızlı kazmaya başladı, çukurunu derinleştirirken dizlerinin üzerinde doğrularak toprakları dışarı çıkartmaya özen gösteriyordu. Aynı büyüklükte iki çukur açıncaya kadar birlikte çalıştılar. Çukurluk küçük bir bulaşık tası büyüklüğüne ulaşınca Nel'in çubuğu kırıldı. Yüzünü nefretle buruşturarak parçaları açtığı çukurları attı. Sula da aynı şeyi yaptı. Nel bir şişe kapağı gördü, onu da içine attı. Daha sonra çevrelerine bakıp atılacak başka çöpler aradılar: Kâğıt, cam kırıkları, sigara izmaritleri. Sonunda bulabildikleri bütün kirletici şeyler orada toplanmıştı. Toprağı eski yerine koyup daha önce söktükleri otlarla mezarın üzerini kapattılar.

İkisinin ağzından da tek söz çıkmamıştı.

Ayağa kalktılar, gerindiler, boz rengi durgun suların üstünden ötelere baktılar, içlerinde dile gelmez bir tedirginlik, bir çırpıntı büyüyordu. O anda her iki kız da otların üzerinde bir ayak sesi duydu. Irmağın aşağısından küçük bir oğlan geliyordu, kendisine çok büyük gelen bir golf pantolon giymişti. Onları görünce durdu, burnunu karıştırdı.

"Annen sana sümüğünü yeme demişti, Chicken,"

diye bağırdı Nel, iki avucunun arasından.

"Sus be," dedi oğlan, burnunu karıştırarak.

"Buraya gel de söyle bakayım bunu."

"Onu rahat bırak, Nel. Gel buraya, Chicken. Bak sana ne göstercem."

"Haayır."

"Korkuyosun, di mi, sümüğünü elinden alırsız diye?"

"Onu rahat bırak dedim sana. Gel buraya, Chicken. Gel bak. Bir ağaca çıkaracağım seni."

Chicken, Sula'nın parmağıyla gösterdiği ağaca baktı, alçak dalları, üzerine oturacak pek çok dirseği olan çiftte kayın ağacı.

Oğlan yavaş yavaş ağaca doğru ilerledi.

"Gelsene, Chicken, gel çıkmaya yardım edeyim."

Hâlâ burnunu karıştırarak, iri iri gözleriyle kızların dikildiği yere geldi. Sula elinden tutup onu çekeerek ağaca götürdü. Kayın ağacının dibine gelince oğlanı ilk dala kaldırdı, "Haydi. Haydi. Ben seni tutuyorum," diyordu. Kendisi de tırmandı, oğlan sendelediçe eliyle ve güven tazeleyici sesiyle onu dengeliyordu. Çıkabilecekleri kadar yükseğe çıkınca Sula ona ırmağın ta ötelerini gösterdi.

"Görüyor musun? Hiç bu kadar uzakları görmediğine kalıbımı basarım, görmedin değil mi?"

"Hımm."

"Şimdi şu aşağıya bak." Biraz eğildiler, aşağıda, ayakta dikilen, kısılmış gözleriyle kendilerine bakan Nel'e yaprakların arasından baktılar. O yükseklikten küçük ve basık görünüyordu.

Chicken Little güldü.

"Boynunuzu kırmadan aşşa insanız iyi olur," diye

haykırdı Nel.

Oğlan da ona, "Aşşa falan gelmiyorum," diye bağırdı.

"Evet. İnsek iyi olur. Haydi gel, Chicken."

"Haayır. Bırak beni."

"Evet, Chicken. Haydi gel bakayım."

Sula oğlanın bacağından hafifçe çekti.

"Bırak beni."

"Peki. Bırakıyorum." Kendisi inmeye başladı.

"Bekle!" diye bağırdı oğlan.

Sula durdu, ikisi birlikte yavaş yavaş aşağı indiler.

Chicken hâlâ heyecanlıydı. "Ta oraya kadar çıktım, di mi? Di mi? Abime söölicam."

Sula ile Nel onu yansılamağa başladılar: "Abime söölicam; abime söölicam."

Sula onu kolundan tuttu, savurdu, sonra döndürdü, döndürdü. Oğlanın golf pantolonu balon gibi şişti, neşe dolu korkulu çığlıkları kuşları, şişko çekirgeleri ürküttü. Sula'nın elinden kurtulup suya fırladığında kabarcıklı kahkahasını hâlâ duyuyorlardı.

Su birden karardı, Chicken Little'ın düştüğü yerin üzerini hemen örttü. Sula, ayakta dikilmiş üzerini suların örttüğü yere bakarken onun o küçük, kasılmış parmaklarının basıncını hâlâ avucunda duyuyordu. Onun gülerек su yüzüne çıkmasını beklediler: Her iki kız da gözlerini suya dikmişti.

İlk konuşan Nel oldu. "Biri gördü." Karşı kıydan bir an biri görünüp kaybolmuştu.

Orada salt Shadrack'ın evi vardı. Sula, Nel'e baktı. Korkudan burun delikleri genişlemişti. Adam gördü mü acaba?

Şu an sular öylesine sakindi ki. Fırın gibi sıcak bir

güneş ile yeni yitirilmiş bir şeyin varlığı hissediliyordu yalnızca. Sula bir an yüzünü elleriyle örttü, sonra arkasına dönüp ırmağın üstündeki küçük tahta köprüye, oradan Shadrack'ın evine doğru koştu. Hiç iz yoktu. Sanki ne Shadrack ne de bir başkası bu yana gelmiş gibiydi.

Hızlı ve kararlı bir koşu tutturmuştu, ama Shadrack'ın verandasına tırmanan üç basamağa yaklaşınca midesine bir korku çörekledi, ancak ırmakta biraz önce yitirilmiş şey olmasa merdivenleri tırmanıp kapıyı çalamayacaktı.

Yanıt veren olmadı. Geri dönmeye yeltendi, ama aklına gene ırmağın durgunluğu geldi. Shadrack içeride olacaktı, kendisinin üstüne atılmaya hazır, tam kapının arkasında. Gene de geri dönemiyordu. Parmak uçlarıyla kapıyı çok hafifçe itti, menteşelerin iniltisi duyuldu yalnızca. Biraz daha itti. Şimdi içerideydi. Tekbaşına. Evin temizliği, düzenliliği onu ürküttü, daha da şaşırtıcısı huzur verici olmasıydı. Her şey öylesine küçük, öylesine sıradan, korkutucu olmaktan öylesine uzaktı. Belki de bu Shad'ın evi değildi. Erkeklik organını çıkarıp sokaklarda yürüyen, bayanların, kız çocukların önünde çişini eden, beyazlara lânet okuyup da başı belâya girmeyen tek Zenci olan, yollarda şişeden içki içen, sokaklarda bağırان, titreyen o korkunç Shad'ın. Kulübesi bu muydu? Bu küçük tatlı kulübe mi? Bu düzeltilmiş yatağıyla? Bu çaput kilimi, tahta masasıyla? Sula küçük odanın ortasında durmuş, buraya neden geldiğini unutmuştu, ta ki bir kapı sesi onu yerinden sıçratana kadar. Adam kapı aralığında durmuş, kendisine bakıyordu. Sula onun geldiğini duymamış, şu an kendisine bakarken bulmuştu onu.

Korkudan çok utançtan bakışlarını kaçırdı. Yeniden ona bakacak cesareti toplayınca adamın elini kapının çerçevesine dayanmış olduğunu gördü. Tahtaya ancak dokunan parmakları bir kemer biçimini almıştı. Rahatlamış, cesaretini kazanmış olarak (böyle elleri olan, tahtayı böylesine sevecence kavrayan parmakları olan hiç kimse kendisini öldüremezdi) yürüdü, adamın yanından geçip dışarıya çıktı, bakışlarının kendisini izlediğini hissediyordu.

Verandanın kıyısına gelince, son kalan cesaret kırıntılarını toplayıp bir kez daha ona bakmak, acaba... gördü mü... diye sormak için arkasına döndü.

Adam gülümsüyordu, şehvetin ve gelecek günlerin ağırlığıyla yüklü koca bir gülümseme vardı yüzünde. Sanki bir soruya yanıt verir gibi başını salladı, sohbet eder gibi hoş bir sesle, soğutulmuş tereyağsı bir sesle, "Her zaman," dedi.

Sula basamaklardan yıldırım gibi indi, kızgın güneşte yeşilliklerin arasından hızla koşarak Nel'in ve su da üzeri kapanmış kara yerin yanına döndü. Orada gözyaşlarına boğuldu.

Nel onu avuttu. "Şş, şş. Yapma, yapma. Bilerek yapmadın ki. Senin kabahatin yok. Şş, şş. Gel, haydi gidelim, Sula. Haydi gel bakayım. Adam orada mıydı? Görmüş mü? Entarinin kemeri nerede?"

Sula eliyle belindeki kemeri ararken başını iki yana salladı.

Sonunda ayağa kalktı, Nel'in kendisini alıp götürmesine izin verdi. "Bana, 'Her zaman. Her zaman' dedi."

"Ne?"

Tepeden aşağı yürürlerken Sula ağzını kapattı.

Her zaman. Kendisinin sormadığı bir soruya yanıt vermişti, bu umut ayaklarını yalıyordu.

O öğleden sonra geç vakit kıyıda açılmakta olan bir mavnacı Chicken'ı kayaların, yosunların arasına sıkışmış, golf pantolonu bacaklarının çevresinde balonlanmış olarak buldu. Onu orada öylece bırakacaktı, ama bir çocuk olduğunu fark etti, ilk anda sandığı gibi yaşlı bir Zenci değildi, sopayla dürtükleyerek onu oradan kurtardı, ağla yakalayıp yukarı çekti. Kendi çocuklarını boğacak türden ana-babalara duyduğu nefretle başını iki yana salladı. Acaba, diyordu, bu insanlar ne zaman hayvan olmaktan kurtulacaklar, katırdan öte bir şey olacaklardı, ancak katırlar, Zenciler gibi birbirlerini öldürmüyordu. Chicken Little'ı bir çuvala tıktı, yumurta sandıklarının, yünlü kumaş kutularının yanına fırlattı. Daha sonra boş bir domuz yağı tenekesinin üzerine oturmuş, hâlâ Tanrının lânetini, kendi soyunun omuzlarına binen o korkunç, Ham'ın oğullarını yüceltme işinin yükünü düşünürken birden aklına bu sıcakta o cesedin kokacağı ve kokunun yünlü kumaşlarının dokusuna sineceği gelince korkuya kapıldı. Çuvalı oradan çekerek mavnanın kıyısına çengelledi, böylece Chicken'ın gövdesinin yarısı suda, yarısı dışarıdaydı. Ensesindeki teri silerek bulduğu şeyi Porter's Landing'te Şerife rapor etti, Şerif de onların orada Zenci bulunmadığını, ama ırmağın karşısındaki tepelerde, Medallion denen yerde birtakım Zencilerin yaşadığını söyledi. Mavnacı oraya geri dönemeyecekti, tam tamına iki deniz mil yol yapması gerekiyordu çünkü. Şerif onu suya atmasını önerdi. Mavnacı oradan almakla za-

ten hata ettiği kanısındaydı. Sonunda günde iki feribot seferi yapan adamı sabahleyin onu almaya razı ettiler.

Üç gündür kayıp olan Chicken Little'ın ölü ilaçlayıcıya ancak dördüncü gün gelmesinin nedeni buydu, geldiği zaman da onu eskiden tanıyan hemen hemen hiç kimse tanıyamadı, hatta annesi bile onun o olduğuna pek de yürekten inanmamıştı, ancak başka kimse bulamadığına göre o olmalıydı. Morgun bodrumunda masanın üzerine konmuş giysilerini görünce ağzı kilitlenmiş, cesedini görünce yeniden ardına kadar açılmış, kapayıp bir ses çıkarması yedi saati bulmuştu.

Böylece tabut kapatıldı.

Beyazlar giymiş çocuk korosu 'Tanrım Sana Daha Yakın Olmak' ile 'Değerli Anılar'ı söyledi, çocuklar hiç gerekmediği halde gözlerini şarkı kitabından ayırmıyordu, çünkü sesleri ilk kez gerçek hayattaki bir olayda kürsüden duyuluyordu.

Cenaze sırasında Nel ile Sula birbirlerine ne dokundular ne de baktılar: Aralarında bir boşluk, bir ayrılık vardı. Nel'in bacakları granite dönüşmüştü, her an Şerifin ya da Rahip Deal'in parmağının kendisine yönelmesini bekliyordu. 'Hiçbir şey yapmadığını' bilmesine karşın, ana-babasının iki sıra gerisinde, çocuklara ayrılmış bölümde kendisini suçlu bulunmuş ve asılmış gibi hissediyordu.

Sula yalnızca ağlıyordu. Sessizce, hiç sarsılmadan, soluğu tıkanmadan gözyaşı döküyordu, yaşlar ağzına doğru yuvarlanıyor, çenesinden aşağı akıp entarisinin önüne damlıyordu.

Rahip Deal vaızına başlarken kadınların elleri bir çift kuzgun kanadı gibi açıldı, havaya, şapkalarının ta

yükseklerine uçtu. Onun dediklerinin hepsini duymuyorlardı; Bir sözcüğü, bir cümle parçasını ya da onlar için olayla kendileri arasında bağ demek olan ses değişimini duymuyorlardı. Kimileri için bu 'Tatlı İsa' deymişti. İsa Peygamberin gözünü ve gerçek suçsuz kurbanı görüyorlardı: O kendileriydi. Yüreklerinin bir köşesinde saklanan, elinde tereyağlı şekerli bir dilim ekmeğe tutan günahsız çocuğu tanıyorlardı. Onu. Şişman, zayıf, genç, yaşlı derilerinin içinde, derinde bir yerde yatan, dünyanın incitmiş olduğu çocuğu. Ya da yeni ölen oğullarını düşünüyor, kısa pantolonlu bacaklarını anımsıyor, kurşunun nereden girmiş olduğunu merak ediyorlardı. Ya da babaları evi bırakıp gittiği zaman odanın ne kadar pis olduğunu anımsıyor, acaba o ipince, genç Yahudi de aynı şeyleri mi duymuştu, diye merak ediyorlardı, onlara göre hem oğul hem sevgili olan, yumuşak yüzünde tereyağlı-şekerli ekmeği, yeryüzünün en eski, en büyük acısını, çocukluğun acısını değil, acının anısını görebildikleri o kişi de aynı şeyleri duymuş muydu.

Daha sonra oturdukları sıralardan kalkıp gittiler. Çünkü birtakım coşkular insanın ayakta durmasını gerektirir. Konuştular, çünkü çok doluydular, söylemek istiyorlardı. Sallandılar, çünkü keder ya da esriklik dericiklerinin sallanması gerekiyordu. Bu küçük tabutun içine kilitlenmiş olan bütün hayatı ve ölümü düşündüler, dans ettiler, bağırdılar, Tanrının iradesine karşı çıkmak için değil varlığını kabul etmek, Tanrının elinden kurtulmanın tek yolunun onun eline düşmek olduğu inancını göstermek için.

Mezarlığın Zencilere ayrılmış bölümünde Chicken Little'ı dedesiyle bir teyzenin arasına gömdüler.

Tabutun üzerinden sökülmüş, Ŗimdi mezarın yıkısında bir yığın halinde duran kır çiçeği demetlerinin arasına kelebekler girip çıkıyordu. Hava artık sıcak değildi, ama hâlâ söğütlerin saçlarını havalandıracak bir esinti çıkmamıştı.

Nel ile Sula mezardan biraz uzakta duruyorlardı, kilise sıralarında aralarında var olan uzaklık yok olmuştu. El ele tutuştular, toprağın altına giren şeyin yalnızca tabut olduğunu biliyorlardı; Hava kabarcıklı kahkahalar, parmaklarının avutaki başınıc sonsuza kadar yerin üzerinde kalacaktı. Başlangıçta orada dururken ikisinin elleri birbirine kenetlenmiş durumdaydı. Yavaş yavaş gevşedi, sonunda parmakları, bir yaz günü yolda yürüyen ve kışın kelebeklere ne olduğunu merak eden herhangi iki genç kız arkadaşın parmakları gibi gevşekçe tutuşmuş haldeydi.

İkinci tuhaf olaysa Hannah'nın elinde boş bir tas ve çeyrek kilelik bir sele Kentucky fasulyesiyle annesinin odasına girip, "Anne, bizi hiç seydin mi?" diye sormasıydı. Bu sözcükleri paskalyada şarkı söyleyen bir çocuk gibi söylemiş, sonra diz çökerek yere gazete sermiş, sepeti üzerine koymuştu; tasiysa bacaklarının arasına sıkıştırdı. Orada oturmuş, Bay Hodges'in cenaze salonundan gelme yelpazeyle yelpazelenen Eva, Hannah'nın sözlerinin ardından gelen sessizliği dinlemiş, pencerenin yanında prangalı mahpusluk oynayan çiytanelerine, "Gidin!" demişti. Ayakkabı bağcıkları birbirininkine bağlanmış halde çiytaneleri tökezleyip düşerek Eva'nın odasından çıktılar.

"Evet," diyerek Eva tekerlekli iskemlesinden karşıya, kızına baktı. "Bir daha söyle şunu. Anlayabileceğim gibi açık seçik."

"Yani, sevdin mi? İşte canım. Biz küçükken hani."

Eva'nın eli kalçasından aşağı kesik bacağına doğru kaydı, ama düzeltmek istediği pileye yetişemedi. "Hayır. Hiç sanmıyorum. Senin düşündüğün anlamda."

"Ah, şey, merak etmiştim." Hannah için bu konu kapanmışa benziyordu.

"Hayırlı bi merak değil, meraksa." Eva için bitmemişti.

"Bi şey söylemeye çalıştığım yok, annecim."

"Bi şey söylemeye çalıştığım *yok* demek ne demek? Bunu söyleyerek bi şey demek istememek de nasıl oluyomuş?"

Hannah fasulye kabuklarının ucunu koparıyor sonra fasulyeleri bölüyordu. Bütün bu koparma, bölme sesleriyle, parmaklarının hızlı hareketleriyle karmaşık bir müzik aleti çalar gibiydi. Eva bir süre onu izledikten sonra, "Konserve mi yapacan?" dedi.

"Hayır. Akşam için."

"Biraz konserve yaptın kaliba."

"Paul Amca daha bana getirmedi. Çeyrek kileden konserve yapılmaz ki. İki kile ayırmış bana."

"Az."

"Aa, iyidir canım."

"Öyle ya, amcanın getirdiği iyidir. Herkes iyidir. Annen dışında herkes. İyi olmayan tek kişi annen. Çünkü sizi *sevmedi*."

"Aa, anne."

"Aa, anne mi? Aa, anne mi? Sen o sağlık afiyet içindeki kıcını buraya yay otur ve bana seni sevip sevmediğimi sor? O kafandaki koca gözlerin var ya, ben sizi sevmeseydim şimdi onlar toprak kurduyla dolu birer delik olacaktı."

"Ben onu demek istemedim, anne. Biliyorum karınımı doyurdun falan filan. Ben başka şeyden söz ediyordum. Yani. Yani. Bizimle oynamaktan. Hiç bizimle ş'aptın mı, oynadın mı?"

"Oynamak mı? 1895'de kimsenin oynadığı falan yoktu. Şimdi hayatın tıkırında diye eskiden de öyleydi mi sanıyorsun? 1895 bir felâketti, kızım. İşler kötü gidiyordu. Zenciler sinek gibi ölüyordu. Şimdi böyle caka satmak kolay. Paul Amca bana *iki* kile getirecek de-

mek. Yaa. Aşşada da bir kavun var, öyle değil mi? Her cumartesi ben fırını yakıyorum, cuma günleri Shad balık getiriyo, domuz fişısı ağzına kadar dolu, bir çanak sirkede yumurtaları yüzdürüyoruz..."

"Anne, neler anlatıyorsun?"

"Bin sekiz yüzü ve doksan beşi anlatıyorum, bu evde sen, İnci, Karaerik, dördümüzün üç pancarla beş gün geçirdiğimiz zamanları, yılan gözlü, nankör kaltak. Elimde avucumda üç pancardan başka bir şeycik yokken bu küçük odada bebelerle seke seke oynasam neye benzerdim acaba?"

"Üç pancarı biliyorum, anne. Milyon kere annat-tın bize."

"Ee? Peki? Bunnar sayılmıyo mu? Sevgi değil mi bu? Çenenin altını gıdıklasam ağzındaki yaraları unutsa mıydım yani? İnci'nin kışından kurt çıkarken ben sizle körebe mi oynasaydım?"

"Ama, anne, herhalde bunu düşünecek zamanlar da..."

"Hayır, olmadı. Buna zaman yoktu. Hiç olmadı. Günü atlattık mıydı hemen gece oluyodu. Hepiniz başlıyodunuz öksürmeye, vereme yakalanmış olmayasınız diye başınızda bekliyodum, hiç sesiniz çıkmadan uyursanız, aman Tanrım, öldüler mi yoksa, diyodum, soluk alıp almadığınızı annamak için elimi ağzınıza tutuyodum sen neden söz ediyosun sizi sevmiş miymişim hayatta kaldım, çünkü insan kalamaz bunu kalın kafana sokamıyor musun yoksa o iki kulağının arasında inek kafası mı var?"

Hannah yeterince fasulye ayıklamıştı. Biraz domates ve sıcak ekmele herkese yeterdi, hele çiytaneleri sebze yemediğine, Eva da onları zorlamadığına, Kat-

ran Bebek bugünler havayla, müzikle yaşadığına göre. Sepeti yerden aldı, sepetle ve fasulye taşıyla annesinin tepesinde dikiliyordu. Eva'nın yüzü hâlâ son sorusunu soruyordu. Hannah annesinin gözlerinin içine baktı.

"Peki ya Karaerik? Onu neden öldürdün, anne?"

Ağustos ayının bir çarşambasıydı, buz kamyonu geliyordu. Sürücünün şarkısından parçalar duyuluyordu. Bayan Jackson verandanın basamaklarından tık tık iniyor olacaktı. "Ufak bi parça. Bi yerde kalmış ufak bi parça var mı bana verebileceğiniz?" Onun istediği gibi bir parça bulunduğuna göre buzcu ona bir parça verecek, "Dikkat et, ha, Bayan Jackson. Bu ufak şey senin güzel boynunu öldüresiye gıcıklayabilir," diyecekti.

Eva gelen kamyonu düşündü, o buz deposunda olmak nasıldır, diye düşündü. Biraz geriye yaslandı, gözlerini kapayıp o buz deposunun içini gözünde canlandırmaya çalıştı. Karanlıktı, bu sıcakta hoş bir imgeydi, sonunda ona bahçedeki ek odayı, bir kış gecesini anımsattı, karanlıkta yavrusu kucağında, parmakları bebeğin kık deliğini arıyor, yağ tenekesinin kıyılarından kazınarak çıkarılmış son yağ artıkları – parmağını içeriye sokunca acıtmaması için – özellikle orta parmağın ucunda duruyor, bütün bunların nedeni de kendisinin oturağı kırmış olması, bez parçalarının da donmasıydı. Kakaları dışarı çekmek için barsağını açarken çok acıtmamak için evde kalmış son yiyecek kırıntısını da bebeğinin poposuna tıkmıştı. Çocuk deli gibi çığlık çığlığa bağılıyordu, ama sonunda kık deliğini bulup parmağını içeri sokunca bebecik ne olduğunu öylesine şaşırdı ki şıp diye susuverdi. Şimdi bile Medallion'da en sıcak günde herkes, havanın çok sıcak olduğu, sineklerin uyuduğu, kedilerin tüylerini kirpi diken

gibi açtığı, havanın sıcaklığından gebe kadınların ağaçlara dayanıp ağlaştığı, kadınların üç ay önce kendilerine yapılmış bir haksızlığı anımsayarak sevgilerinin yemeğine öğütölmüş cam koydukları, erkeklerin de yemeklere bakıp içinde cam var mı acaba diye merak ettikleri, gene de yemekleri yedikleri, çünkü sıcaktan direncek hallerinin kalmadığı günlerde... yılın en sıcak döneminin en sıcak gününde bile Eva'nın o bahçe kulübesinin keskin soğuşu ve kokusundan titrediğini anımsardı.

Hannah bekliyordu. Annesinin gözkapaklarına dikmişti gözlerini. Eva konuşmaya başladığı zaman iki ses birden çıkardı. İki kişi birden konuşuyormuş, aynı şeyleri söylüyormuş gibiydi, seslerden biri ötekinden saniyenin onda biri kadar bir süre geride kalıyordu.

"Bana neler çektiirdi. Neler çektiirdi. Hatta doğmak istemiyormuş gibiydi. Ama gene de doğdu. Oğlan doğurmak hep zordur. Sen bilmezsin, ama öyledir. Doğurmak ayrı zordu yaşatmak desen bin kere daha zor. Bütün dert o küçük yüreciğinin atması, küçük akciğerlerinin temizlenmesiidi, savaştan dönüp geldiği zamansa sanki içeriye geri dönmek istiyor gibiydi. Onca çile çek, onu doğur, yaşat, o ise benim dölyatağıma geri dönmek istiyordu ve... hadi o yapabildi diye lim bende yer yoktu. Benim dölyatağımda yer yoktu. O geriye doğru emekliyordu. Hiç çaresi yoktu, bebek gibi düşünüyordu, bebek düşleri görüyordu, kilotunu kirletiyordu gene, hep gülümsüyordu. Yüreğimde ona yer vardı, ama dölyatağımda yoktu, artık yoktu. Onu bi kere doğurdum. Bi daha doğurmazdım. Büyümüştü, koca bi oğlandı. Sen koru Tanrım, onu ikinci kere doğuramazdım. Geceleri ben burda yatarken o aşığı-

da yatıyordu, ama gözlerimi kapar kapamaz sonu görüyordum ... bir seksen boyunda, gülümsüyor ve ben duymayayım diye sessizce emekleyerek merdivenlerden çıkıyor gene ben duymayayım diye yavaşça kapıyı açıyor yatağıma kadar emekliyor bacaklarımı açıp yeniden döl yatağıma girmeye çalışıyor. Koskoca bir adam bu, kız, kocaman büyük bir adam. O kadar yer yoktu bende. O düşü görüp duruyordum. Görüyordum ve doğru olduğunu bildim. Bir gece bu düş, düş olmaktan çıkacaktı. Gerçek olacaktı ben de onun istediğini yapacaktım, yer olsaydı içime girmesine izin vercektim, ama koca bir adam annesinin karnına kaplanmış bir bebek olamaz; havasızlıktan boğulur. Beni bırakıp gitmesi için elimden geleni yaptım, gidip hayatını yaşaması, bir erkek olması için, ama o bunu yapmıyordu bu yüzden onu içeri sokmamak zorundaydım, ben de erkek gibi ölmesi için bir çare düşündüm, benim döl yatağıma tıkılıp kalmadan bir erkek gibi."

Eva gözyaşlarından Hannah'yı göremiyordu, ama gene de ona baktı ya özür dilemek ya açıklamada bulunmak ya da sırf uygun gördüğü için, "Ama önce onu kucaklayıp göğsüme bastırdım. Sımsıkı. Canım Karerikçiğim. Küçük bebeciğim," dedi.

Hannah arkasına dönüp odadan çıktıktan çok sonrasında kadar Eva elini entarisinin plileri boyunca gezdirirken oğlunun adını yineliyordu.

Hannah merdiven basamaklarında, sert taban taltalarında pat pat ses çıkaran erkek terlikleriyle mutfığa gitti. Musluğu açtı, küme halindeki fasulyeleri su dağıttı, fasulyeler tasın üstünde yüzmeye başladılar. Parmağıyla onları karıştırdı, suyu süzdü, aynı işlemi yineledi. Her seferinde yeşil silindirler yüzeye çıktıkça

neşeleniyor, avucuna dolduruyor, ikişer üçer suya geri atıyordu.

Musluğun yukarısındaki pencereden hâlâ prangalı mahkûmculuk oynayan çiytanelerini görebiliyordu, bileklerinden birbirlerine bağlı, tökezliyor, çabalayıp ayağa kalkıyor, tek sıra halinde yürümeye çalışıyorlardı. Tavuklar bir gözleri çiytanelerinde, bir gözleri çarşafların ve konserve kavanozlarının kaynatıldığı tuğla ocakta, kuşkuyla bakarak çalımı çalımı yürüyorlardı. Bu sıcakta ancak çiytaneleri oynayabilirdi. Hannah fasulyeyi ateşe koydu, birden uykusu geldi, uzanmak için ön odaya gitti. Orası daha da sıcaktı, çünkü içeriye güneş girmesin diye pencereler kapalı tutuluyordu. Hannah kanepenin üzerindeki örtüyü düzeltip uzandı. Sula içeri girip kendisini uyandırana kadar düşün-de kendisini kırmızı gelinlikle evlenirken gördü.

Ama ikinci tuhaf şey olmadan önce birinci tuhaf şey olarak bir rüzgâr çıkmıştı. Hannah'nın Eva'ya, "Bizi hiç sevdin mi?" diye sorduğu günün bir önceki gecesi tepelerden bir rüzgâr kopup gelmiş, çatılarda takırtılar çıkarmış, kapıları gevşetmişti. Her şey sarsıldı, insanlar korktu, ama bunun yağmur anlamına geldiğini düşünüp hoş karşıladı. Pencereler yere düştü, ağaçlar kollarını yitirdi. İnsanlar yarı gece ilk çakacak şimşegin çatırtısını bekledi. Hatta kimileri yağmur suyu biriktirmek için fıçılardan ağzını açık bıraktı, bu suyu içmeyi, onunla yemek pişirmeyi severlerdi. Boş yere beklediler, çünkü ne şimşek, ne gökgürültüsü ne yağmur geldi. Rüzgâr geçip gitti, havada ne kadar nem varsa götürdü, avluları karmakarışık karıştırıp yoluna devam etti. Kasabanın, beyazların yaşadığı vadi bölgesini Taban Tepeleri her zamanki gibi rüzgârdan koru-

du, ertesi sabah herkes buna da şükrediyordu, çünkü hiç değilse daha kuru bir sıcak vardı. Böylece sabah erkenden işe başladılar, çünkü konserve zamanıydı, bir daha rüzgârın serin bir yağmur getirmeyeceğini kim bilebilirdi. Vadide çalışan adamlar sabah dört buçukta kalktılar, güneşin kızışmış bir dişi köpek gibi şimdiden yükseldiği göğe baktılar. Şapkalarını başlarına giymeden önce kıyılarını bacaklarına çarptılar, eskiden verilmiş, kimsenin tutulmasını istemediği sözler gibi yorgun argın yürüdüler yoldan aşağı.

Perşembe günü Hannah, Eva'ya kızarmış domates ile uğurdur, diye beyazları katılmadan çırpılarak pişirilmiş yumurta getirdiği zaman düşünde kendisini kırmızı entariyle evlenirken gördüğünden söz etti. İkisi de zahmet edip kitaba bakmadı, çünkü sayfa numarasının 522 olduğunu biliyorlardı. Eva, Bay Buckland Reed geldiğinde bu oyunun oynanacağını söyledi. Daha sonraları bunu üçüncü tuhaflık olarak anımsayacaktı. O zaman da ona tuhaf gelmişti, ama düşte kırmızı görmek aklını karıştırmıştı. Bunun üçüncü olup olmadığından da emin değildi, çünkü Sula terslik ediyor, çiytanelerine rahat vermiyor, yeni evlilerin işlerine burnunu sokuyordu. On üç yaşında olduğu için herkes huyunun bozulduğunu varsayıyordu, ama surat asmaları, sinirliliği dayanılır gibi değildi. Gözünün üstündeki doğum lekesi gittikçe büyüyor sapıyla birlikte bir güle benziyordu. Elinde ne varsa düşürüyor, yeni evli çiftte ait olan yiyecekleri yiyordu, çiytanelerinin yıkanması gerektiğini, onları kendisinin yıkayacağını söyleyerek herkesi kaygılandırmaya başlamıştı. Su denince iki tay gibi çıldıran çiytaneleri ağlıyor, evi birbirine katıyordu.

"Ne diye yıkanacakmısınız? O ne derse yapmak zo-

runda mıyız? Cumartesi değil bugün." Hatta Katran Bek'i bile uyandırdılar, adam onlara bakmak için odasından çıktı, sonra müzik aramak için evden ayrıldı.

Hannah hiç orali değildi, kilerden konserve kavanozlarını çıkarıp yıkamaya devam ediyordu. Eva bastonunu yere vurdu, ama gelen olmadı. Öğle olduğunda ortalık sessizdi. Çiytaneleri kaçmıştı, Sula ya odasındaydı ya da bir yere gitmişti. Yeni evli çift sabahki sevişmelerinin enerjisiyle, mutluluk içinde, bulamayacaklarını bile bile bir günlük bir iş aramaya çıktı.

Bütün Taban'da hava, kabukları soyulan meyvelerin, kaynayan sebzelerin kokusuyla ağırlaşmıştı. Taze mısır, domates, fasulye, kavun kabukları. Kadınlar, çocuklar, işi olmayan yaşlı erkekler çok iyi bildikleri kış için yiyecek hazırlıyordu. Şeftaliler kavanozlara tıklıyordu, vişneler (daha sonra, hava daha serinleyince reçeller, meyve konserveleri hazırlanacaktı). Aralarında buz yiyen Bayan Jackson gibi ta 1920'den kalma kavanozları bulunanlar vardı, ama gözü doymayanlar günde kırk iki konserve yapıyordu.

Tarağını almak için tekerlekli iskemlesini tuvalet masasının yanına sürmeden önce Eva pencereden dışarı baktı, avluda ateş yakmak üzere eğilmiş Hannah'yı gördü. Bu da beşinci (Sula'nın delilenmesini saymazsanız dördüncü) tuhaflik oluyordu. Eva tarağını bulamadı. Odasında kimse hiçbir şeyin yerini değiştirmezdi, temizlik yapıldığı zamanlar alınan şeyler eski yerine konurdu. Ama Eva tarağı hiçbir yerde bulmıyordu. Bir eliyle örgülerini çözer bir eliyle tuvaletin çekmecelerini karıştırırken bluzlarını koyduğu gözde tarak eline iliştiğinde sinirlenmeye başlamak üzereydi. Bunun üzerine biraz serinlemek için tekerlekli is-

kemlesini pencerenin yanına sürdü, saçlarını tararken birinin aklına eser de gelirse diye. Pencerenin yanına geldiğinde Hannah'nın yandığını gördü. Bahçedeki ateşin alevleri mavi pamuklu entarisini yalıyor, Hannah'yı hop hop hoplatıyordu. Eva oraya ulaşıp kendi gövdesiyle kızıninkinin üzerine kapanmaktan başka bu dünyada yapılacak hiçbir şey olmadığını bildi. Ağır gövdesini iyi bacağına üzerine vererek kalktı, yumruklarıyla, kollarıyla pencere camını kırdı. Kesik bacağına pencere pervazına dayayıp iyi bacağına bir kaldıraç gibi kullanarak kendini pencereden aşağı attı. Kesikler ve kanlar içindeki gövdesini yanan, hoplatan karaltıya doğru sürükleyebilmek için havayı tırmalıyordu. Ona ulaşamadı, Hannah'nın dumanlarının üç-dört metre berisinde yere yığıldı. Eva sersemlemiş, ama hâlâ bilinçli bir halde gövdesini ilk çocuğuna doğru sürüklüyordu, ama Hannah kutusundan fırlamış yaylı kukla gibi zıplayıp hareketler yaparak, bütün duyularını yitirmiş halde avludan çıkıp gitti.

Konserve aygıtlarını ön avlularına yerleştirmiş olan Bay ve Bayan Suggs onu kendilerine doğru hoplaya zıplaya koşarken görmüşlerdi. "Aman Tanrım, aman Tanrım," diye fısıldayarak içinde diri kırmızı domateslerin yüzdüğü bir leğen suyu alevler, dumanlar içindeki kadının üzerine boca ettiler. Su alevleri söndürmesine söndürdü, ama buhar da yaptı, güzel Hannah Peace'den geriye ne kaldıysa onları da o buhar kökünden sıyırdı. Tahtadan yapılmış yaya kaldırımın kallaslarının üzerine serilmişti, ezik domateslerin arasında hafif hafif her yanı seyiriyordu, yüzünde donup kalan acı öylesine yoğundu ki, insanlar yıllar yılı bir araya toplandıklarında bunu anımsadıkça başlarını iki ya-

na sallayacaklardı.

Biri bacaklarına bir gömlek örttü. Bir kadın başındaki bezi çıkarıp Hannah'nın omuzlarına attı. Bir başkası da bir cankurtaran çağırmak için Dick'in dükkânına koştu. Geri kalanlar çitin üstündeki günabakanlar gibi elleri kolları bağlı, orada öylece duruyordu. Çiyta-neleri gelip domateslerin içine bastılar, büyük bir merakla bakıyorlardı. İki kedi kalabalığın bacaklarının arasına korka korka sokuldu, yanık et kokusu almışlardı. Genç bir kızın kusmaya başlaması sonunda o derin sessizliği bozdu, kadınlar birbirleriyle ve Tanrıyla konuşmaya başladılar. İsa'yı yardıma çağırışların arasında, tepeye tırmanmaya çalışan cankurtaranın çanının boş tıngirtisini duydular, ama ölen kadının "N'olur hepiniz bana yardım edin" deyişini duyamadılar. Sonra birinin aklına, gidip Eva'ya bakmak geldi. Onu çançiçeği bitkilerinin yanında, yüzükoyun yatmış, Hannah'nın adını seslenirken, çançiçeği çalılıklarının altında bitmiş yoncaların, yer sarmaşıklarının üzerinde gövdesini sürürken buldular. Ana-kız birer sedyeye konup cankurtarana taşındı. Eva tam anlamıyla kendindeydi. Yüzündeki kesiklerden akan kan gözlerinin içine dolmuştu, bu yüzden göremiyordu, ancak pişmiş etin tanıdık kokusunu alabiliyordu.

Hannah hastaneye giderken yolda öldü. Ya da öyle dediler. Her neyse, daha şimdiden öyle fena, fiske fiske kabarmaya, su toplamaya başlamıştı ki cenazede tabutu kapalı tutmak zorunda kaldılar, gövdesini yıkan, onu giydiren kadınlar, sanki kendileri onun sevgilileriymiş gibi yanmış saçları, buruş buruş olmuş göğüsleri için gözyaşı döktü.

Hastaneye varınca Eva'nın sedyesini yere bıraktı-

lar, ötekinin fokurdayan, cızırdayan gövdesine öylesine dalmışlardı ki (kimileri hiç bu kadar kötü bir yanık olayıyla karşılaşmamıştı) Eva'yı unuttular, hastane hademesi yaşlı Willy Fields yeni paspasladığı yerlerde kan lekesi görüp de kanın nereden geldiğine bakmaya gitmese kadın kan kaybından ölmüş olacaktı. Eva'yı tanıyınca hemen bağırıp bir hastabakıcı çağırdı, hastabakıcı gelip şu tek bacaklı, lânet Zenci kadının yaşayıp yaşamadığına baktı. O günden sonra Willy, Eva'nın hayatını kurtarmış olmakla övündü hep – Eva'nın da kabul ettiği yadsınmaz bir gerçektir bu ve bunun için daha otuz yedi yıl ona lânet etmişti, daha da ömrünün sonuna kadar edecekti, ama o zamanlar zaten doksan yaşındaydı ve her şeyi unutmuştu.

Hastanenin büyük bir koğuşunun bir perdeyle Zencilere ayrılmış köşesinde yatarken Eva kendisine verilmiş bu cezanın kusursuz bir ceza olduğunu çok düşündü. O düşünle ilgili düşü anımsadı, düşünde düğün görmenin ölüm demek olduğunu anımsadı. Kırmızı gelinliğe gelince, evet, o da yangın demekti, bunu bilmesi gerekirdi. Bir başka şey daha anımsadı, kabul etmemeye çok çalıştıysa da, yerde yatar, yoncaların, yer sarmaşıklarının üzerinde gövdesini sürüklemeye, Hannah'ya ulaşmaya çalışırken Sula'yı arka avluda dikilmiş, öylece bakarken görmüştü. Çocuklarının hatalarını asla saklamayan bir kadın olan Eva gördüğünü sandığı şeyden birkaç arkadaşına söz ettiği zaman onlar bunun doğal olduğunu söylediler: Sula belki de donup kalmıştı, annesini yanarken gören herkes böyle olurdu. Eva, evet, dedi, ama içten içe kabul etmiyor, Sula'nın kımıldayamadığı için değil de kendisine büyüleyici geldiği için seyrettiğine inanıyordu.

Yaşlı insanlar çocuklarla birlikte dans ediyordu. Genç oğlanlar kızkardeşleriyle dans ediyor, Tanrı buyurmadıkça insanın neşesini dışa vuran gövde hareketleri yapmasına kaş çatan kilise üyesi kadınlar ayaklarıyla tempo tutuyordu. Biri (dediklerine göre damadın babası) punçun içine bir sürahi şeker kamışı likörü dökmüştü, bu yüzden kanlarına Black Draught'tan daha güçlü bir içkinin karışmasına asla izin vermeyen kadınlar kadar arka kapıdan gizlice dışarıya sızıp bir kadeh bir şey içmeyen erkekler bile çakırkeyif haldeydi. Küçük bir oğlan gramofonun yanında durmuş, kolunu çeviriyor, Bert Williams'ın 'Bana Bir Dirhem Ayır'ını dinlerken gülümsüyordu.

Hatta Helene Wright bile şekerkamışından hafifçe sarhoşlamıştı, halısına içki döktükleri için özür dileyenlere 'ziyanı yok' anlamına gelen bir el hareketi yapıyor, kırmızı kadife kanepesinin koluna bırakılmış çikolatalı kek falan gibi şeylere aldırmıyordu. Sol göğsünün üzerine bir broşla tutturulmuş kokulu güller gevşemiş, baş aşağı sarkmıştı. Kocası, perdelerini gövdelerine dolayan çocukları gösterince salt gülümseyip, "Ah, bırak yapınlar," dedi. Yalnızca sarhoş değil yorgundu da, hem de haftalardır. Tek evlâdının düğünü, bu dünyada ne düşünmüş, ne yapmış, ne olmuşsa hepsinin ulaştığı en tepe nokta olan bu düğün, kendinde var olduğunu bile bilmediği bütün güç ve dayanıklılığı

alıp götürmüştü. Evin baştan aşağı temizlenmesi, tavukların yolunması, keklerin, turtaların yapılması, kendisiyle birlikte arkadaşlarının, kızının haftalarca dikmiş dikmesi. İşte şimdi düğün oluyordu, birazcık şeker-kamışı suyu yorgunluğunu meydana çıkarmış, daha dün sabah astığı beyaz perdeleri umursamamasına yetmişti. Bugün bir bitsin, bu evin içinde dölünip her şeyi düzelterek dünya kadar zamanı olacaktı.

Kilisede gerçek bir düğün, düğünden sonra gerçek bir davet, Taban'da pek ender yapılıyordu. Her şeyden önce pahalıydı, yeni evleneceklerin çoğu, özellikle dine meraklı değilse vilayet konağına gidiyor ya da meraklıysalar rahibi eve çağırıp ona iki-üç lâf ettiriyorlardı. Gerisi birbirini 'alıyordu', o kadar. Davetiye falan gönderilmiyordu. Buna gerek yoktu. İnsanlar öylece geliyor, varsa bir armağan getiriyor, yoksa getirmiyordu. Vadideki evlerde çalışanlar dışında...onların hiçbiri büyük bir düğüne gitmemiştir; cenaze gibi bir şey olduğunu sanıyorlardı yalnızca, tek farkı insanın Peechnut Mezarlığından çıkıp onca yolu yürümek zorunda olmamasıydı.

Bu düğünün özellikle çekici bir yanı vardı, çünkü damat yakışıklı, çok sevilen biriydi - Mount Zion erkekler Kuvarteti'nin tenoru, kadınların arasında kısıkanılası, erkeklerin arasında hoş bir ünü olan adam. Adı Jude Greene'di, onun sesini dinlemek için düzenli olarak ayine gelen en gözde sekiz-on kız arasından Nel Wright'ı seçmişti.

Aslında amacı evlenmek değildi. O sıralar henüz yirmi yaşındaydı, Medallion otelinde garsonluk ediyordu, ana-babası ile onların öteki yedi çocuğu için böyle bir iş bulunmaz bir nimetti, ama bir karıya bakmaya

yetecek kadar para getirmiyordu. Konuyu ilk kez kasabada yeni bir yolun, bir asfaltın yapılacağı, bu yolun Medallion'dan geçerek ırmağa ineceği, yapılacak yeni, büyük bir köprünün Medallion'ı ırmağın karşı yanındaki Porter's Landing'e bağlayacağı haberi çıktığı gün açtı. Savaş bitmişti, hâlâ ortalıkta yalancı bir zenginlik görülüyordu. Aşırı bir iyimserlik, doymak bilmezlik içindeki kurucular konseyi gözünü ırmağın iki kıyısındaki kasabalar arasında ticareti kesinlikle içine alacak olan geleceğe dikmişti. Medallion'daki tüccarlara ulaşmak için ev olarak kullanılan sallardan daha fazlasına gerek duyan kasabalar. Yeni ırmak Yolunda çalışmalara başlanmıştı bile (belediye bu yola başka bir ad, olağanüstü güzel bir ad vermek istemişti, ama on yıl sonra köprü düşüncesinden vazgeçilip tünelde karar kılınca bile hâlâ adı Yeni Irmak Yoluydu).

Başka birkaç genç Zenciyle birlikte Jude da çalıştırmak üzere adam arayanların kulübesine gitti... Üç yaşlı Zenci işe alınmıştı bile, ama yol işinde çalışmak üzere değil, yiyecek getirmek gibi ufak tefek işler yapmak üzere. Bu yaşlı adamlar güçsüzlük sınırına gelmiş insanlardı, başka işe pek yaramazdı, işe alınmaları herkesi sevindirmişti; gene de beyaz adamların bu büyükbabalara güldüğünü, ama o yolu kazıp açabilen genç Zencileri görmezden geldiklerini görmek utanç vericiydi. Doğru dürüst iş yapan Jude gibi adamları. Jude başka birinden çok kendisinin işe alınmasını çok istiyordu. Parası iyi olduğu için değil, işi beğendiği için. Kazmayı savurmak ya da iple yere diz çökmek, çakılları kürekleme istiyordu. Kolları, tepsilerden daha ağır, soyulmuş sebze kabuklarından daha pis bir şey taşımak istiyordu; ayakları, otelde zorunlu olarak

giydiği ince tabanlı siyah ayakkabılar yerine ağır iş ayakkabıları istiyordu. Her şeyden çok da yol işçileriyle arkadaşlık istiyordu: Öğle yemeği karavanaları, bağırış çağırışlar, sonunda gerçek, parmakla gösterilebilecek bir şey türeten gövde hareketleri. "Bu yolu ben yaptım," diyebilecekti. Kirli tabakların sayısının, çöp bidonunun ağırlığının iyi çalışılmış bir günü gösterdiği yerde günbatımları bir lokantada noktalanın günden daha iyi olacaktı. "Bu yolu ben yaptım." İnsanlar onun döktüğü terlerin üzerinde yıllarca yürüyecekti. Belki de ayağının üzerine bir balyoz inecekti, insanlar ona neden topalladığını sorduğunda, "Yeni yolu yaparken oldu," diyebilecekti.

İşte kafası böyle düşlerle dolu, iş giysilerinin kaba kumaşını gövdesinde daha şimdiden hissederken, eli kazmanın sapını şimdiden kavramış gibiyken Nel'e evlilikten söz etmişti. Nel kabul eder görünüyordu, ama pek istekli değildi. Jude arka arkaya altı gün sırada bekledikten, ekip amirinin incecik kollu Virginia'lı beyaz oğlanları, boğa boyunlu Yunanları, İtalyanları seçip ayırışını gördükten, 'Bugünlük bu kadar. Yarın gelin,' sözlerini kaç kez duyduktan sonra haberi aldı. Bu yüzden de Nel'i evlilik konusunda sıkıştırmasının nedeni her nasılsa bir erkek gibi davranma konusundaki tutku ve kararlılığıydı. Kimi açlıklarının doyurulmasını istiyordu, yetişkinlik durumunun bir olgu olarak kabul edilmesini istiyordu, ama hepsinden çok acısını paylaşacak, bütün yüreğiyle paylaşacak biri istiyordu. Kendisini kucağına alacak, kucağında sallayacak, "Nasılsın? İyi misin? Kahve ister misin?" diye soracak kadar seven biri. Bir erkek olmak istiyorsa bunları yapacak kişinin annesi olmaması gerekirdi. Her zaman

çok nazik olan, evlenmeye hiç meraklı olmayan, bu girişimi erkeğin bir düşüncesi, bir başarısı gibi gösteren kızı seçmişti.

Düşündükçe evlilik Jude'a daha çekici gelmeye başladı. Yazgısı nasıl olursa olsun, giysisinin kesimi nasıl olursa olsun etek baskısı eksik olmayacaktı, iplikleri çözülmüş kıyılarını içeriye katlayıp gizleyen baskı; kendisine her zaman destek olan tatlı, çalışkan, bağlı bir kadın. Karşılığında kendisi de onu koruyacak, sevecek, onunla birlikte yaşlanacaktı. O biri olmadıkça, bir mutfağın çevresinde bir kadın gibi dolanıp duran bir garson olmaktan kurtulamayacaktı. Onunla birlikte olduğundaysa pek hoş olmayan bir işe zorunluluk yüzünden çakılıp kalmış bir aile reisi. İkisi bir arada bir Jude edecekti.

Onu sarmış olan bu yol yapma düşünün Nel'in cesaretini kırabileceği korkusu boşunaydı. Çünkü düş hiç gerçekleşmedi. Nel onun çektiği acıyı görünce evlilikle ilgili dokundurmalarına kayıtsızlığı bıraktı. Jude onun gözlerinde kendisinin biçim alışını görebiliyordu. Nel ona gerçekten de yardım etmek, onu yatıştırmak istiyordu, acaba Bahis Salonunda Ajax'ın söyledikleri doğru muydu? 'Onların tek istediği, arkadaş, kendi mutsuzlukları. Senin için ölmelerini iste, ömürlerinin sonuna kadar senin olurlar,' dediği.

Ajax'ın söyledikleri genellikle doğru olmayabilirdi, ama Nel söz konusu olduğunda doğrudu. Arasına Sula'yla birlikteyken önderlik rolü oynaması dışında onda hiç kavgacılık yoktu. Anababası onda bulunan her türlü kıvılcımı söndürmeyi, çağıltıyı dindirmeyi becermişti. Yalnızca Sula'yla birlikteyken bu nitelik rahatça ortaya çıkıyordu, ama aralarında öyle yakın bir

arkadaşlık vardı ki kendileri de kendi düşüncelerini ötekininkinden ayırmakta güçlük çekiyordu. Çocukluğu boyunca Sula olmasaydı duygularını dışa vurmayan o sert ana-babasının yanında Nel hiç soluk alamayacaktı. Jude çevresinde dolanmaya başladığı zaman gururu okşanmıştı, bütün kızlar Jude'u beğeniyordu, bu erkeğin dikkatini çekmiş olmanın sevincini, Nel'in hep parlamasını ister görüldüğü için Sula daha da artırıyordu. İkisi, oğlanlar yüzünden kavga eden pek çok kız gibi kavga etmez, onlar yüzünden birbirleriyle yarışmazlardı. O günlerde biri övüldüyse öteki de övülmüş, birine kötü davranıldıysa ötekine de meydan okunmuş demekti.

Jude'un utanç ve öfkesine Nel'in gösterdiği tepki Nel'i Sula'dan koparmıştı. Yalnızca kendisini gören birinin kendisine gereksinim duyduğunu bilmenin verdiği bu yeni duygu arkadaşlığından daha etkileyiciydi. Jude söyleyinceye kadar bir boynu olduğundan bile habersizdi, ya da gülümsemesi, Jude bunu küçük bir mucize olarak görene kadar dudaklarının iki yana yayılmasından başka bir şey değildi.

Bu düşün Sula'yı da az heyecanlandırmıyordu. Okulu bitirmelerinin ardından böyle bir şeyin olağanüstü güzel olduğunu düşünüyordu. Gelinin nedimesi olmak istiyordu. Başkasını da istemiyordu. Bayan Wright'ı, Eva'nın punç kabını ödünç almaya varıncaya kadar yapılabilecek her şeyi yapmaya iten oydu. Aslında, pek çok ayrıntıyla büyük bir işbirlikle ilgileniyor, daha birkaç yıl önce annesini kaybettiğini, Hannah'nın yüzündeki acıyı, Eva'nın kanlı halini anımsayan insanların çoğunun kendisini mutlu etmeye istekli olmalarından yararlanıyordu.

İşte böyle, haziranın ikinci cumartesi Taan'da herkes çiytanelerinin o olağanüstü güzel dişleri dışında asla büyümediklerinin ilk kez farkına varıldığı düğünde dans ediyordu. Yıllardır boyları yüz yirmi santimdi, tuhaf, ama hiç duyulmamış bir şey değildi bu. Bunu herkesin fark etmesinin nedeniye ruhen çocuk kalmış olmalarıydı. Yaramaz, afacan, evde yaşama terbiyesi olmayan, bu kendilerine özgü oğlanların oyunları, ilgileri Hannah onları birinci sınıfa kaydettireli beri hiç değişmemiştir.

Düğünün yıldızları olan Nel ile Jude sonunda, herkes kendini dansa, tıkmaya, dedikoduya, oyuna, oynamaya verince unutuldu. İkisi o gün ilk kez biraz rahatlayıp birbirlerine baktılar ve gördüklerinden hoşlandılar. Başkalarının arasına sıkışmış halde dans etmeye başladılar, ikisi de hızla yaklaşmakta olan geceyi düşünüyordu. Jude'un teyzelerinden birinin evinde bir oda tutmuşlardı (Bayan Wright boş bir odasının bulunduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı, ama Nel annesinin evinde kocasıyla sevişmek istemedi), o odaya gitmek için sabırsızlanıyorlardı.

Nel'in düşüncelerini okumuş gibi Jude eğilmiş, "Ben de," diye fısıldamıştı. Nel gülümsedi, yanağını oğlanın omzuna dayadı. Başına kondurulan öpücüğün ortadaki çekirdeğini tüllerin kalınlığından dolayı duyumsayamadı. Bir kez daha oğlanın yüzüne bakmak, bildiği şeyi bir kez daha doğrulatmak için başını kaldırdığında açık duran kapının arasından mavili, ipince bir insan karaltısı gördü, karaltı sanki hafif bir çalımla patikadan aşağı, yola doğru kayar gibi ilerliyordu. Ilık ha-

ziran meltemine karşı bir eliyle başındaki büyük şapkayı tutuyordu. Arkadan da görse Sula'yı tanımişti, gülümsediğini, bu kıvraklığın derinlerinde bir sevincin yattığını söyleyebilirdi. Birbirlerini bir daha on yıl sonra ancak görecektlerdi, bir kuş kalabalığı içinde buluşacaklardı.

İKİNCİ BÖLÜM

Sula, Medallion'a, ardıçkuşu vebasıyla birlikte geldi. Her yer o kırmızı göğüslü, tir tir titreyen küçük kuşlarla doluydu, kuşları her zaman sevinçle karşılayan çok küçük çocuklar heyecanlanıyor, uğursuz bir şaşkınlıkla donup kalıyordu. Nereden ya da neden geldiklerini kimse bilmiyordu. Tek bildikleri şey incimsi boklarına basmadan iki adım atmanın olanaksızlığıydı, her yerde ardıçkuşları uçuşur, ölürken ne çamaşır asabiliyor, ne ot ayıklayabiliyor ne de sırf ön veranda-nızda oturabiliyordunuz.

Herkes bir zamanlar gökyüzünün bulutlarla ve güvercin kümeleriyle karardığını, bu kararmanın iki saat sürdüğünü anımsıyordu, doğanın aşırılıklarına – aşırı sıcağa, aşırı soğuğa, aşırı az yağmura, sellere yol açan aşırı fazla yağmura – alışkındı, ama gene de bir oranda önemsiz bir olgunun hayatlarına egemen olmasından, kararlarını etkilemesinden korkuyordu.

Korksalar da sıkıntı veren bir tuhafılığı ya da kendi deyimleriyle kötü günleri hoş karşılamamanın sınırında dolaşan bir yumuşak başlılıkla kabul ediyorlardı. Böyle bir uğursuzluğun engellenmesi kanısındaydılar, bundan kendilerini korumak için kuşkusuz önlem alınmalıydı. Ama olayları kendi akışına bırakıyor, onların gelişimini tamamlamasına izin veriyor, yönlerini değiştirmek, ortadan silmek, bir daha olmasını önlemek için çareler düşünmüyorlardı. İnsanlara karşı da böy-

leydiler.

Dışarıdan bakanlara gevşeklik, derbederlik ya da hatta eli açıklık gibi gelen şey aslında iyicil güçler dışındakilerin de geçerliliğinin tam anlamıyla kabulü demekti. Doktorların insanları iyileştirebileceğine inanmıyorlardı, onlara göre hiçbiri böyle bir şey yapamamıştı. Ölümün rastlantısal olduğuna inanmıyorlardı, hayat öyle olabilirdi, ama ölüm ne yaptığını biliyordu. Doğada asla yamukluk olduğuna inanmıyorlardı, elverişsizlik olabilirdi. Veba ve kuraklık ilkyaz kadar doğaldı. Süt kesiliyorsa, Tanrı bilir ya ardıçkuşları da yere dökülebilirdi. Kötülük, insanların onunla başa çıkıp yaşamayı başarabilmesi için vardı, bu yüzden su taşkınlarına, beyazlara, vereme, açlığa, bilgisizliğe karşın yaşamaya karar verdiler. (böyle bir karara vardıklarından haberleri olmadan) Öfkeyi iyi biliyorlardı, ama umutsuzluğu hayır, hangi nedenden canlarına kıymıyorlarsa aynı nedenden dolayı günah işleyenleri taşlamıyorlardı, bunu küçümsüyorlardı.

Sula, Cincinnati otobüsünden inerken ardıçkuşu boklarının arasına inmiş, Taban'a giden uzun yokuşu tırmanmaya başlamıştı. Üzerindeki kılık bir film yıldızının kılığına bundan daha çok benzeyemezdi. Siyah krep üzerine pembe-sarı zinya çiçeği serpmeli bir entari, tilki kuyrukları, tülü bir gözünün üzerine indirilmiş siyah fötr bir şapka. Sağ elinde boncuklu bir tokası olan siyah bir para cüzdanı, sol elinde kırmızı deriden bir yolculuk çantası, öylesine küçük, öylesine hoş bir şey – Roma'yı görmüş olan hem belediye reisinin karısı hem de müzik öğretmeni bugüne kadar böyle bir şey görmemişti.

Dekolte pabuçlarının topukları ve yanları kuru-

yan kuş boklarıyla çevrelenmiş olarak Marangoz Caddesine doğru yokuşu tırmanırken vilayet konağının önündeki taş sıralarda oturan yaşlı erkeklerin, evlerinin önündeki kaldırımlara kovayla su döken ev kadınlarının, öğle yemeği için eve giden lise öğrencilerinin bakışlarını kendine çekmişti. Taban'a vardığında kendisinin dönüş haberini alan Zenciler verandalara, pencerelere çıkmıştı. 'Merhaba' diyenler, başıyla selâmlayanlar çıkıyordu, ama çoğunlukla bakıyorlardı. Küçük bir oğlan ona doğru koşup, "Çantasınızı taşıım mı, bayan?" dedi. Daha Sula yanıt veremedi annesi bağırdı: "John, ge bakiim buraya."

Eva'nın evinde, yaya yolunun üzerinde dört tane ölü ardıçkuşu vardı. Sula durdu, ayakkabısının ucuyla onları kıyıdaki otların üzerine itti.

Eva, kendisini beş parasız ya da para bulabileceği bir yer olmadan bırakıp giden OğlanOğlan geri döndüğünde ona nasıl baktıysa Sula'ya da öyle baktı. Tekerlekli iskemlesinde oturuyordu, sırtı (şimdi tahta çakılı olan) bir zamanlar tırmanıp aşağıya atladığı pencereye dönüktü, başını taramıştı, tıraşa takılmış olan saçları şimdi ateşte yakıyordu. Sula kapıyı açtığı anda, başını kaldırıp, "Bu kuşların boşuna olmadığını bilmeliymiştim. Palton nerde?" dedi.

Sula kendini Eva'nın yatağına attı. "Öteki eşyalarım daha sonra gelecek," dedi.

"E gelsin tabi ya. O küçük tilki kuyruklarının asıl sahipleri tilkilere hayrı olmamış sana mı olacak?"

"On yıldır görmediğin bir insana merhaba demez misin sen?"

"O insan nereye gittiğini, ne zaman geleceğini söylese insanlar da onu karşılamaya hazırlanır. Söyle-

mezse –birden pat diye çıkar gelirse– insanları ne halde bulacağı belli olmaz."

"Görmeyeli nasılsın, büyükana?"

"İdare ediyoruz. Sorduğun için sağ ol. Bi şey istedin miydi hemen isterdin. Canın biraz denişiklik istersin ya da..."

"Benim için neler yaptığından söz etme, büyükana, sana neler borçlu olduğumu falan duymak istemiyorum."

"Ya? Söz etmeyecez demek?"

"Peki. Söz et." Sula omuz silkti, yüzü koyun döndü, poposu Eva'ya dönüktü.

"Daa şu eve geleli on saniye oldu hemen başladın."

"İki saniye yetiyor, büyükana."

"Kıçın sıkılmıyosa ağzını açma. Ne zaman evleniyosun? Çocuk sahibi olmalısın. O zaman durulursun."

"Başka bir insan dünyaya getirmek istemiyorum. Kendimi getirmek istiyorum."

"Bencil şey. Bi kadının bi erkeği olmadan ortalıkta dolaşması da ne demek oluyo?"

"Sen dolaştın."

"İsteyerek değil."

"Annem dolaştı."

"İsteyerek değil, dedim sana. Kendi başına evden çıkıp gitmen hiç dooru değil. Senin yapacağın şey... N'apman gerektiğini söyleyeyim sana."

Sula doğruldu. "Senin yapacağın çeneni kapamak."

"Hiçbir kimse benimle böyle konuşmuyo. Hiçbir kimse..."

"Bu kimse konuşuyor işte. Kendi bacağına kopar-

tacak kadar kötü bir insansın diye kesik bacağıyla herkesi tekmeleme hakkına sahip olduğunu mu sanıyorsun?"

"Bacamı kopardığımı kim söyledi sana?"

"Sigortadan para almak için trenin altına soktun."

"Ağzını topla, yalancı köpek!"

"Toplamak zorundayım."

"İncil, babanızı sayın, ananızı sayın ki Tanrınızın size bahsettiği bu dünyada uzun ömürlü olabilesiniz, der."

"Annem bu bölümü atlamış herhalde. Ömrü uzun olmadı."

"Pis pis konuşma. Şimdi çapılıceksin!"

"Kim çarpacak? Karaerik'i yakışını seyreden Tanrı mı?"

"Bana yanma lâfı etme. Kendi ananı seyrettin sen. Seni gidi deli karaböcek! Asıl yanacak biri varsa o da sendin!"

"Ama yanmadım. Çakıyor musun? Yanmadım. Bu evde başka yangın çıkacaksa onu ben çıkaracağım!"

"Cehennem ateşini yakmak istemez, o zaten senin içinde yanıyo..."

"İçimde yanan ne ise bana ait bir şey!"

"Amin!"

"Bu kasabayı, içindeki her şeyi doğrarım gene de o ateşi söndürmene izin vermem!"

"Gurura kapılan şeytana kapılır."

"Bağış dileme tarzın şaşırtıcı."

"Hayatını ayda yirmi üç dolara sattın sen."

"Sense sokağa attın."

"Benim değil mi, istediğimi yaparım."

"Bir gün o sana gerekecek."

"Ama sen gerekmeyeceksin. Sen bana hiç gerekmeyeceksin. Biliyor musun n'apıcam? Belki bi gece sen o iskemlede sinekleri kovalayarak, tükürük yutarak uyurken elime biraz gaz yağı alıp parmak uçlarıma basa basa buraya geleceğim - kimbilir - belki de sen ötekilerden daha iyi yanarsın."

Böylece o günden sonra Eva odasının kapısını kilitli tuttu. Ama yararı olmadı. Nisan ayında ellerinde bir sedyeyle iki adam geldi, Eva saçını bile tarayamadan kendini çadır bezine bağlanmış buldu.

Bay Buckland Reed bahis kâğıdını almaya geldiğinde Eva'yı dışarıya taşıdıklarını, Sula'nın elindeki kâğıtları duvara dayayıp kâğıdın en altındaki 'vasi' sözcüğünün üstüne özene bezene Sula Mae Peace yazdığını görünce yüzünü sarkıttı.

* * *

Kuşlar çekip gittikten sonraki mayıs ayının değişik niteliğini ancak Nel fark etti. Yağmurdan sırlıklam ıslanmış, yeşil cumartesi gecelerinin (yeni konmuş sokak ışıklarının heyecanıyla ışıyan gecelerin) parlaltısı, parlaklığı vardı ortalıkta; buzlu içkilerle, zerrin çiçeklerinden saçılan ışıklarla parlayan limon sarısı öğle sonralarının. Çocuklarının nemli yüzlerinde, ırmak pürüzsüzlüğündeki seslerinde yansiyordu bu. Kendi gövdesi bile bu büyüye karşı bağışık değildi. Tıpkı genç kızlığında yaptığı gibi bacaklarını altına alıp bağdaş kurarak yere oturup dikiş dikiyor ya da kafasının içindeki bir müziğe göre dans ediyordu. Dua toplantılarında kirpiklerinin rengi göz yaşlarından koyulaşan,

Büyük Aziz Metthew Kilisesinin beyaz badanalı duvarlarının önünde gövdesinin genel çizgileri acıdan sarıklaşan Katran Bebek'in 'Yanımda Ol'u söylediği bol güneşli, sakın günler vardı. Nel dinliyor ve gülümseme gereği duyuyordu. Pencerelelerden içeriye dolan, adamın keder tellerine dokunan, buna tanık olmayı başlı başına bir zevk haline getiren o tatlılığa gülümsemek.

Bu büyüğü gören yalnızca kendisi olmasına karşın buna şaşmıyordu. Sula'nın Taban'a dönüşünden kaynaklandığını biliyordu bunun. Görmeyen bir gözün açılması, gözdeki perdenin alınması gibi bir şeydi. Eski arkadaşı yuvaya dönmüştü. Sula. Kendisini güldüren, eski şeyleri yeni bir gözle görmesini sağlayan, yanındayken kendini zeki, yumuşak, biraz edepsiz hissettiği kişi. Onunla geçmişi birlikte yaşamıştı, şimdiyi yaşamaksa algıların sürekli olarak paylaşılması demekti. Sula'yla konuşurken hep kendisiyle konuşmuş gibi olmuştu. Yanında kendini aptal hissetmeyeceği başka birisi var mıydı? Bir yetersizliğini kendine özgülük, bir kusurdan çok bir kişilik özelliği olarak görecekti biri? Ardında bir neşe, gizli suçortaklığı havası bırakan biri? Sula asla kimseyle yarışmazdı; başka insanların kendi kendilerini ortaya koymalarına yardım ederdi yalnızca. Başka insanlar Sula odadayken ağızlarını açar, seslerini yükseltir görünüyordu. Her şeyden çok mizah gelirdi onunla. Çocukların yere düşürdüğü şekerin üzerine basıldığında çıkan çatırtıyı, hiç sopaya sarılmadan dinleyebilirdi; oturma odasının perdesindeki yırtığı unutabilirdi. Hatta Nel'in Jude'a duyduğu, zamanla yüreğinin çevresine ömürlük, gri bir ağ örmüş olan aşkı parlak, rahat bir sevgiye, sevişmelerine yan-

sıyan bir neşeye dönüşmüştü.

Sula bir öğleden sonra, o akışkan yürüyüşüyle çıkar gelirdi, üzerinde tıpkı annesi Hannah'nın, kumaşın örttüğü yerleri vurgulayan entarilere karşı bir soğukluk, bir ilgisizlikle giydiği o çok bol ev entarileri gibi basit, sarı bir entariyle. Tıpkı eski günlerdeki gibi tel kapıyı tırmalar, içeriye girerken bulaşık evyesine yığılmış kirli kaplar sanki oraya aitmiş gibi görünürdü; lâmbaların üzerindeki toz parlardı; oturma odasındaki 'gösterişli' kanepenin üzerinde duran saç fırçasının özürlerle oradan kaldırılması gerekmiyor, Nel'in yola gelmez pis çocukları mayıs ayının ışığında mutlu bir kayıtsızlık içinde üç vahşiye benziyordu.

"Hey, baksana, kız." Sula'nın gözünün üstündeki gül lekesi bakışına ürkek bir neşe katıyordu. Leke Nel'in anımsadığından daha koyuydu.

"Ne heyi? Gelsene içeri."

"Nasılsın?" Sula bir deste ütülenmiş çocuk bezini iskemlenin üzerinden kaldırıp oturdu.

"Öf, daha kimseyi boğazlamadığıma göre herhalde iyiyim."

"Kararını değiştirirsen bana haber ver."

"Öldürülmesi gereken biri mi var?"

"Bu kasabadakilerin yarısı."

"Ya öteki yarısı?"

"Onlara da uzun sürecek bir hastalık gerek."

"Ah, yapma ama. Medallion bu kadar kötü mü?"

"Kimse sana söylemedi mi?"

"Çok uzun süredir sen burada yoktun, Sula."

"Süre uzun değil, ama belki çok uzaklara gittim."

"Ne demek bu?" Nel parmaklarını su tasına batırdı, silkeleyerek bir bebek bezini ıslattı.

"Bilmem."

"Biraz soğuk çay ister misin?"

"Hmmm. Buzu çok olsun, yanıyorum."

"Buzcu gelmedi daha, ama çay güzel, soğuk."

"İyi."

"Yanılmış olmayayım ama. Çocuklar içeriye öyle çok girip çıkıyorlar ki." Nel buz kutusunu açmak için eğildi.

"Kilo alıyorsun, Nel. Jude'u yoruyordur herhalde."

"Jude'u yoruyordur mu? Benim sırtımı hiç düşündüğün yok, ha?"

"Senin şeyin sırtında mı yani?"

"Hah! Jude'a göre her yerimde."

"Haklı, her yerde olduğu doğru. Sen gene şükret, o şey neredeyse onu bulabilmiş. John L.'yi anımsıyormusun?"

"Hani Shirley bize adamın kendisini kuyunun yanında yere yatırıp şeyini kalçasına sokmaya çalıştığını söylemişti, onu mu?" Nel o ilk gençlik öyküsünü anımsayınca kıkır kıkır güldü. "Ona da şükretmesi gerekirdi. Döndün döneli onu gördün mü?"

"Hmm. Öküz gibi olmuş."

"Sersem Zencinin tekiydi, o John L."

"Belki. Belki temizliğe meraklı."

"Temizliğe mi?"

"Evet. Düşünsene. Diyelim ki Shirley senin önünde yayıldı? Sen de olsan kalça kemiğine saldırmaz mıydın başka yere saldıracağına?"

Nel başını eğip kavuşturulmuş kollarına baktı, o sırada gülmekten gözlerinden yaş geliyor, yaşlar ılık bebek bezinin üzerine akıyordu. Dizlerinin gücünü

alan, sidik torbasını harekete getiren kahkahalar. Nel'in hızlı soprano, Sula'nın koyu uykulu kıkırtılarından oluşan bu düetto kediye korkutmuştu, çocuklar arka avludan içeriye koşmuş, o arka arkaya koyuverilen kahkahalar karşısında önce şaşırılmış, daha sonra annelerini karnını tuta tuta, kahkahaların arasında hafif hafif, "Ah. Ah. Tanrım. Sula. Yeter," diye şakıyarak, neşeyle, tökezleye tökezleye banyoya doğru koşarken görünce neşelenmişlerdi. Öteki, gözünün üstünde korkutucu kara bir şey olanı hafif sesle gülüyor, annelerini kışkırtıp duruyordu: "Temizlik önemli. Temizliğin önem derecesini biliyor musun..."

"Sus." Nel'in ricası banyo kapısının çarpmasıyla kesildi.

"Neye gülüyorsunuz?"

"Eski şeylere. Çok gerilerde kalmış, eski şeylere."

"Bize de söyle."

"Size söylemek mi?" Kara leke zıpladı.

"Hımm. Anlat."

"Bizi gıdıklayan şeyler sizi gıdıklamaz ki."

"Hıh-hı, gıdıklar."

"Evet, küçükken tanıdığımız insanlardan söz ediyorduk."

"Annem küçük müydü?"

"Elbette."

"Ne oldu?"

"Şey, tanıdığımız John L. adında bir adam ile bir kız..."

Islak yüzle Nel mutfığa döndü. Kendisini diri, yumuşak ve yepyeni hissediyordu. Kasıkları çatlarcasına gülmeyle hiç bu kadar uzun zaman olmamıştı. Bunun nasıl ta derinden ve yürekten geldiğini unutmuştu. Ge-

en birkaç yıldır razı olmayı öğrendiği çeşitli kıkırtı ve glmsemelerden çok farklıydı.

"Ah, Tanrım, Sula. Hiç değişmemişsin." Gözlerini sildi. "Neydi onlar, Tanrı aşkına? O işi yapmaya alışdık, bir yandan da yapmamaya alışdık, onca itiğ kakış."

"şaşıyorum. Onca basit bir işi."

"Ama kuşkusuz biz bundan çok şey öğrendik, oğlanlarsa bizden daha salaktı."

"Kimse benden daha salak olamaz."

"Yalan söylemeyi bırak. Hepsi en çok seni beyeni-yordu."

"yle mi? Nerede onlar?"

"Onlar hâlâ burada. Giden sensin."

"Giden benim, gene de, ha?"

"Anlatsana bana. Büyük kenti."

"Yalnızca büyük. Büyük bir Medallion."

"Hayır. Hayatı soruyorum. Gece kulüpleri, eğlen-celer..."

"Ben yksekokuldaydım, Nellie. Kampüste gece kulübü yoktu."

"Kampüs m? Öyle mi diyorsunuz? Eveet. Herhalde – ne kadar oldu – on yıldır hep yüksekokulda değildin? Hiç kimseye de yazmadın. Neden hiç yazmadın?"

"Sen de yazmadın."

"E, nereye yazaydım? Tek bildiğim şey Nashville'de olduğundu. Bayan Peace'e bir-iki kez sordum seni."

"O sana ne dedi?"

"Ne dediğini pek anlamadım. Biliyor musun, hastaneden çıktıktan sonra gittikçe tuhaflaştı. Peki şimdi

nasıl?"

"Tahmin ettiğim gibi. Pek iyi değil."

"Değil, ha? Bildiğime göre Laura onun yemeğini, işlerini yapıyordu. Hâlâ yapıyor mu?"

"Hayır. Onu postaladım."

"Postaladın mı? Neden?"

"Beni sinirlendirdi."

"Ama, para almadan yapıyordu bu işi, Sula."

"Sen öyle san. Ordan burdan çalışıyordu."

"Sen ne zamandan beri hırsızlık yapanlara bozuluyorsun?"

Sula gülümsedi. "Peki, yalan söyledim. Bir açıklama istedin benden."

"Bana gerçek nedenini söyle."

"Gerçek nedenini bilmiyorum. O eve ait değildi, hepsi bu. Dolapları karıştırıyor, kapları, buz çekicilerini alıyor..."

"Sen sahiden de değişmişsin. O ev her zaman dolapları karıştıran, gene de orada yaşamaya devam eden insanlarla doluydu."

"Nedeni bu o zaman."

"Sula. Yapma şimdi."

"Sen de değişmişsin. Sana eskiden her şeyi açıklamam gerekmezdi."

Nel'in yüzü kızardı. "Çiytanelerinin, Katran Bebek'in yemeğini kim yapıyor? Sen mi?"

"Elbette ben: Katran Bebek yemiyor, çiytaneleriyse hâlâ deli."

"Duyduğuma göre birinin annesi gelmiş, onu almak için, ama hangisinin kendi çocuğu olduğunu bilememiş."

"Hiç kimse bilmiyor."

"Ya Eva? Ona da sen mi bakıyorsun?"

"Anlaşılan duymamışsın, sana anlatayım. Eva gerçekten hasta. İyi bakılacağı bir yere yatırdım onu."

"Böyle bir yer var mı?"

"Beechnut'ın orda."

"Beyazların kilisesinin işlettiği ev mi? Sula! orası Eva'ya göre bir yer değil. Oradaki kadınların hepsi kimsesi olmayan pis ve yoksul insanlar. Bayan Wilkens ve ötekiler. Ödemli, çişini tutamayan kadınlar –hepsi zırdeli. Eva tuhaftır, ama aklı yerindedir. Bu yaptığın bence doğru değil, Sula."

"Ondan korkuyorum, Nellie. Nedeni bu..."

"Korkuyor musun? Eva'dan mı?"

"Onu tanımıyorsun. Karaerik'i yaktığını biliyor muydun?"

"Eh, yıllarca önce duymuştum. Ama kimse buna inanmadı."

"İnanmalıydılar. Doğru. Ben gördüm. Buraya geri döndüğümde aynı şeyi bana da yapmayı tasarlıyordu."

"Eva mı? Buna inanmak çok güç. Anneni kurtarmak isterken neredeyse ölüyordu."

Sula dirseklerini masaya dayayıp öne eğildi. "Sana hiç yalan söylediğimi duydun mu?"

"Hayır. Ama yanılıyor olabilirsin. Eva niçin..."

"Tek bildiğim şey ondan korkuyor olmam. Gidebileceğim başka bir yer yok. Geriye yalnızca biz kaldık, Eva ile ben. Keşke gitmişken kalsaydım. Başka ne yapabileceğimi bilmiyordum. Belki de bu konuyu ilkin seninle konuşmalıydım. Sen her zaman benden daha akıllıydın. Daha önce ben ne zaman korksam sen ne yapacağını bilirdin."

Suyun üzerini örttüğü yer gözlerinin önüne geldi.

Nel ütüyü sobanın üzerine koydu. Şimdi durum onun için aydınlanmıştı. Sula her zamanki gibi en önemsiz kararlar dışında karar alamıyordu. Önemli konularda duygusal ve sorumsuz davranıyor, karışıklıkları düzeltmeyi başkalarına bırakıyordu. Korkuya kapıldığı zaman inanılmaz şeyler yapardı. O kez parmağına yaptığı şey gibi. O göçmen işçiler ona ne yapsa onun kendine yaptığı şey kadar kötü olamazdı. Ama Sula öylesine korkaktı ki kendini korumak isterken kötürümleştireyordu.

"Ne yapmalıyım, Nellie? Onu oradan çıkarıp gene kapımı kilitleyerek mi uyusam?"

"Hayır. Galiba artık nasılsa çok geç. Ama gel ona nasıl bakılabilir, bunu düşünelim. Kötü bakılmasını nasıl önleyebiliriz."

"Önereceğin bir şey var mı?"

"Para durumu nasıl? Parası var mı?"

Sula omuz silkti. "Çekler hâlâ geliyor. Eskisi gibi pek fazla değil. Onları kendi adıma çevirteyim mi?"

"Çevirtebilir misin? Çevirt o zaman. Ona birtakım özel rahatlıklar sağlayabiliriz. Orası bir tımarhane, biliyorsun. Oraya doktor diye bir şey adım atmıyor. Bir türlü akıl erdiremiyorum, orada yaşayanlar nasıl yaşayabiliyorlar."

"Çekleri senin adına çevirtsem, olmaz mı, Nellie? Sen bu konuda benden daha iyisin."

"Ah, hayır. İnsanlar dolap çevirdiğimi söyler. Bu iş sana düşer. Hannah'nın sigortası var mıydı?"

"Evet. Karaerik'in de vardı. Onun ordu sigortası vardı."

"Ondan geriye birşeyler kaldı mı?"

"E, birazını yüksekokulda kullandım. Gerisini

Eva bankaya yatırdı. Gene de bir bakayım."

"...bankacılara durumu güzelce açıkla."

"Benimle gelir misin?"

"Elbette. Merak etme, hallederiz."

"Bu konuyu seninle konuştuğuma seviniyorum. Beni kaygılandırıp duruyordu."

"Evet, insanların ağzı durmayacak, ama biz doğruyu bildiğimize göre önemi yok."

Tam o sırada çocuklar koşarak içeri girip babalarının geldiğini haber verdiler. Jude arka kapıyı açıp mutfığa girdi. Hâlâ yakışıklı bir adamdı, Sula'nın gözüne çarpan tek değişiklik burnunun altındaki kalem gibi ince bıyık ile saçının ayrığıydı.

"Aa, Jude. Nasılsın, iyi misin?"

"Beyaz adam başımızda oldukça – hiçbir şey iyi olmaz."

Sula güldü, kocasının ruh durumlarına ayarlı olan Nel'se kocasının gülümsemesine aldırmadan, "Kötü bir gündü, ha, canım?" dedi.

"Hep bildiğin şeyler," diye yanıtladı kocası, bir müşteriyle patronu tarafından kendisine yapılan kişisel bir hakareti kısaca anlattı – birbirinin üzerine binen öfke ile rahatlık isteği arasında bir yerde doruk noktasına varan bir sızıldanma öyküsüydü. Bu dünyada bir Zencinin işinin çok zor olduğu gözlemiyle bitirdi sözlerini. Öyküsünü bitirir bitirmez ıpılık bir anlayışla kucaklanmayı bekliyordu, ama Nel bunu yapamadan Sula bu konuyu hiç anlamadığını söyledi – ona oldukça iyi bir hayat gibi geliyordu bu.

"Ne diyorsun sen?" Jude karısının bu ince yapılı, alımsız değil, ama alımlı da olmayan, gözünün üstünde bir yılan başı bulunan arkadaşına bakarken biraz si-

nirlendi. Onun anladığına göre bu kadın bol dudak, bol çeneyle üzerine yükleneceği bir adam bulmak için dolanıp duruyordu.

Sula gülümsüyordu. "Yani, bunca şamatanın nede-nini anlamıyorum. Yani bu dünyadaki herkes sizi seviyor. Beyaz erkekler seviyor. Sizin kamışınızı öyle çok düşünüyorlar ki kendilerininkini unutuyorlar. Yapmak istedikleri tek şey bir Zencinin takımını taklavatın- nı kökünden kesmek. Bu sevgi ve saygı demek değil de nedir. Ya beyaz kadınlar? Dünyanın her köşesinde peşinizdeler, her yatağın altında elleriyle sizi arıyor- lar. Beyaz bir kadın tanıyordum, saat altıdan sonra bi- rinizden biri onu kapar diye evden çıkmıyordu. Bu sevgi değil mi? Sizi görür görmez akıllarına ırza geç- me geliyor, aradıkları şeyi bulamazlarsa gene geçildi diye çılgık atıyorlar, böylece çabaları sonuçsuz kalma- mış oluyor. Zenci kadınlar sizi ellerinde tutmaya çalı- şırken üzüntüden sağlıklarını kaybediyorlar. Hatta kü- çük çocuklar bile – siyah beyaz, oğlan kız – sizin onla- rı sevmediğinizi düşündükleri için kendi kendilerini yi- yerek geçiriyorlar çocukluklarını. Bu da yetmezse siz kendi kendinizi seviyorsunuz. Bu dünyada Zenci bir erkeği başka bir Zenci erkek kadar seven yoktur. Be- yaz erkeklerin yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsu- nuz, ama ya Zencilerin? Birbirlerinden bütün bir gün bile uzak kalamazlar. Eee? Bana kalırsa bütün dünya- nın imrendiği insanlarsınız."

Jude ile Nel gülüyorlar, Jude, "Sevgilerini başka türlü gösteremiyorlarsa – taşaklarımı kesip hapse ata- caklarsa – bir an önce beni rahat bıraksınlar." diyor- du. Ama Sula'nın olaylara tuhaf bir bakışının bulundu- ğunu, o büyük gülümsemesinin gözünün üstündeki çın-

gırtlaklı yılanın soğukluğunu biraz hafiflettiğini düşünüyordu. Komik bir kadın, diye düşündü, o kadar da çirkin değil. Ama neden evlenmemiş olduğunu anlıyor-
du; bir erkeğin zihnini ateşleyebilirdi belki, ama gövdesini değil.

* * *

Kravatını bırakmıştı. Koyu mavi zemin üzerine sarı, verevine dalgalı çizgileri olanını. Elbise dolabının kapağında asılıydı. Kravat Jude'un döneceğinden hiç kuşku olmadan beklerken ısrarla aşağıyı gösteriyordu.

Kravatı hâlâ buradaysa kendisi gitmiş olabilir mi? Aklına gelecek ve geri dönecektir, o zaman da Nel... of. o zaman ona... söyleyebilir. Sakince oturup söyleyecek. "Ama, Jude," diyecekti, "beni *taniyordun*. Onca gündür, yıldır, Jude, beni *taniyorsun*. Davranışlarımı, ellerimi, miğdemin nasıl iki kat olduğunu, Mickey'yi çocuğu emzirmeye razı etmeye çalışışımızı, ya ev sahibinin söyledikleri... sen de ona demiştin ki... bense ağlamıştım, Jude. Beni tanıyordun, geceleri anlattığım şeyleri dinlemiştin, banyoda çıkardığım sesleri duydun, bağladığım çaputa güldün, ben de güldüm, çünkü beni tanıyordun, Jude. Öyleyse beni tanıdığın zaman nasıl bırakabilirsin?"

Ama ikisi, yerde dört ayak üzerinde duruyordu, çıplaktı, birbirlerine dokunmuyorlardı, yalnızca dudakları dokunuyordu, kravatın ucunun işaret ettiği yerde, dört ayak üzerinde (haydi, haydi söyle) köpekler gibi.

Birbirlerini kemiriyorlardı, hatta birbirlerine hiç dokunmadan, hatta hiç bakmadan, salt dudaklarıyla, ben kapıyı açtığımda bir an bile bakmadılar, bakmalarını o işi yapmıyor olmalarına yordum. O zaman sorun yok. Orada öylece duruyorum. O işi yapmıyorlar. Ben orada öylece durmuş bakıyorum, ama o işi gerçekten de yapıyor değiller. Ama daha sonra başlarını kaldırıp baktılar. Ya da sen baktın. Sen, Jude. Ah trende askerlerin baktığın gibi bakmasaydın bana öyle, sen Gabriel Heatter'ı dinlerken çocuklar içeriye girip düşüncelerinin akışını kestikleri zaman onlara baktığın gibi – tam olarak bakmadan, ama ne yaptıklarını, neyi yarıda kestiklerini anlayıp nereden geldilerse oraya dönecek, Gabriel Heatter'ı dinlemen için seni rahat bırakacak kadar onlara kısa bir zaman vererek – baktığı gibi bakmasaydın. Ayaklarımı nasıl kımıldatacağımı, bakışlarımı nasıl bir yere dikeceğimi falan bilmiyordum. Orada öylece durmuş, görüyor ve gülümsüyordum, çünkü belki bir açıklaması vardı, benim bilmediğim, bu işi zararsız gösterecek önemli bir şey. Her an Sula'nın bana bakıp hiç anlamadığım, ama çok rahatlatıcı, güven verici bulduğum *estetik* ya da *ilişki* gibi o sevimli yüksekokul sözcüklerinden birini söylemesini bekliyordum. Sonunda sen kalktın, giyinmeye başladın, takım taklavatın sallanıyordu, öylesine yumuşaktı, pantolon kemerini bağladın, ama önünü iliklemeyi unuttun, ötekiyse yatağın üzerinde oturuyor, giyinmeye bile kalkışmıyordu, çünkü aslında giyinmesine gerek yoktu, nedense bana çıplakmış gibi gelmiyordu, sen geliyordun. Çenesini avucuna dayamıştı, kasaba dışından gelmiş bir konuk gibi oturuyor sanki evsahiplerinin kavgalarını edip bitirmelerini, kâ-

ğit oyununa dönölmesini bekliyordu, sanki ben de, Jude, pantolonunun önünü açık unuttuğunu onun önünde söylemeyeyim, bunu yalnızken söyleyeyim diye onun gitmesini isteyecektim. Sen konuşmaya başladığın zaman bile duyamıyordum, çünkü önünün açık olduğunu bilmediğini düşünerek kaygılanıyordum, ayrıca korkuyordum da çünkü bakışların trendeki askerlerin annemi eriten bakışları gibiydi.

Anımsıyor musun o yatak odası ne kadar genişti? Jude? Buraya taşındığımız zaman, eh, hiç değilse gerçekten büyük bir yatak odamız olacak, demiştik, ama o kez bana küçük geldi, Jude, öylesine paspaldı ki, belki de hep öyleydi, ama yatağın altındaki tozları almış olsaydım keşke, çünkü o küçük odada bundan utanmışım. Sonra sen benim yanımdan geçip giderken, "Eşyalarımı almaya geleceğim," dedin. Geldin, ama kravatını bıraktın.

Saat tiktak ediyordu. Nel saate baktı, iki buçuğu gösterdiğini, çocukların eve gelmesine topu topu kırk beş dakika kaldığını, henüz doğru dürüst, akla yatkın bir şey hissetmediğini fark etti, gece olup da çocuklar uyuyana kadar vakti yoktu ya da olmayacaktı, ancak ondan sonra yatağa girip bu işi yapacaktı. Yani düşünenecekti. Ama daha önce ikisinin yattığı, sonra onların *da* yattığı, şimdi yalnızca kendisinin bulunduğu yatakta nasıl düşünebilirdi?

Sığınabileceği bir yer aradı çevresine bakarak. Küçük bir yer. Dolap? Hayır. Çok karanlık. Banyo! Hem küçük hem aydınlıktı, çok küçük, çok aydınlık bir yerde olmak istiyordu. Kederinin sığabileceği kadar kü-

ük bir yer. Onu allak bullak eden karanlık Şeyleri bir kabartma gibi ortaya çıkaracak kadar aydınlık bir yer. İçeriye girince tuvaletin yanibaŐına, fayansların üzerine çöktü. Eli banyo küvetinin soğuk kıyısına dayanmış, dizüstü çökmüş halde birŐeylerin olmasını bekliyordu... içinde. Bir kıpırdanma oldu, çamurlar, ölü yapraklar kımıldadı. Chicken Little'ın cenazesindeki kadınları düşündü. Tabutun başında, açık duran mezarın kıyısında ağlayan kadınları. O zamandan bu yana uygunsuz saydığı davranışlar Şimdi ona çok uygun görünüyordu; onlar Tanrının boynunda, dev ensesinde, ölüm durumunda geriye çevirdiği başının arkasında baėrıŐıyorlardı. Ona kalırsa bu, bir kederi keskinleŐtirmek için yumruk sallamak değil, yalnızca ölüyle ilgili bir Şey söylemek, bir Şey yapmak, bir Şey hissetmek zorunluluğuydu. Yürek paralayıcı bu olayın, kayda geçmemiş, acısı paylaŐılmamış olarak geçip gitmesine izin veremezlerdi. Ölüleri hafifçe sızlanarak, mırıldanarak, zarif bir gül demetiyle uğurlamak kötü, doğal olmayan bir Şeydi. Ölümün yanında zarifliğin sözü olmazdı, özünde ölümün kendisi zariflikten uzak bir Şeydi. Onun karşısında pek çok öfke duyulması ve salya akıtılması gerekiyordu. Gövde hareket etmek, kendini oradan oraya atmak, gözler geriye devrilmek, eller rahat duramamak zorundaydı, yitimin aptallığının yanısıra duyulan bütün özlem, umutsuzluk, öfke boğazdan dışarı koyuverilmeliydi.

"Cehennemin en dayanılmaz yanı sonu gelmez oluşudur." Sula böyle demişti. Bir Şeyi hep, sonsuza kadar yapmanın dayanılmaz olduğunu söylemişti. Nel bunu o zaman anlamamıŐtı, ama Şimdi banyoda algılamaya çalışırken Şöyle düşünüyordu: "Borularında su-

yun guruldadığı, soğuk küvetinin kıyısına başımı dayayabildiğim, yer fayansları kirli bu küçük, beyaz odada kalabileceğimi, kapısından dışarı çıkmamın gerekmeceğini bilsem mutlu olurum. Sabahleyin kalkmak, tuvaletin sifonunu çekmek, mutfığa gitmek, çocuklarımin büyüüşünü, ölüşünü seyretmek, tabağımdaki yiyeceğin çiğnendiğini görmek zorunda olmadığımı bilseydim... Sula haksızdı. Dayanılmaz olan şey bitimsizlik değil. Dayanılmaz olan değişiklik." Erkeklerin bırakıp gitmesini, çocukların büyümesini, ölmesini bırakın, mutsuzluk bile uzun sürmüyordu. Bir gün bu bile kalmayacaktı. Yerde iki büküm olmasına yol açan, derisini yüzen bu acı kalmayacaktı. Bunu bile kaybedecekti.

"Olur şey mi, burada nefretle doluyken bile Sula'mn dediklerini düşünüyorum."

Küçük, aydınlık odada çömelip sırtını kamburlaştırmış olan Nel bekliyordu. Dünyanın en eski çığlığını bekliyordu. Başkaları için, yanan bir çocuk, ölen bir baba için değil, insanın kendi acısından kaynaklanan çok kişisel bir çığlık. Çok keskin ve tiz bir, "Neden ben?" Nel bekliyordu. Çamur hareket etti, yapraklar kımıldadı, aşırı olgunlaşmış yeşil şeylerin kokusu yayılarak, kendi uluyuşunun gelmek üzere olduğu haberini verdi.

Ama beklediği şey olmadı.

Koku buharlaşıp gitti: Yapraklar durmuş, çamur oturuşmuştu. Sonunda hiçbir şey kalmadı, boğazında kuru, kötü, balık pulu gibi bir şey dışında. Korkarak ayağa kalktı. Sağ tarafında, havada, görüş alanının dışında bir şey vardı. Onu göremiyordu, ama neye benzediğini çok iyi biliyordu. Hemen oracıkta asılı duran

gri bir top. Hemen oracıkta. Sağda. Sessiz, gri, kirli. Yumak halinde çamurlu bir ip, ama ağırlığı yok, tüy gibi, ama korkunç kötü bir şey. Bakamayacağını biliyordu, o yüzden gözlerini kapadı, sakına sakına yanından geçip banyodan çıktı, kapıyı kapadı. Korkudan terleyerek mutfığa, oradan da arka verandaya geçti. Parmaklıklardaki leylâklar yapraklanmıştı, ama henüz çiçek açmamıştı. Zamanı değil miydi? Zamanıydı elbet. Çitin üstünden Bayan Rayford'un avlusuna baktı. Onunkiler de açmamıştı henüz. Çok geç kalmamışlar mıydı? Büyük bir heyecanla bu soruya sarıldı, düşünmediği şeyin sürekli farkındaydı. Boğazındaki kılıktan zihnini uzaklaştırmanın tek yolu buydu.

Bütün yaz yanıbaşında, aydınlıkta yüzen, ama bakmadığı için hiç görmediği o gri topla, o kürk, sicim ve kıl yumakçığıyla birlikte yaşadı. Ama işin en korkunç yanı bakmamak için büyük bir çaba harcamak zorunda kalmasıydı. Ama ne yaparsa yapsın o oradaydı, başının hemen sağında, belki de biraz daha aşağıda, omzunun orada, bu yüzden çocuklar Elmira Sinemasında bir korku filmi gördükten sonra eve gelince, "Anne, bu gece bizimle birlikte yatar mısın?" dediklerinde kabul etti, iki oğlanla birlikte yatağa girdi, oğlanlar bundan çok hoşlanıyordu, ama kız sevmiyordu. Uzun süre çocuklarla birlikte yatmayı bırakmadı, her seferinde kendi kendine, "Belki de düşlerinde bir canavar görürler, onları yatıştırmam gerekebilir," diyordu. O kürk yumağı değil, onların korkulu düşlerini düşünmek öylesine hoştu ki. Hatta kendisine bulaştırmalarını da istiyordu, o şeyi görmek korkusuyla başını hiç yana çevirmeden dolaşmak yerine onların kâbuslarını görmek ne rahatlatıcı bir şeydi. Bütün korkusu o şeyi

görmekti. O şey kendisine doğru gelmiyordu; bunu hiç yapmamıştı, üzerine de saldırmamıştı. Havada öylece duruyordu, Nel isterse onu görebilir, ah, Tanrım, isterse ona dokunabilirdi. Ama o onu görmek istemiyordu, hiçbir zaman, çünkü görürse, kimbilir ona gerçekten dokunabilirdi, ya da dokunmak isteyebilirdi, o zaman ne olacaktı, gerçekten elini uzatır ve ona dokunursa? Belki de ölürdü, ama bundan daha kötüsü olamazdı. Ölümün bir kötülüğü yoktu, uyku demekti, ölünce gri top kalmazdı, öyle değil mi? Öyle değil mi? Bu konuyu birine sormalıydı, sırrını açabileceği, Sula gibi çok şey bilen birine, çünkü Sula bilirdi, bilmese bile komik bir şey söyler, bütün sorunu çözerdi. Ah, hayır, Sula olmazdı. İşte tam bu durumda onca nefret ve korku duyarken gene Sula'yı düşünmüştü, sanki hâlâ arkadaşmışlar, her şeyi konuşuyorlarmış gibi. Bu kadarı da çok fazlaydı. Jude'u kaybet, ama bunu Sula'yla konuşama çünkü o seni Sula için bırakmış olsun.

Şimdi kalçaları gerçekten boştu. Başka bir erkeğe bakmadıklarını söyleyen kadınların ne demek istediğini ancak o zaman anladı, çünkü önemli olan nokta, söyledikleri şeyin asıl anlamı *bakmak* sözcüğünde gizliydi. Başka bir erkekle asla sevişmeyeceğine söz vermemek, bir başka adamla evlenmeye karşı çıkmamak, ama bir kez daha bakmayı göze alamayacağını bilmek, bakmayacağına söz vermek, onların başlarının havayı bölüş biçimini görüp kabul edemeyeceğini ya da boyunları ve omuzlarıyla çerçevelemiş ayları, ağaç dallarını göremeyeceğini ... asla bakamayacağını, çünkü şimdi bakma tehlikesini göze alamayacağını bilmek – her neyse, neyse, canım, n'olmuş yani? Çünkü şimdi kalçaları gerçekten kovalmıştı, ölüydü de, onla-

rın hayatını kurutan kişi Sula'ydı, Nel'in yüreğini paramparça eden Jude'du, onu kalçasız, yüreksiz, ama iplik gibi dolaşan bir beyinle bırakan onlardı.

Peki bu fosil kalçalarla ne yapacağım şimdi ben, bu odaları mı arşınlayacağım yalnızca? Bunların ne yararı var, Tanrım? Günün doğuşundan batışına kadar gerekli dinginliği bunlar bana asla sağlamayacak, ne işe yarayacak onlar, yani Tanrım, ben ömrümü o dört ucundan tutulan sandukaya girinceye kadar bacaklarımın arasına sokulan biri olmadan mı geğireceğim, bana bunu mu demek istiyorsun, bu eski yastık kılıflarını diksem, verandayı yıkasam, çocukların karnını doyursam, halıları silkelesem, aşağıdaki kömür bidonundan yukarıya kömür de taşısam, o zaman bile mi kimse olmayacak, ah, Tanrım, gerekirse bir katır gibi çalışırım ya da ellerimle toprağı kazıyarak srerim, gerekirse bu derme çatma duvarlara sırtımı destek yaparım, yeter ki bir yerde gecenin bir kuytusunda etsiz kovboy kalçalarının bacaklarımın arasına gireceğini bileyim, ama sen bana hayır demek istiyorsun ah güzel Tanrım bu ne biçim haç?

Eva'nın Sunnydale'e yatırıldığı haberi Taban'da duyulduğu zaman insanlar başlarını iki yana sallayıp Sula'nın bir karafatma olduğunu söylediler. Sonra onun Jude'u kapışını, ardından onu bırakıp başka erkekler buluşunu görünce, Jude'un Detroit'e bir otobüs bileti satın aldığını (Detroit'te oğullarına doğum günü kartı alıp göndermediğini) duyunca Hannah'nın ne gevşek bir kadın olduğunu (kendi gevşekliklerini de) unutup Sula'nın bir kahpe olduğunu söylediler. Herkes onun dönüşünün habercisi olan ardıçkuşu ve basını anımsadı, Hannah'nın yanışını seyredişinin öyküsü yeniden alevlendi.

Ama ona son etiketi yapıştıranlar, silinmez bir damga vuranlar erkekler oldu. Bağışlanmaz bir suç işlediğini söyleyen onlardı; anlayışla karşılamanın, bağışlamanın, hoş görmenin olanağı bulunmayan bir şey. Dönüşü olmayan bir şey, temizlenmesi olanaksız bir leke. Sula'nın beyaz adamlarla yattığını söylediler. Doğru olmayabilir, ama pekâlâ doğru da olabilirdi. O bunu besbelli yapabilecek biriydi. Her neyse, bu duyulduğunda kadınlar ağızlarını sımsıkı kapadılar; çocuklar onu gördüklerinde başlarını başka yöne çevirdiler; genç erkekler ona yaraşacak görülmemiş işkenceler düşündüler – salt onu gördüklerinde ağızlarından akan salyaları toplayabilmek için.

Her biri kendi eğilimine göre bir sahne – beyaz

bir erkeğin altına yatmış bir Sula – düşünüyor, tiksintiden boğulacak gibi oluyordu. Yapabileceği daha aşağılık, daha pis bir şey yoktu. Kendi ailelerinde de bu tür şeylerin olduğuna kendi derilerinin renginin tanıklık etmesine karşın öfkeleri dur durak dinlemiyordu. Ne de beyaz kadınların yatağına girmeye siyah erkeklerin can attığını düşünmek onları hoş görülü olmaya yöneltebiliyordu. Beyaz erkeklerle siyah kadınlar arasında her türlü birleşmenin bir ırza geçme olduğu onlara göre kesindi; siyah bir kadının bunu istemesi sözcüğün tam anlamıyla aklın almayacağı bir şeydi. Böylece beyazların bütünleşmeye duyduğu kinin aynısını duyuyorlardı.

Bu yüzden geceleri kapılarının önüne süpürge sopası koyup veranda basamaklarına tuz serpiyorlardı. Ama onun ayak izlerinin tozunu silmek konusunda bir-iki başarısız girişimden sonra ona zarar verecek bir şey yapmadılar. Her zamanki gibi siyahlar kötülüğe taş kesilmiş gözlerle bakıyor, onu kendi haline bırakıyorlardı.

Sula kendisine karşı düşünülen fentleri ya da yapılan dedikoduları bilmezden geldi, kimseden bir hizmet beklemezmiş gibi göründü. Bu yüzden kasabadaki öteki karafatmaları ya da kahpeleri izlemedikleri kadar yakından izlediler onu ve bu tetiktelikleri karşılıksız kalmadı. Birşeyler olmaya başladı.

İlkin Çaydanlık denen oğlan, şişe olup olmadığını sormak için kapısını çaldı. Bütün aklı fikri Bahis Salonunun kapısı çevresinde dolaşmakta olan, kayıtsız bir annenin beş yaşındaki oğluydu. Kadının adı Betty'iydi, ama ona Çaydanlığın annesi diyorlardı, çünkü bu anne onun kesinlikle en büyük kusuruydu. Sula şişe ol-

madığını söyleyince oğlan arkasına döndü ve basamaklardan yuvarlandı. Hemen ayağa kalkamadı, bunun üzerine Sula ona yardıma gitti. Tam o sırada oğlanın eve dönmekte olan annesi, eğilmiş oğlunun yüzüne bakan Sula'yı gördü. Sarhoş da olsa birden ilgileneneği tuttu, Çaydanlık'ı kolundan çekerek eve götürdü. Herkese Sula'nın onu ittiğini söyledi, bunu öylesine bir inançla anlatıyordu ki arkadaşlarının öğütlerini dinleyip oğlunu vilayet hastanesine götürmek zorunda kaldı. Hiç vermek istemediği iki doları verdi, ama dolarlar boşa gitmemiş oldu, çünkü Çaydanlık'ta bir kırık vardı gerçekten de, her ne kadar doktor kötü beslenmenin kemiklerin yepelenmesinde önemli bir rol oynadığını söylediyse de. Çaydanlık'ın annesinin her nasılsa gözü açıldı, şimdiye kadar hiç ilgilenmediği bir role sıvandı: Annelik. Yetişkin bir kadının oğlunu incitmesi düşüncesi onu çileden çıkarıyordu. Çocuklarına düşün annelerin en düşkünü oldu: Aklı başında, temiz, çalışkan. Sabah kahvaltısı için Dick'in dükkânına gitsin diye Çaydanlık'ın eline biraz para sıkıştırımlar kalmadı: Kendisinin bir işi yoksa oğlan uzun saatler yalnız kalmıyor ya da sokaklarda sürtmüyordu. Kadındaki bu değişiklik açık bir iyileşmeydi, ama küçük Çaydanlık Dick'in dükkânındaki sakin günleri gerçekten de özlüyordu.

Başka şeyler de oldu. Bay Finley on üç yıldır yaptığı gibi verandasına oturmuş tavuk kemiklerini emerken başını kaldırıp baktığında Sula'yı gördü, boğazına bir kemik kaçtı ve adam o an öldü. Bu olay üzerine Çaydanlık'ın annesi Sula'nın gözünün üstündeki doğum lekesinin anlamını herkese açıkladı; ne saplı bir güldü o ne bir yılan, ta başından beri onda var olan

bir işaretti, Hannah'nın küllerinin bir habercisi.

Onların kilise yemeklerine i   amaşını giymeden gelmişti, dumanları tüten yemeklerinden satın almış, birazcık didiklemişti, o kadar – hiçbir şeyin tadından hoşlanmamış, ne birinin pirzolasını ne ötekinin meyve turtasını yiyince  ı lık atmıştı. Kendilerinin Tanrısına onun g ld    kanısında ydılar.

Kasabanın kadınlarında yarattığı öfke akıl almaz bir şeydi       kocalarını bir kez yatırıyor bir daha istemiyordu. Hannah tam bir baş bel sıydı, ama kocalarını istemekle, bir anlamda kadınlara iltifatta bulunuyordu. Sula onları deniyor, sonra fırlatıp atıyordu, erkeklerin yutabilece i bir özür falan olmadan. Bu yüzden kadınlar kendi yargılarının haklılığını kanıtlamak için erkeklerine daha çok sevgi gösteriyor, Sula'nın yaraladı ı gururlarını, bencilliklerini okşuyorlardı.

Biriken ciddi ipuçlarının arasında Sula'nın yaşını göstermemesi de vardı. Neredeyse otuz yaşındaydı, ama kendilerinin tersine hiçbir dişi eksik değildi, hiçbir yara beresi yoktu, belinin çevresinde bir ya  halkası belirmemişti ne de ensesinde bir çukur vardı. Dedikodulara göre hiçbir  ocuk hastalığına yakalanmamıştı, su çiçeği çıkardığını, bo macaya yakalandı ını, hatta burnunun aktığını bilen yoktu. Çocukken haşarıydı – yara izleri neredeydi peki? Tuhaf biçimli bir parmak, bir de o u ursuz doğum lekesi dışında savunmasız noktalarını gösteren hiçbir doğal işaret yoktu. Gençliklerinde onunla gezmiş olan erkekler pikniklerde ne kenelerin ne sivrisineklerin ona kondu unu s ylerdiler. Hannah'nın bir zamanlar arkadaşı olan Patsy bunu doğruluyor, bu kadarla da kalmadığını bira i ti i zaman Sula'nın ge irmedi ine de tanık olduğunu s y-

lüyordu.

En lânetleyici belirtiyi de çok bilmiş Dessie söyledi. Bir toplantıda arkadaşlarına bunu açtı.

"Evet ya, ben çok önceleri bi şey görmüştüm. Kimseye bi şey demedim, çünkü ne anlama geldiğini tam bilemedim. Evet... Ivy'ye söyledim, ama başka kimseye hiç söylemedim. Ne zaman önceydi bilmiyorum. Bir ya da iki ay önceydi kalba çünkü daha yeni muşammamı döşetmemiştim. Muşammamı gördün mü, Cora? Tıpkı katalogda gördüğümüze benziyo."

"Eee."

"Anlat hadi, Dessie."

"Ha, kataloga Cora'yla birlikte bakmıştık da..."

"Senin muşammanı hepimiz biliyoruz, bilmediğimiz..."

"Tamam. Bırakın da anlatayım, canım. Muşamma gelmeden biraz önce evin önüne çıkmıştım, Shadrack'ı gördüm, her zaman yaptığını yapıyordu ...kuyunun orda... yürüyerek çevresini dolanıyor, selâmlıyor, sonra devam ediyordu. N'aptığını biliyorsunuz işte ...bağıra çağıra emir dağıtıyor..."

"Şu anlattığın şeye devam edecek misin sen?"

"Bunu kim anlatıyor? Ben mi, sen mi?"

"Sen."

"O zaman bırak da anlatayım. Ha, ne diyordum, o böyle soytarılık ederken sokağın karşı tarafından Bayan Sula Mae geçiyor. Bunu görür görmez" – parmaklarını şaklattı – "seninki durdu, karşıya geçti. Alçak boylu buğdayların arasında uzun boylu bir hindi gibi kadının önüne dikildi. Bilin bakalım n'aptı? Şapkasıyla selâmladı."

"Shadrack şapka giymez ki."

"Biliyorum, ama gene de şapkasıyla selâm verdi işte. Yani ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Sanki şapkası varmış gibi elini uzattı ve onu selâmladı. E, biliyorsunuz Shadrack hiç kimseye kibar darvanmaz!"

"Darvanmaz ya."

"Ondan balık bile alsan lânet okur. Bozuk paran çıkışmazsa lânet okur. Balığı pek taze bulmamış gibi yapsan elinden çeker alır, sanki sana iyilik yapıyor-muş gibi."

"Canım onun ne melun olduğunu herkes biliyor."

"Ee, nasıl oluyor da Sula'yı şapkasıyla selâmlıyor? Ona küfür etmiyor?"

"İki şeytan."

"Kesinlikle!"

"Peki, adam onu selâmlayınca seninki n'aptı? Gü-lümseyip ona kibar kibar selâm mı verdi?"

"Hayır, bu da ayrı konu işte. O kadını ilk sefer böyle apaçık tiksintiyle bakarken görüyorum. Sanki gözleriyle adamı kokluyormuş da sabununu beyenmi-yormuş gibi. Adam şapkasıyla onu selâmlayınca senin-ki bir an elini boğazına götürdü ve *tüydü*. Koşa koşa evin yolunu tuttu. Adam hâlâ aynı yerde duruyor, se-lâmlıyordu. Soora -sözü buraya getirecektim- eve girdiğim zaman gözümde koca bir arpacık çıktı. Daha önce hiç böyle bir şey olmamıştı. Asla!"

"Onu gördüğün için çıkmıştır."

"Kesinlikle."

"Tam şeytan."

"Bunun başka açıklaması yok," dedi Dessie, şöyle saatlerce sürecektir güzel bir briçe oturmak üzere kâğıt-ları masaya yerleştirmek için destenin lastik bandını çıkardı.

Sula'nın şeytan olduğuna inanmak onları açıklanabilir, ama gene de gizemli bir biçimde değiştirmişti. Kişisel şanssızlıklarının kaynağı bir kez bulunduğu göre artık rahat rahat birbirlerini korur ve severlerdi. Karılarını, kocalarını sevmeye, çocuklarına kol kanat germeye, evlerini onarmaya, aralarındaki şeytana karşı genel olarak kenetlenmeye başladılar. Onların dünyasında yanlış yola sapmak, doğru yolda olmak kadar doğanın bir parçasıydı. Onu dışlamak ya da yok etmek onlara düşmezdi. Sula'yı geriye getiren ardıçkuşlarını nasıl öldürmedilerse Sula'yı da kasabadan kovmadılar, çünkü şarkılarda söyledikleri gibi Tanrıların üç yüzü olmadığını gizliden gizliye çok iyi biliyorlardı. Dört yüzü olduğunun pekâlâ farkındaydılar, dördüncüsünün Sula'yı açıkladığının. Hayatları boyunca kötülüğün çeşitli biçimleriyle birlikte yaşamışlardı, Tanrının kendilerine göz kulak olacağına inandıkları falan yoktu. Tanrının bir erkek kardeşi olduğunu biliyorlardı daha çok, Tanrının oğlunu o kardeşin korumadığını, o korumayınca ötekinin korumasının beklemeyeceğini.

Onların yok etmek isteyecekleri kadar kötü hiçbir yaratık olamazdı. Kışkırtılıp öfkelenildikleri zaman kolayca öldürebilirlerdi, ama hesaplı kitaplı yapamazlardı, hiç kimseyi 'toplucu saldırarak' öldürememelerinin nedeni buydu. Böyle yapmak doğal olmadığı gibi dürüst de değildi. Kötülüğün varlığını önce kabul etmek gerekirdi, sonra onunla uğraşmalı, başa çıkmalı, onu alt etmeli, daha sonra bunun sevincini yaşamalıydı.

Sula'ya karşı kanıtları uydurmaydı, ama onunla ilgili vargıları öyle değildi. Sula apaçık bir biçimde farklıydı. Eva'nın kurumluluğuyla Hannah'nın zevk düşkünlüğü onda birleşmişti. Kendi hayâl gücünün ürünü olan bir acayiplikle günlerini kendi coşku ve düşüncelerini anlamaya çalışmakla geçiriyor, onlara tam bir egemenlik tanıyor, kimseyi hoşnut etme zorunluluğu duymuyordu, hoşnut etmekten hoşlandığı kişiler dışında. Acı vermek kadar acı duymak, zevk vermek kadar zevk duymak isteyen bir kişi olarak onun hayatı deneysel bir hayattı – annesinin sözleri üzerine hızla merdivenlerini tırmandı tırmanalı, bir ırmağın kıyısında, ırmağın ortasında üzeri kapanan yerle birlikte bir büyük sorumluluk duygusu sınır dışı edildi edileli bu böyleydi. İlk deneyimi ona güvenilecek bir başkasının olmadığını öğretmişti; ikinci deneyimi insanın güveneceği bir 'kendi'sinin de olmadığını. Bir çekirdeği yoktu, çevresinde serpilik gelişebileceği küçücük bir nokta. Hoş bir sohbetin tam ortasında, "Neden çiğnerken ağzını kapamıyorsun?" diyebilirdi, yanıtını merak ettiğinden değil, sırf insanın yüzünün birden nasıl değiştiğini görmek için. Hiçbir hırsı yoktu, para, mal mülk tutkusunu yoktu, dikkat çekme ya da övgü toplama isteği, açlığı – 'ben' diye bir şeyi. Bu yüzden kendini doğrulamak zorunluluğu duymuyordu, kendi kendisiyle tutarlı olmak.

Nel'e sarılmıştı, çünkü Nel hem başkası hem 'ben' denen nesneye en yakın şeydi, ancak Nel ile kendisinin tek ve aynı şey olmadığını anladı kısa zamanda. Jude ile birlikte yatağa girerken Nel'e acı vereceği aklından hiç geçmemişti. Başka insanların sevgisini hep paylaşmışlardı: Bir oğlanın öpüşünü, yöntemini

başkasıyla, daha sonra bir başkasıyla karşılaşırlardı. Besbelli evlilik her şeyi değiştirmişti, ama bütün erkekleri elde edilebilir gören, onların arasından seçimlerini yaparken kendi zevklerinden başka bir şey düşünmeyen kadınlarla dolu bir evde yaşamış olduğu için yakın dost bildiği bir kişinin sahiplik duygusuna hazır değildi. Başka kadınların ne dediklerini, ne hissettiklerini, ya da hissettiklerini söyledikleri şeyleri biliyordu. Ama Nel ile ikisi onların kafasının içini hep ayna gibi görürlerdi. Bu kadınların başka kadınları kıskanmadığını iyi biliyorlardı; onların korkusu işlerini kaybetmektir. Onların bacaklarının arasındakinin benzersiz bir şey olmadığını kocalarının öğrenmesinden korkuyorlardı.

Kendisinden hiçbir şey istememiş, kendisinin bütün yönlerini kabul etmiş tek kişi Nel'di. Şimdi o şey yüzünden her şeyi, *her şeyi* istiyordu. Nel, Sula'ya dürüst davranmış ilk kişiydi, Sula'nın ilk öğrendiği ad onun adıydı, hayatı insanın son sınırına kadar gerebilmesini sağlayan eğikliği Sula gibi görmüş ilk kişiydi. Şimdiyse Nel *onlardan* biri olmuştu. O örümceklerden biri – tek düşünceleri ağlarını bir sıra daha genişletmek olan, karanlık, kuru yerlerde kendi tükürüklerine tutunmuş halde havada sallanan, aşağıdaki yılanın soluğundan çok kendi istekleriyle oradan düşmekten korkan örümceklerden. Kendi ağlarına doğru seğirten o şımarık yabancıya gözlerini öylesine dikkatle dikmişlerdi ki kendi sırtlarındaki kobaltı, kendilerine ait köşelere yuvalanma çabalarının boşunalığını görmüyorlardı. Yılanın soluğu kendilerine değerse, bu soluk ölümcül de olsa onları yalnızca birer kurban durumuna getirirdi, bu rolü nasıl oynayacaklarını biliyorlar-

dı (aldatılan kadın olarak Nel'in ne yapacağını bilmesi gibi). Ama kendi iradesiyle düşmek, ah, hayır, bu hayâl gücü, yaratıcılık gerektiriyor, istiyordu: Kanatlarla yapılacak bir şeydi, bacakları belli bir biçimde tutmak, hayatta kalmak istiyorlarsa kendilerini hızlı inişe bırakmak gerekiyordu her şeyden önce. Ama hayatta kalmak onların, şimdi Nel'in de, istemediği bir şeydi. Çok tehlikeli. Artık Nel kasabaya aitti, kasabalılar gibi davranıyordu. Onlara kendini teslim etmişti, onların dillerini şıkatması üzerine küçük, kuru köşesine çekilecek, yılanın soluğunun ve düşüşün çok yukarılarında, kendi tükrüğüne tutunacaktı.

Nel'in öteki kadınlar gibi davrandığını görmek onu biraz şaşırtmış, epeyce üzmüştü. Medallion'a geri dönüş nedenlerinden biri Nel'di, bunun yanı sıra bir de Nashville'de, Detroit, New Orleans, New York, Philadelphia, Macon ve San Diego'da duyduğu can sıkıntısıydı. Bu kentlerde aynı insanlar vardı, aynı ağızlar işliyor, aynı ter çıkarılıyordu. Kendisini o yerlerden birine götüren erkekler bir büyük kişiliğin içinde eriyorlardı: Hep aynı aşk dili, hep aynı aşk eğlenceleri, aşk ısını hep aynı biçimde düşüren adamlar. Onların sürtmelerine, işe koyulmalarına karşılık ne zaman kendi özel düşüncelerini ortaya sürecek olsa adamlar gözlerini kapatıyorlardı. Ona aşk numaralarından başka bir şey öğretmiyorlar, kaygıdan başka bir şey paylaşmıyor, paradan başka bir şey vermiyorlardı. Bu arada Sula hep kendisine bir dost arıyordu, bir sevgilinin – bir kadın için – bir arkadaş olmadığını, asla olamayacağını anlaması biraz zaman aldı. Kendisinin uzanıp eldivensiz eliyle dokunma özlemi duyduğu değişik bir kopyasının hiç olmayacağını. Yalnızca kendi ruh

durumu, kendi gelgeç istekleri vardı, madem ki yalnızca bunlar vardı, çıplak elini onlara uzatmaya, onları araştırıp öğrenmeye karar verdi, başkaları da kendi 'kendi'leriyle yakınlık kursunlardı.

Onun tuhaflığı, naifliği, kendi eşitliğinin öteki yarısını bulma isteği işsiz güçsüz bir hayâl gücünün işiydi. Boyaları ya da çamuru olsaydı, dans etmeyi ya da çalgı çalmayı bilseydi; sınırsız merakını, eğretileme yeteneğini işe koşacak başka bir şey olsaydı bu huzursuzluğun, bu gelgeç gönüllüğün yerini ona özlediği her şeyi verebilecek bir etkinlik alabilirdi. Sanatın bütün biçimlerinden yoksun bir sanatçı gibi tehlikeli bir insan oldu.

Hayatında bir kez yalan söylemişti, o da Eva'nın bir yere yatırılması konusunda Nel'e söylediği yalandı, ona yalan söyleyebilirdi, çünkü onu umursuyordu. Kasabaya geri döndüğünde toplumsal ilişkiler gereği yapılan konuşmalar ona çok güç geliyordu, çünkü yalan söyleyemiyordu. Eskiden tanıdığı birine, "Harika görünüyorsun, kız," diyemezdi, geçen yıllarla birlikte bronz renginin küllendiğini, bir zamanlar koca koca ay gibi yusuvarlak gözlerin o kötü endişe oraklarının içine gömüldüğünü görürken. Hayatları daraldıkça kalçaları genişlemişti. Kocasısı olan kadınlar kaskatı tabutların içine iki büküm girmişlerdi, başka insanların derisi yüzülmüş düşleriyle, kemikleri çıkmış hayıflanmalarıyla böğürtleri çatlayacak gibi oluyordu. Erkekleri olmayanlarsa küt uçlu dikiş iğnesi gibiydiler, baş tarafında sürekli boş bir göz. Erkekleri olanların soluklarındaki tatlılığı yemek fırınları, çaydanlıklar alıp götürmüştü. Çocukları uzak, ama açık yaralar gibiydi, bu yaralar kendi etlerinde değil diye daha az acıtıyor da

değildi. Dünyaya bakmışlar sonra çocuklarına bakmışlar, gene dünyaya, sonra gene çocuklarına bakmışlardı, ancak pırıl pırıl gören genç bir göz bıçağı boğazın tümseğinden uzak tutabilirdi, Sula bunu biliyordu.

Öyleyse kendisi bir paryaydı, bunu da biliyordu. Kendisini küçük gördüklerini biliyor, erkeklere karşı rahathğına duydukları nefreti iğrenme olarak biçimlendiklerine inanıyordu. Erkeklere rahat davrandığı doğrudu. Elinden geldiğince sık yatırıyordu erkeklerle. Aradığı şeyi, derin acı ve zavallılığı bulabileceği tek yer orasıydı. Aradığı şeyin hüznü olduğunu her zaman farkına varamamıştı. Başlangıçta sevişmek özel bir tür sevinç yaratmaya benziyordu. Cinselliğin isliliğini, eğlendiriciliğini sevdiğini sanıyordu; boğuk, kısık başlangıçlarda çok gülüyor, cinselliği sağlıklı ya da güzel bir şey olarak gören âşıkları kabul etmiyordu. Cinselliğin güzelliği düşüncesi ona sıkıcı geliyordu. Cinselliği çirkin bir şey olarak da düşünmüyordu (çirkinlik de sıkıcıydı) ama acımasız olduğunu düşünmek hoşuna gidiyordu. Gelgelelim deneyimi arttıkça acımasız olmadığını anladı, böyle olmadığını gibi tam olarak bir şeye katılabilmek için acımasızlık düşüncesini aklına getirmesine de gerek yoktu. Sevişme sırasında keskin ağzı buluyor, bulma gereği duyuyordu. Kendi gövdesiyle işbirliği yapmayı bıraktığı, o edim sırasında kendi gücünü ortaya koymaya başladığı zaman, büyük bir manyetik merkeze çelik tozları nasıl toplanırsa içinde güç zerreciklerinin toplandığını, görünüşe bakılırsa hiçbir biçimde parçalanamayacak sımsıkı bir top oluşturduğunu duyumsuyordu. Birinin altında, tam bir teslim olmuşluk içinde yatarken insanın içindeki enerjiyi, sınırsız gücü duyumsamasından daha büyük bir alay

ve hakaret olamazdı. Ama o top parçalandı, parça parça oldu, onu bir arada tutma telâşıyla Sula keskin ağızdan sessizliğe atladı, olayları noktalayan sonların acı bilinciyle uluya uluya aşağıya indi: Bu neşe çılgınlığı kasırgasının ortasında hüzünlü bir göz. Orada, sessizliğin ortasında sonsuzluk değil, zamanın ölümü vardı, öylesine derin bir yalnızlık vardı ki sözcüklerle anlatılamazdı. Yalnızlık başka insanların yok olduğunu varsaymakla başlıyordu, bu umutsuz alanda onun kendini içinde bulduğu kimsesizlikteyse hiçbir zaman başka insanlar olasılığı söz konusu olmamıştı. O zaman ağladı. Küçük şeylerin ölümüne dökülen gözyaşları: Çocukların atılmış pabuçları; denizin dövdüğü, boğduğu bataklık otlarının kırılmış boyunları; hiç tanımadığı, ölmüş kadınların okul gösterilerindeki fotoğrafları; rehinci dükkânlarının vitrinlerinde evlilik yüzükleri; pılvadaki yuvalarının içinde derli toplu tavuk gövdeleri.

Birlikte yattığı erkek üzerinden kalkınca başını kaldırır şaşkınlıkla ona bakar, adını hatırlamaya çalışırdı; adam da aşağıya bakar, onu gözyaşlarıyla teşekkür edecek bir duruma getirdiğine inanarak sevecen bir anlayışla gülümserdi. Sula adamın arkasını dönmesini, köpüğü alınmış bir doyum ve hafif tiksinti sıvısının içine gömülerek, kendisini cinsel birleşme sonrasının özel yaşamıyla baş başa bırakmasını beklerdi, o yaşamın içinde kendi kendisiyle karşılaşır, kendisine kucak açar, eşsiz bir uyum içinde kendisiyle birleşirdi.

Yirmi dokuz yaşında kendisi için başka türlü sünnün olmadığını biliyordu, ama verandadaki ayak seslerini hesaba katmamıştı, mavi cam pencerenin öte tarafından bakan o güzel, kara yüzü. Ajax.

On yedi yıl önce kendisine domuz eti dediği za-

man baktığı gibi bakıyordu tıpkı tıpkısına. O zamanlar o yirmi bir, kendisi on iki yaşındaydı. Aralarında bir zaman evreni. Şimdi Sula yirmi dokuz, o otuz sekiz yaşındaydı, limon sarısı saçları pek uzakta değildi.

Ağır kapıyı açan Sula, onu iki koluna mermer birer heykel gibi iki koca şişe süt sıkıştırmış halde, tel kapının öteki yanında dikilirken gördü. Adam gülümsemi, "Her yerde sizi arayıp duruyordum," dedi.

"Neden?"

"Size bunları vermek için," diyerek başıyla süt şişelerinden birini gösterdi.

"Ben süt sevmem ki."

"Ama şişileri seviyorsunuz, öyle değil mi?" Birini havaya kaldırdı. "Güzel değil mi?"

Gerçekten de öyleydi. Parmaklarıyla tepesinden tuttuğu, kaygan mavi gökyüzüyle çerçeveli şişe pahalı, temiz, dayanıklı görünüyordu. Onları elde etmek için tehlikeli bir şey yaptığını anladı Sula.

Parmaklarını tel kapıda bir süre düşünceli düşünceli dolaştırdı, sonra gülümseyerek kapıyı açtı.

Ajax içeri girdi, dosdoğru mutfağın yolunu tuttu. Sula da arkasından gitti. Kapısına geldiğinde adam şişenin karışık tel tıpasını çıkarmış, soğuk sütü ağzına akıtıyordu bile.

Sula ona ya da daha çok boğazındaki ritme artan bir ilgiyle baktı. Ajax yeterince içtikten sonra geri kalanını bulaşık evyesine boşalttı, şişeyi durulayıp ona uzattı. Sula bir eliyle şişeyi alıp öteki eliyle adamın bileğinden tutarak onu kilere sürükledi. Oraya gitmek gereksizdi, çünkü evde ondan başka kimse yoktu, ama Hannah'nın kızı bu hareketi hiç düşünmeden yapmış-

tı. Artık içinde un çuvalları olmayan, bir zamanlar konserve yiyeceklerle dolu rafları boşalmış, iplere dizilmiş küçük yeşil biberleri bir daha asla görmeyecek olan kilerde ıslak süt şişesini koluyla sımsıkı tutarak bacaları yana açık halde duvara dayandı, kasıklarına sığdırabileceği bütün hazzı erkeğin düz kalçalarından soğurdu.

Daha sonra adam düzenli olarak gelmeye başladı, armağanlar getiriyordu: Dalından koparılmamış böğürtlenler, Pittsburg *Courier*'in somon rengi kâğıdına sarılmış hazır balık, bir avuç *çakka* tohumu, iki kutu misket limonu jölesi, buz kamyonu buzundan irice bir parça, üzerinde süpürgeli, boneli bir kadın resmi olan bir kutu temizlik ürünü; resimli öykü Ağır İşçi Tillie'nin bir sayfası, daha başka süt şişeleri, beyaz, parıltılı.

Bahis Salonunun çevresinde onu dolanırken ya da kendi köpeğini dövdüğü için Bay Finley'i ateşe tutarken ya da yoldan geçen kadınlara pis övgülerde bulunurken görenlerin sanabileceğinin tersine Ajax kadınlara karşı çok nazik biriydi. Onunla ilişkisi olan kadınlar kuşkusuz bunu bilir, bu yüzden onu paylaşamadıkları için sokaklarda öldüresiye dövüşürlerdi; ağzı kalabalık, kalın bacaklı, bıçaklı kadınlar kanlarını akıtarak kaç cuma gecesi karışıklık çıkarmış, coşkun bir kalabalığın toplanmasına yol açmıştı. Bu durumlarda Ajax kalabalıkla birlikte dikilir, kavga eden kadınları, dama oynayan yaşlı erkekleri seyrederkenki aynı kayıtsızlığı yansıtan altın rengi gözleriyle seyrederdi. Hayatında annesi dışında ilginç bir kadına rastlamamıştı, Ajax'ten yaşça küçük altı oğulla birlikte kulübesinde

oturup kök salan kadın dışında.

Genelde kadınlara gösterdiği kibarlık onları baştan çıkarmanın bir yolunun bu olmasından değil, (buna hiç gerek yoktu) bütün çocuklarına düşüncelilik ve cömertlik aşlamış olan annesiyle ilişkisinden edinilmiş bir alışkanlıktan kaynaklanıyordu.

Felâketlere karşı büyücülük yapan bir kadındı, kendisine tapan yedi oğlan sahibi olma mutluluğuna ermişti, ona bitkiler, saçlar, iç çamaşırları, kesilip atılmış tırnak parçaları, beyaz tavuklar, kan, kâfur, resimler, gaz yağı getirmekten, ayaklarıyla onun gerek duyduğu tozları taşımaktan, ısmarlayacağı Van Van, Şeytanın ayakkabı bağı, Çin losyonu, hardal tohumu, yedi cins Cincinnati otu getirmekten hoşlanan oğullar. Havadan, kötü belirtilerden, yaşayanlardan, ölülerden, düşlerden, bütün hastalıklardan anlıyordu, bu becerileriyle iyi kötü hayatını kazanıyordu. Dışleri olsaydı ya da kamburlaştırdığı sırtını doğrultma fırsatını bir kez olsun bulabilseydi dünyada yaşayan şeylerin en görkemlisi o olacaktı, oğullarına tanıdığı (kimi çevrelerce ilgisizlik olarak bilinen) katıksız özgürlük için, yüzyıllık bilgisinin fazlalığı için değilse bile güzelliği için oğullarının ona duyduğu hayranlığı hak eden bir kadındı.

İşte Ajax bu kadını seviyordu, ikinci olarak da – uçakları. İkisinin arasında başka hiçbir şey yoktu. Oturup, büyülenmiş gibi annesinin sözlerini dinlemediği zamanlar uçakları, pilotları, bu ikisinin mekânı olan derin gökleri düşünürdü. Eyaletteki büyük kentlere birtakım incelmış eğlenceler için yaptığı uzun yolculukları kimse kafasında canlandıramıyor, ama kıskanıyordu; aslında havaalanlarının dikenli tellerine dayanı-

yor ya da bu mesleği yapabilecek kadar şanslı insanların konuşmalarını duyabilmek için hangarların çevresinde dolanıyordu. Geri kalan zamanlarını, yani annesinin büyülerini izlemediği ya da uçakları düşünmediği zamanları küçük kasabalarda işi gücü olmayan bekârlara özgü aylaklıklarla geçiriyordu. Sula için anlatılan bütün öyküleri duymuştu, anlatılanlar merakını kamçılıyordu. Onun ele avuca gelmezliği, yerleşik davranış alışkılarına kayıtsızlığı kendisine annesini anımsatmıştı, Büyük Aziz Matthew Kilisesindeki kadınlar Tanrının bağışını aramakta ne kadar ısrarlıysalar büyü yapmakta o kadar ısrarlı olan kadını. Böylece merakı iyice artınca beyaz bir ailenin verandasından iki süt şişesi kapıp onu görmeye gitti, bu kadın belki de hayatı kendisine ait olan, hayatla nasıl başa çıkacağını bilen, onu elinde tutmakla ilgilenmeyecek – annesi dışında – tek kadındı.

Sula da merak ediyordu. Onunla ilgili bir şey bilmiyordu, yıllar önce kendisine lâf atarken söylediği o sözden, içinde uyandırdığı duygudan başka. Medallion'dan giderek artan hoşnutsuzluğu kadar başka insanların hayatlarının basmakalıplığına da oldukça alışmıştı. Gidecek bir yer bulabilseydi belki de şimdiye buradan gitmiş olurdu, ama bütün bunlar mavi camdan Ajax kendisine bakmadan, bir ganimet gibi süt şişesini havada sallamadan önceydi.

Ama oğlanı iki buduyla sarmasının nedeni getirdiği armağanlar değildi. Çok hoş şeyler getiriyordu kuşkusuz (hele o yatak odasında salıverdiği bir kavanoz kelebek), ama asıl hoşuna giden kendisiyle konuşmasıydı. Sahiden konuşuyorlardı. Kendinden aşağı biriyile ya da bir nesneyle konuşmuş gibi konuşmuyor,

ne de Sula'nın hayatıyla ilgili çocuksu sorularla ya da kendi yaptıklarıyla ilgili uzun konuşmalarla yetiniyordu. Annesi gibi onun da zeki olabileceğini düşündüğü için ondan bu zekâ parıltısını bekliyor, o da gösteriyordu. Bu arada oğlan konuşmaktan çok dinliyordu. Sula'nın yanında olmanın verdiği apaçık rahatlık, ona bitkilerin dozlarını, güçlerini anlatma konusundaki tembel isteği, onu bebek yerine koymak, korumak istemeyişi, onun hem sağlam hem akıllı olduğunu varsayması - bütün bunlar, yalnızca arasına öç fişkirtan sonsuz bir ruh cömertliğiyle birlikte Sula'nın ilgi ve coşkusu nu besleyen şeylerdi.

Onun için (göklerdeki karşı yeryüzünde) mutluluk demek, cayır cayır sıcak suda uzun uzun banyo yapmak demekti - başı küvetin serin beyaz kıyısına dayanmış, gözleri esriklikten kapanmış halde.

"Sıcak suya girmek sırt ağrısı yapar." Sula kapı aralığında durmuş, sabun grisi suyun hemen yüzeyinde parlayan dizlerine bakıyordu.

"Sula'ya girmek sırt ağrısı yapıyor asıl."

"Değiyor mu bari?"

"Henüz bilmiyorum. Çekil başımdan."

"Uçaklar mı?"

"Uçaklar."

"Lindberg! seni biliyor mu?"

"Git, dedim."

Gitti ve Eva'nın yüksek karyolasında, başı, tahtalarla kapatılmış pencereye dönük olarak bekledi. Gü-lümsüyor, nasıl Jude gibi onun da beyaz adamlara öz-

1. 1927'de New York'tan Paris'e, tekbaşına, hiç durmadan uçan ilk Amerikan havacısı. (Çev.)

gü bir iş yapmak istediğini düşünüyordu, bu arada içeriye iki çiytanesi o güzelim dişleriyle girip "Hastayız," dediler.

Sula başını ağır ağır çevirdi, "İyileşirsiniz," diye mırıldandı.

"İlaç istiyoruz."

"Banyoya bakın."

"Orada Ajax var."

"Bekleyin o zaman."

"Şimdi hastayız biz."

Sula yataktan yere eğildi, bir ayakkabı alıp onlara fırlattı.

"Marpuççu!" diye bağırdı ikisi, bunun üzerine Sula cırılçıplak yataktan fırladı. Kırmızı saçlı çiytanesini gömleğinden yakaladı, çocuğu topuklarından tutarak tırazanın üstünde sallandırdı, sonunda oğlan donuna işedi. Öteki çiytanesinin yanına üçüncüsü de geldi, ellerini ceplerine daldırıp taş alarak ona atmaya başladılar. Sula taşlardan kaçınarak, kahkahadan sarsıla sarsıla yürüyerek, altı ıslak çiytanesini yatak odasına götürdü, dişleri dışında hiçbir silâhları kalmamış olan öteki iki çiytanesi de arkasından geldi, Sula birinci çiytanesini yatağın üzerine bırakmış para cüzdanını karıştırıyordu. Her birine birer dolarlık bir banknot verdi, hemen kapıp merdivenlerden koşarak indiler, nezleye iyi gelen, içmekten hoşlandıkları ilacı almak için Dick'in dükkânına gittiler.

Ajax iyice ıslak halde odaya geldi, yatağa uzanarak, gövdesinin kurumasını bekledi. Uzun süre ikisi de konuşmadılar, sonunda Ajax uzanıp onun koluna dokundu.

Sula'nın üste çıkmasından hoşlanıyordu, böylece

üzerinde onun kule gibi yükselişini görebiliyor, tepedeki yüzüne bakarak yumuşak, ayıp lâflar atabiliyordu. Dizlerinin üzerine çökmüş bir Georgia çamı gibi, ta orada, kayan, aşağı yuvarlanan gülümsemenin ta yukarısında, altın rengi gözlerin, kadife bir kalpak benzeri saçların ta yukarısında öne arkaya, sağa sola sallanırken Sula, kalçalarına akın eden gizli bir düzensizliği engellemek için düşüncelerini bir noktaya topladı. Limon rengi gabardiniyle, tanıdığı ilk cinsel heyecanı uyandırmış olan adamın başında korkunç bir yükseklik gibi görünen yerden aşağıya bakıyordu. Cinsel boşalmanın yüksek sessizliğine doğru etinin kayışını salt biraz daha engellemek için düşüncelerinin onun yüzünden oyalanmasına izin verdi.

Elime bir güderi alıp kemiğinin üzerini, tam elmacık kemiği çıkıntısının üzerini iyice sürtersem siyahlığın birazı gider. Güderiyle pul pul olur, dökülür, altından altın varak çıkar. Siyahlığın arasından parladığını görebiliyorum. Orada olduğunu biliyorum...

Oğlanın sopa gibi ipince gövdesinin ne kadar yükseğindeydi, onun kayıp kayıp giden gülümsemesi ne kadar kaygandı.

Bir tırnak törpüsü ya da Eva'nın tırnak makasını - o da olur - alır, altın tabakasını kazırsam altın dökülür, su mermeri ortaya çıkar. Yüzünün düz yüzeyleri, eğri yüzeyleri bu sumermerinden gelir. Gülümseyen ağzının gözlerine kadar açılmamasının nedeni budur. Sumermeri büsbütün bir gülümsemeye direnen bir ağırlık verir ağzına.

Yükseklik ve sallanmak Sula'nın başını döndürdü, bu yüzden eğildi, memeleri onun göğsüne hafif hafif sürtünüyordu.

Daha sonra eline bir keski ile küçük bir çekiç alıp sumermerini hafif hafif oyabilirdi. O zaman kazma vurulmuş buz gibi çatlayacak, çatlaklardan bereketli toprakları göreceğim, çakıl taşlarından, çalı çırpıdan arınmış, verimli topraklar. Çünkü sana bu koku o topraktan geliyor.

Sula ellerini onun koltuk altlarına soktu, çünkü bir şeye tutunmazsa derisinin altında yayıldığını duyumsadığı güçsüzlüğün önünü alamayacak gibi görünüyordu.

Elimi senin toprağına daldıracağım, toprağı alıp havaya kaldıracak, bırakacağım parmaklarımın arasından kayıp dökülsün, ılık yüzeyine, çiyli serin altlarına elimi değdireceğim.

Sula hiçbir şeyi kendinden uzak tutma umudu kalmamış halde başını onun çenesinin altına koydu.

Senin toprağını sulayacağım, hep verimli ve ıslak olacak. Ama ne kadar? Toprağı ıslak tutmak için ne kadar su gerek? Suyumu tutacak ne kadar toprak gerek bana? İki ne zaman çamur olacak?

Sula'nın kalçaları onun erkeklik organını yutar-ken o da onun ağzını yuttu, ev çok, çok sessizdi.

* * *

Sula sahipliğin ne olduğunu öğrenmeye başladı. Aşk değil belki sahiplik ya da sahiplik isteği. Böylesi-ne yeni ve yabancı bir duygudan şaşkına dönmüştü. İlk bir gece öncenin sabahı vardı, Ajax'ın o gün gelip gelmeyeceğini merak ettiği bir sabah. Sonra aynanın karşısında parmağını ağzının çevresindeki gülümseme çizgilerinde dolaştırarak, güzel olup olmadığını merak

ettiği bir öğleden sonra. Bu uzun incelemeyi saçlarına yeşil bir kurdele bağlamakla noktaladı. Yeşil ipek kayıp saçlarının arasına girerken çağiltılı bir fısıltı çıkardı – rahatça Hannah'nın kıkırtısı olabilecek bir fısıltı, hoşuna giden bir şey olduğu zaman çıkardığı hafif genizsel bir tıslama. Saç kıvrıma demirlerinin altında iki saat oturan, iki gün sonra da yeniden randevu almaları gerekince şaşan kadınlar gibi. Kurdele bağlamanın ardından başka şeyler geldi, o akşam Ajax, o sabah yaptığı kamış düdüğü getirdiği zaman yeşil kurdele hâlâ başında durduğu gibi, banyo pırıl pırıldı, yatak düzeltilmişti, iki kişilik bir sofraya hazırlanmıştı.

Ajax ona kamış düdüğü verdi, ayakkabılarının bağını çözdü, mutfaktaki sallanan iskemleye oturdu.

Sula onun yanına gitti, ağzından öptü. O da parmaklarını Sula'nın ensesinde dolaştırdı.

"Katran Bebek'in yokluğunu fark etmemişsindir bile, eminim?" dedi.

"Yokluğu mu? Hayır. Nerede?"

Ajax onun o tatlı kayıtsızlığına güldü. "Hapiste."

"Ne zamandan beri?"

"Geçen cumartesi."

"Sarhoşluktan mı tıkmışlar?"

"Ondan biraz daha fazla bir şey," diye yanıtlayıp Katran Bebek'in başına gelen bir başka kötü olaya kendisinin nasıl karıştığını anlatmaya başladı.

Cumartesi öğleden sonra Katran Bebek sarhoş halde Yeni Irmak Sokağındaki trafiğin içine dalmış. Kadın bir sürücü ona çarpmamak için arabasıyla savrulup başka bir arabaya çarpmış. Polis gelip de kadının belediye başkanının yeğeni olduğunu öğrenince Katran Bebek'i tutuklamış. Daha sonra, bu haber du-

yulunca Ajax ile birlikte iki başka adam onu sormak için karakola gitmişler. Başlangıçta onları içeri sokmamışlar. Ama Ajax ile ötekiler bir buçuk saat orada bekleyip düzenli aralıklarla isteklerini yineleyince insafa gelmişler. Sonunda izni koparıp içeri girmiş, arayıp hücrelerini bulmuşlar, hücresinin bir köşesine kıvrılmış yatıyormuş, fena halde dövüldüğü belliymiş, üzerinde son derece kirli iç çamaşırlarından başka bir şey yokmuş. Ajax ile ötekiler Katran Bebek'e neden giysilerinin verilmesini sormuşlar. "Yakışık alır mı," demişler, "koca bir adamın böyle bok içinde yüzmesi."

Katran Bebek'in bir beyaz olduğunu her zaman söylemiş olan Eva ile besbelli ki aynı görüşte olan polis, bok içinde yaşamak istemiyorsa onun o tepelerden aşağı inip doğru dürüst bir beyaz gibi yaşaması gerektiğini söylemiş.

Daha böyle pek çok atışma olmuş, ateşli, kara sözler, sonunda iş üç Zencinin yargılanmak üzere mahkemeye çıkarılması kararına kadar varmış, gelecek perşembeye duruşması varmış.

Ajax bunların hiçbirine pek kaygılanmış görünmüyordu. Daha çok sinirlendirici ve münasebetsiz buluyor gibiydi. Polisle pek çok kez başı derde girmişti, çoğunlukla da kumarhane baskınlarında, bunları Zencilerin hayatının doğal tehlikeleri olarak görüyordu.

Ama saçlarının arasında yeşil kurdelesı parlayan Sula dış dünya ile Ajax arasındaki toslaşmayı bütün açıklığıyla gördü. Ayağa kalktı, sallanan iskemlenin koluna yerleşti. Parmaklarını oğlanın sık saçlarının arasına daldırarak, "Gel. Bana yaslan," diye mırıldandı.

Ajax gözlerini kırptı. Daha sonra hızla ona döne-

rek yüzüne baktı. Bu sözlerde, bu seste çok iyi tanıdığı bir şey vardı. Yeşil kurdeleyi ilk kez görüyordu. Çevresine baktı, pırıl pırıl mutfak, iki kişi için hazırlanmış masayı görünce burnuna bir yuva kokusu geldi. Gövdesinde ne kadar tüy varsa hepsi ayağa kalktı, biraz sonra Sula'nın kendinden önceki bütün kızkardeşleri gibi ölüm çanını çalan, "Nerelerdeydin?" sorusunu soracağını biliyordu. Bir anlık, yumuşak bir hayıflanmayla gözleri donuklaştı.

Ayağa kalktı, Sula'yla birlikte merdivenleri tırmandı, hayvan pençesi ayaklı küvetinin altındaki tozların alındığını tertemiz banyoya girdi. Dayton'daki hava gösterisinin tarihini anımsamaya çalışıyordu. Yatak odasına gelirken Sula'yı yeni değiştirilmiş bembeyaz çarşafların üzerinde, yeni süründüğü kolonyanın ölümcül kokusuna boğulmuş olarak yatarken gördü.

Onu altına çekti, Dayton'a gitmek üzere olan bir adamın sakinliği ve enerjisiyle sevişti.

Arasıra Sula çevresine bakıyor, onun bir kez olsun burada bulunduğunu gösterir somut bir kanıt arıyordu. Kelebekler neredeydi? Böğürtlenler? Kamış düdüğü? Hiçbir şey bulamıyordu, çünkü dondurucu yokluğundan başka hiçbir şey bırakmamıştı. Öylesine süslü, gösterişli bir yokluktu ki bu, onun o olağanüstü güzel varlığına nasıl düşüp ölmeden ya da yanıp kül olmadan dayanabildiğini anlayamıyordu.

Kapının yanındaki ayna kapının yanındaki bir ayna değil, onun dışarı çıkmadan önce bir an önünde durup kasketini giydiği bir mihraptı. Ajax mutfakta o sallanan kırmızı iskemlede otururken sallanan şey iskem-

le değil onun kendi kalalarıydı. Gene de onun – onun kendisinin – olan hiçbir Őey bulamıyordu burada. Sakın o bir yanılsama olmasın, tersine inanmak için bir kanıt arıyor olmayayım, diye dūŐunıyordu. Yokluęu her yerde kendini duyuruyor, her yerde diken gibi batıyor, evdeki eŐyaları ana renklere boyuyor, odaların kōŐelerinin dıŐ çizgilerini belirginleŐtiriyor, masaların üzerinde biriken tozları altın gibi parlatıyordu. Orada olduğu zamanlarda her Őeyi kendine doğru çekerdi. Yalnızca Sula'nın gōzleri, bütün duyuları değil cansız nesneler bile onun sayesinde, onun varlığına zemin oluŐturmak üzere var oluyordu. Onun varlığının gōlgesinde kalmıŐ bu Őeyler Őimdi o gitmiŐ olduğuna gōre bir parlaklık kazanmıŐtı.

Daha sonra bir gün bir çekmeceyi karıştırırken aradığını buldu: Bir zamanlar onun orada bulunduğunu kanıtlayan bir belge, sürücü belgesi. Kanıt olarak gereksindiği her Şey vardı onda – nemli sayılamalar: Doğum tarihi 1901, boy 1.80, ağırlık 69 kg., gōzler kahve, sa siyah, renk kara. Ah, evet, deri rengi kara. Çok kara. ylesine kara ki ancak telle özenle uzun uzun ovarsan çıkar, o çıktıkça altın tabakası parlama-ya başlar, onun altından sumermeri, sumermerinin çok çok altından da gene kara çıkardı, ama bu kez ılık, zlı toprağın karası.

Ama bu da neydi? Albert Jacks mı? Adı Albert Jacks miydi? A. Jacks. Adının Ajax olduğunu sanıyordu. Onca yıl. Hatta Bahis Salonunun yanından geçtiği, tahta bir iskemleye ata biner gibi oturmuş olan oğlana başını çevirdiği; oğlanın bacaklarının arasında o çekilmez derli topluluktaki geniş boşluğu gōrmemek için, pantolonunun içinde pusuda bekleyen o hayvanın hiç-

bir, hiçbir belirtisini taşımayan o açıklığı görmemek, küstah burun deliklerini, durmadan kayan, aşağı yuvarlanan gülümseyişini görmemek için başını çevirdiği; oğlanın gülümseyişi kaldırıma düşmeden, ayaklarının dibindeki – ayrıca Bahis Salonunun oralarda oturan, ayakta dikilen, Nel ile ikisine, hatta yetişkin kadınlara da *domuz eti, kahverengi şeker, serçe* gibi lâflar atan, *Aman Tanrım, bu öfkeyi hak edecek ne yaptım*, gibi, *Beni yanına al Tanrım, vaat edilen toprakları gördüm* gibi, *N'olur Tanrım beni unutma* gibi şarkılar söyleyen adamların ayaklarının dibindeki – sigara izmaritlerinden, şişe kapaklarından, tükürüklerden kirlenmeden önce yakalayabilmek için elini uzatmak istediği zaman da öyle biliyordu. Hatta Nel ile ikisi iç çamaşırlarının altındaki o yumuşaklığa dokunurken, evden çıkar çıkmaz örgülerini çözüp saçlarını kulaklarının iki yanında zıplamaya, dalgalanmaya bırakırken ya da meme uçları bluzlarından belli olup da oğlana o kayan, aşağı yuvarlanan gülümseyişle gülümseme fırsatı vermesin, böylece de derilerine kanın saldırmasına yol açmasın diye göğüslerine bez çatkı bağlarken onu düşünmemeye, düşlememeye çalıştıkları zaman bile öyle biliyordu. Hatta daha sonra, hayatında ilk kez bir erkekle yattığında, hiç istemeden ya da belki de gerçekten bile bile *onun* adını söylediği zaman, haykırdığı ad onun adı değildi demek.

Sula elinde yıpranmış bir kâğıt parçasıyla ayakta dikilmiş, yüksek sesle bir boşluğa seslenerek şöyle konuşuyordu: "Adını bile bilmiyordum. Adını bilmiyorduksam bildiğim hiçbir şey yok demektir, tek bilmek istediğim şey adı olduğuna, onu da bilmediğime göre hiçbir şey bilmiyorum, o zaman beni bırakmasın

da ne yapsın, çünkü kendisinin adını bile bilmeyen bir kadınla sevişiyordu.

"Küçükken kâğıt bebeklerimin kafaları yerlerinden çıkardı, boynumu büktüğüm zaman kafamın bebeklerinki gibi çıkmayacağını çok sonraları öğrendim. Kafamı dimdik tutarak yürüyor, çünkü güçlü bir rüzgârın ya da arkamdan sertçe çarpan bir şeyin kafamı koparacağını sanıyordum. Bunun böyle olmadığını bana Nel söyledi. Ama yanılıyordu. O oğlana rastladığım zaman başımı yeterince dik tutamadım, bu yüzden de bebeklerinki gibi başım koptu.

"Onun bırakıp gitmesi iyi oldu. Yakında yüzünün etlerini yolar, altın konusunda haklı olup olmadığını görmeye kalkardım, böyle bir merakı da kimse anlamazdı. Onu incitmek için yaptığımı inanırlardı, hani merdivenlerden düşüp bacağını kıran çocuk vardı ya, insanlar sırf öylece baktım diye onu benim ittiğimi düşünmüşlerdi."

Elindeki sürücü belgesiyle yatağa girdi, kobalt mavisini düşlerle dolu bir uykuya daldı.

Uyandığı zaman başının içinde tanıyamadığı, daha önce duyduğunu hiç anımsamadığı bir ezgi vardı. "Belki de ben uydurdum," dedi. Daha sonra buldu - şarkının adını, daha önce pek çok kereler duyduğu haliyle şarkının bütün sözlerini anımsadı. Yatağın kıyısına oturup "Daha başka yeni bir şarkı yok, şimdiye kadar var olan bütün şarkıları söyledim. Hepsini söyledim. Var olan bütün şarkıları söyledim," diye düşündü. Yeniden yatağın üzerine uzandı, *bütün şarkıları söyledim, bütün şarkıları, bütün şarkıları, var olan bütün şarkıları söyledim*, sözlerinden oluşan sayıklamaması küçük bir ezgi tutturdu, sonunda kendi ninnisinden

etkilendi, uykusu geldi, uykunun eşiğindeki boşluğun içinde altının kekre tadını aldı, sumermerinin serinliğine dokundu, özlü toprağın koyu, tatlı kokusunu kokladı.

"Hasta olduğunu duydum. Senin için yapabileceğim bir Şey var mı?"

Yalnızca sözcükleri değil, ses tonu ve ses yüksekliğini de denedi. Sesi sakın, düz, ama duygudaşlık yüklü olmalı – ama hastaya değil hastalığa karşı.

Kafasının içinde duyduğu sesinde merak ya da gurur değil bir rastlantıyla hiç kimsenin ziyaret etmediği hasta bir kadını görmeye giden iyi yürekli bir kadının değişik ses tonu vardı.

Üç yıldır ilk kez düşmanın gözünün üstündeki saplı güle bakacaktı. Üstelik bunu ağzında Jude'un gi-dişinin tadı, midesinde dışarı çıkmak için sabırsızlanan küskünlük ve utançla yapacaktı. Jude'un öpmüş olduğu kara güle bakacaktı, kendi çocuklarına karşı sevgisini çarpıtmış, koyu, canavarca bir Şeye dönüştürmüş, o canavar elinden kurtulur da çocuklarını ağır pençesiyle öldürür korkusuyla kendisini bunu göstermekten kaçınır hale getirmiş kadının burun deliklerine bakıyor olacaktı. Kaba bir ayı sevgisi, dizginleri bırakılsa, açıkça belli olan bal gereksinmesiyle onların soluklarını soğururdu.

Jude hepten bırakıp gittiği için evin bütün sorumluluğu Nel'e düşüyordu. Artık kahverengi zarf içinde elli dolarlıklar yoktu güvenecek, bu yüzden ana-babasının geçim kaynağı olan o küçük emekli aylığıyla kıt kanaat geçinmeye çalışacağına temizlikçilik yapmaya

başladı. Şu geçen yıl da daha iyi bir iş buldu, bir zamanlar Jude'un çalıştığı aynı otelde oda hizmetçisi olarak çalışmaya başladı. Bahşişler pek fena değildi, ama saatleri iyiydi – çocuklar okuldan çıktığı zaman evde oluyordu.

Otuz yaşında çakmak çakmak, kahverengi gözleri akik rengini almış, derisi en yeşil olduğu zaman yere çarpılarak yarılan akçaağaç meyvesinin parlaklığını kazanmıştı. Solgun ve süzölmüş olan Nel'i ayakta tutan tek şey erdemdi. Onu Marangoz Caddesi, 7 numara-ya, mavi camlı kapıya getirten şey buydu; eski günlerdeki gibi tel kapıyı tırmalama isteğine direnme gücünü veren; iyilikseverliğinin gerçek güdüsünü ondan gizleyen ve son olarak da sesine sahip olmasını istediği titremlemeyi veren, Sula'nın hastalık haberinin Taban'da yarattığı sevinç ya da 'Ben dememiş miydi'li ağız şapırtısından, hak yerini buldu der gibilikten en küçük bir iz taşımamasına izin vermeyen şey.

Eskiden Eva'nın olan yatak odasında şimdi ayakta dikilmiş o kara güle bakıyordu, yorganın üzerinde bir ileri bir geri kayan ipincecik kolların, Eva'nın kendini aşağı attığı, sonra tahta çakılmış pencerenin far-ındaydı.

Sula başını kaldırıp baktı, bir an bile duraksama-dan Nel'in yaptığı gibi yapıp selâmlaşma sözlerini bir yana bırakıp söze girdi.

"Aslında yapabileceğin bir şey var. Bir reçete ola-cak. Genellikle Nathan gidip alıyor ama... saat üçe ka-dar okuldan bırakmıyorlar. Eczaneye gidebilir misin acaba?"

"Reçete nerede?" Nel yapacak somut bir iş buldu-ğu için seviniyordu. Yoksa konuşmak güç olacaktı.

(Bir ilişkiyi hangi noktadaysa oradan alıp sürdürmek konusunda Sula'ya güvenmeli.)

"Çantama bak. Hayır. Şurada."

Nel tuvalet masasının yanına gitti, tokası boncuklu çantayı açtı. İçinde yalnızca bir saat, ta dipte de katlanmış reçeteyi gördü. Para cüzdanı, bozuk para cüzdanı yoktu. Sula'ya döndü, "Şeyy..."

Ama Sula tahtayla kapatılmış pencereye bakıyordu. Gözündeki, gözünün tam köşesindeki bir şey Nel'in sorusunu tamamlamasına engel oldu. Bir o, bir de burun deliklerinin hafifçe açılması – bir hırıltının hafif gölgesi. Nel kâğıt parçasını, sonra kendi para cüzdanını aldı ve "Tamam. Şimdi dönerim," dedi.

Kapı kapanır kapanmaz Sula ağzından soluk aldı. Nel odadayken sancı artmıştı. Şimdi bu yeni, yedekte sakladığı ağrı kesici gelmek üzere olduğuna göre ıstırabı idare edebilecekti. Zihninin bir köşesinin Nel'e kaymasına izin verdi. Yıllardır görüp konuşmadığı Nel'i böyle apar topar eczaneye göndermek tuhaftı. Eczane yıllar önce, ikisi çocukken Edna Finch'in Tatlıcı Dükkânı olan dükkândı. İkisi el ele 18 sentlik dondurma yemeye gitmiş, erkeklerin yayılıp oturdukları Bahis Salonunun yanından geçmiş, 'domuz eti' diye lâf attıkları mermer masalı serin salonda oturup hayatlarının ilk kremalı dondurmasını yemişlerdi. Şimdi Nel oraya yalnız başına gidiyordu, Sula'ysa doktorun ancak ağrı çok kötülediğinde almasını söylediği ilacı bekliyordu. Şu anda ağrı herhalde 'çok kötü'lemişti işte. Gene de bilinmez ama. Bir an Nellie'nin ne istediğini merak etti; neden gelmişti. Oh olsun demek için mi? Barışmak için mi? Bu düşünce çizgisini izlemek için gerekli dikkati toplaması olanaksızdı. Duyduğu

acı obur bir acıydı; bütün dikkatini kendine vermesini istiyordu. Ama yedekte beklettiği bu yeni ilacı kendisine en yakın arkadaşının getirecek olması iyi bir şeydi. Anımsadığına göre Nel zor durumlarda her zaman güçlü olmayı başarırdı. Suda üzeri kapanan yer; Hannah'nın cenazesi. Nel en iyisiydi. Sula yıllar önce ona öykündüğü ya da öykünmeye çalıştığı zaman soğukkanlılığın değil tuhaflığın ağır bastığı bir şey yapardı hep. Bir kez Nel'i korumaya kalkışmış, onda da kendi parmağının ucunu keserek Nel'in gönül borcu değil tiksinti duymasına yol açmıştı. O günden sonra coşkuları ne derse onu yaptı.

Nel'in ayak seslerini, Nel kapıyı açıp ilacı yatağın yanındaki masanın üzerine koymadan çok önce duya-bilmişti.

Sula yapış yapış kaşığın içine ilacı dökerken Nel hasta ziyaretinde âdet olan birşeyler söyledi.

"İyi görünüyorsun, Sula."

"Yalan söyleme, Nellie. Kötü görünüyorum." İlacı yuttu.

"Hayır. Seni uzun zamandır görmedim ama çok..."

"Bunu yapmak zorunda değilsin, Nellie. Merak edecek bir şey yok."

"Derdin neymiş? Ne dediler?"

Sula dudaklarının iki ucunu yaladı. "Bu konuyu konuşmak istiyor musun?"

Nel yaptığı patavatsızlığı anlayıp hafifçe gülümse-di. "Hayır. Hayır, istemiyorum, ama burada yalnız başına kalman gerektiğinden emin misin?"

"Nathan uğruyor. Bazan çiytaneleri, Katran Bebek..."

"Onların uğramasından n'olacak, Sula. Sana şöyle yetişkin biri gerek. Sana..."

"Burada kalmak istiyorum, Nellie."

"Bunu bana karşı bir gurur konusu yapmak zorunda değilsin."

"Gurur mu?" Sula'nın kahkahası balgamın arasından fışkırdı. "Sen neden söz ediyorsun? Ben kendi çöplüğümü seviyorum, Nellie. Gururlu değilimdir. Besbelli ki sen beni unutmuşsun."

"Belki unuttum. Belki de unutmadım. Ama sen bir kadınsın ve yalnızsın."

"Ya sen? Sen yalnız değil misin?"

"Ben hasta değilim. Çalışıyorum."

"Evet. Elbette çalışıyorsun. Çalışmak senin için çok iyi, Nellie. Banaysa bir hayrı yok."

"Hiç çalışmak *zorunda* kalmadın."

"Çalışmazdım."

"Bunun için söylenecek bir şey var, Sula. Özellikle insanların senin işini yapmak zorunda kalmasını istemiyorsan."

"İkisi de değil, Nellie. İkisi de değil."

"Her şeye sahip olamazsın, Sula." Nel onun küstahlığına, ölümün eşliğinde yalan söylemesine, lafazanlık etmesine sinirlenmeye başlıyordu.

"Niyeymiş? Her şeyi yapabiliyorum, neden her şeye sahip olamamayım?"

"Her şeyi *yapamazsın*. Sen bir kadınsın, hem de Zenci bir kadın. Bir erkek gibi hareket edemezsin. Başına buyruk ortalarda dolaşamazsın, canın ne istiyorsa onu yapıp ne istiyorsa onu söyleyip canının istemediğini bırakamazsın."

"Aynı şeyleri yineliyorsun."

"Nasıl aynı şeyler?"

"Bana bir kadın ve bir Zenci olduğunu söylüyorsun. Bir erkek olmakla aynı şey değil mi bu?"

"Hiç sanmıyorum, çocukların olsaydı sen de benim gibi düşünürdün."

"O zaman gerçekten de senin erkek dediğin o yaratık gibi davranırdım. Tanıdığım bütün erkekler çocuklarını bıraktı."

"Kimi erkeklere el kondu."

"Yanıyorsun, Nellie. 'Bırakıp gitti' demek daha doğru."

"Hâlâ her şeyi sen bileceksin, öyle mi?"

"Her şeyi ben bilmiyorum, ben yalnızca her şeyi yapıyorum."

"E, benim yaptığımı yapmıyorsun."

"Senin hayatını yaşamıyorum diye nasıl bir hayatının olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsun? Bu ülkede bütün Zenci kadınların ne yaptığını biliyorum."

"N'apıyorlarmış?"

"Ölüyorlar. Tıpkı benim gibi. Ama fark, onların kesilmiş bir ağacın kökü gibi ölmeleri. Bense, bir servi gibi yıkılıyorum. Bu dünyada gerçekten yaşadım."

"Sahi mi? Bunu gösterecek neyin var?"

"Göstermek mi? Kime? Kafam var, kızım. O kafanın içinde olup bitenler. Yani demek istiyorum ki kendim varım."

"Yalnız, öyle değil mi?"

"Evet. Ama o yalnızlık *benim*. Senin yalnızlığınsa başkasının. Başkasının yapıp eline tutuşturduğu bir şey. Bu önemli değil mi? Elden düşme bir yalnızlık."

Nel küçük tahta iskemleye oturdu yeniden. Öfke başına sızradı, ama Sula'nın belki de gösteriş yaptığını

fark etti. Gerçekten içinde bulunduğu hal bilinmez, ama doğru neyse onun dışında bir şey söylemenin anlamı yok. "Bir erkeği nasıl elde ettiğini hep anladım. Şimdi de neden hiçbirini elinde tutamadığını anlıyorum."

"Tutmam mı gerekiyordu? Hayatımı bir erkeği elimde tutmaya mı harcasaydım?"

"Bir erkek buna değer, Sula."

"Benden fazlasına değmezler. Ayrıca ben hiçbir erkeği sevmeye değer olduğu için sevmedim. Değmek, değmemek sorunu değildi benim için."

"Ne sorunuydu?"

"Benim kafam. Hepsi bu."

"Eh, herhalde öyledir. Dünyanın sahibi sensin, bizler kiracıyız. Midilliye sen biniyorsun, biz bokunu kü-rüyoruz. Ben buraya bu tür konuşmalar yapmaya gelmedim, Sula..."

"Öyle mi?"

"Hayır. Sana bakmaya geldim. Ama madem ki bu konuyu açtın o zaman ben de kapatabilirim." Nel'in parmakları karyolanın pirinç parmaklığını kavradı. İşte şimdi ona soracaktı. "Bunu nasıl yapabildin, Sula?"

Bir suskunluk oldu, ama Nel bu suskunluğu bozma zorunluluğunu duymadı hiç.

Battaniyenin altında Sula biraz kımıldadı. Dişlerini emerken canı sıkkın gibi görünüyordu. "Önümde, arkamda, kafamın içinde var olan şu boşluk. Bir boşluk var. Bunu da Jude doldurdu. Hepsi bu. O boş yeri doldurmaktan öte bir şey yapmadı."

"Yani onu sevmedin mi bile?" Nel pirinç parmaklığın dokunuşunu ağzında duyuyordu. "Onu sevmek diye bir şey bile yoktu ha?"

Sula tahtayla kapatılmış pencereye baktı gene. Sanki uykuya dalacakmış gibi gözleri kanat çırpıttı.

"Ama..." Nel karnını içine çekti. "Ama ya ben? Ya ben? Neden hiç beni düşünmedin? Benim hiç mi önemim yoktu. Seni hiç incitmedim ben. Madem ki onu sevmiyordun neden elimden aldın, neden beni düşünmedin?" Ardından ekledi: "Sana karşı hep iyi davranmışım, Sula, bunun da mı önemi yoktu hiç?"

Sula tahtayla kaplanmış pencereye dönük başını öte yana çevirdi. Sesi sakindi, gözünün üst yanındaki saplı gül çok kara görünüyordu. "Önemi var, Nel, ama yalnızca senin için. Başka biri için değil. Birine iyi davranmak tıpkı kötü davranmak gibidir. Tehlikeli. Bunun karşılığında hiçbir şey almazsın."

Nel ellerini pirinç parmaklıktan çekti. Kendi kendisinden rahatsız olmuştu. Sonunda sorusunu, sorması gereken soruyu sorma yürekliliğini göstermişti, ama hiçbir şey fark etmedi. Sula ona akla yatkın bir yanıt verememişti, çünkü bilmiyordu. Yanıtı bilecek son kişi o olurdu. Ona doğrudan, yanıltan söz etmek çiytaneleriyle konuşmaya benziyordu. Sula'nın yatak örtüsünün saçığını çekti ve "Biz arkadaşlık," dedi yavaşça.

"Ah, evet. İyi arkadaş," dedi Sula.

"Sense kocamı rahat bırakacak kadar beni sevmiyordun. Onu beni sevmesi için rahat bırakacak kadar. İlle de elimden alman gerekiyordu."

"Elinden almak da ne demek? Onu öldürmüş falan değilim, alt tarafı düzdüm. İkimiz onca iyi arkadaşdıysak nasıl oldu da bunun üstesinden gelemedin?"

"Şu yatakta beş kuruşsuz, yatıyorsun, tek dostun yok, bu kasabada onca pislik yaptıktan sonra insanla-

rın seni seveceğini nasıl umabilirsin?"

Sula dirseklerinin üzerinde doğruldu. Yüzü yüksek ateşin çiyiyle parlıyordu. Sanki bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtı, sonra kendini yeniden yastıkların üzerine bıraktı, içini çekti. "Ah, beni pekâlâ sevecekler. Zaman alacak, ama beni sevecekler." Sesi gözlerindeki bakışlar kadar yumuşak ve uzaktı. "Bütün yaşlı kadınlar yeniyetmelerle yattıktan; bütün genç kızlar yaşlı, sarhoş amcaları-dayılarıyla seviştikten; bütün Zenci erkekler beyazları düdükledikten; bütün beyaz kadınlar siyahları öptükten; bütün gardiyanlar mahkûmların ırzına geçtikten ve orospular ebeanalarıyla seviştikten; bütün tekerlekler annelerinin kılığına girdikten; Lindberg, Bessie Smith ile birlikte yatağa girdikten, Norma Shearer de aynı işi Stepin Fetchit'le yaptıktan; bütün köpekler bütün kedileri becerdikten ve her ahırın tepesindeki rüzgâr horozu çatıdan uçup domuzların üzerine bindikten sonra... o zaman bana da biraz sevgi kalacak. Bunun nasıl bir şey olacağını biliyorum."

Daha sonra gözlerini kapadı, ırmağın kıyısındaki o sık yapraklı dört ağaca ulaşmak ve toprağa çukur kazmak için koşarken entarisini bacaklarının arasına iten rüzgârı düşündü.

Mahcup, sinirli, biraz da utanmış olarak Nel gitmek üzere kalktı. "Hoşça kal, Sula. Bir daha geleceğimi sanmıyorum."

Kapıyı açtı ve Sula'nın hafif fısıltısını duydu. "Bak-sana, kız." Nel duraksadı, başını geriye çevirdi, ama onu görebilecek kadar değil.

"Nerden biliyorsun?" diye sordu Sula.

"Neyi?" Nel hâlâ ona bakmıyordu.

"Kimin iyi olduğunu. Kendinin iyi olduğunu nereden biliyorsun?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Belki de iyi olan sen değıldin. Bendim."

Nel iki adım atarak kapıdan çıktıktan sonra kapıyı kapadı. Koridoru geçti, dört kat merdiveni indi. Görünmez varlıklarla dolu olan ev çevresinde kabarıyordu. Çiytaneleri, Katran Bebek, yeni evli çiftler, Bay Buckland Reed, Patsy, Valentine, güzel Hannah Peace. Neredeydi bunlar? Eva yoksullar evindeydi, çiytaneleri bir yerlerde yaşıyordu, Katran Bebek boğazına kadar şaraba batmıştı, Sula yukarıda, penceresi tahayla kapatılmış odada, tuvalet masasının üzerinde boş bir para cüzdanıyla, Eva'nın yatağında yatıyordu.

* * *

Nel kapıyı kapattıktan sonra Sula ilacına uzandı. Daha sonra yastığın serin tarafını çevirdi, eski arkadaşını düşündü. "Demek böyle, o eski yeşil paltosuyla, sırtı dimdik, el çantasının sapı geriye, ta dirseğine kadar itilmiş olarak, ona nelere mal olduğumu düşünerek, ikimizin iki boğaz bir göz olduğu, fiyatımızın olmadığı günleri hiç anımsamadan yolda yürüyor şimdi."

Karahindiba pamukçukları gibi hafif resimler uçuşuyordu kafasının içinde: Katran Bebek'in içtiğı Sherman's Mellowe şarabının E harfini yutan mavı kartal; bir kömür tozu parçacığını ya da kirpiğı çıkarmaya çalışan Hannah'nın gözünün pembe alt kapağı. Bütün o trenlerin, otobüslerin pencerelerinden dışarı, bütün o insanların ayaklarına, sırtlarına bakmayı düşündü.

Hiçbir şey hiçbir zaman farklı değildi. Hepsi aynıydı. Bütün sözcüklerin, bütün gülümseyişlerin, her gözyaşının, her şakanın bir ilişkisi vardı.

"Aynı güneş, on iki yaşımıdayken baktığımın aynı, aynı armut ağacı. Yüz yıl yaşasam da çişim aynı biçimde akacak, koltuk altlarım ve soluğum aynı biçimde kokacak. Aynı deliklerden kıllarım uzayacak. Hiçbir amacım yoktu. Hiçbir zaman olmadı. Orada, öylece dikilip yanışını izledim, büyülenmişim. Onun öyle hop hop hoplamaya, dans etmeye devam etmesini istiyordum."

Daha sonra düşü yeniden gördü. Sütçü Kız Kartma Tozu kendisine gülümsüyor, yanına çağırıyordu, bir eli önlüğünün altındaydı. Sula yaklaşınca kadın dağılıp beyaz toz haline geldi, Sula mavi pamuklu kumaştan ev ceketinin ceplerine doldurmaya çalışıyordu tozları. Bu parçalanışı görmek korkunçtu, ama daha da kötüsü tozun dokunuşuydu, avuçlarına doldurarak toplamaya çalışırkenki nişastamsı kayganlığı. Topladıkça artıyordu. Sonunda her yanını kapladı, gözlerine, burnuna, boğazına doldu, bunun üzerine öğürerek uyandı, duman kokusundan boğulacak gibiydi.

Ağrı başladı. Önce midesinde kumrularinkine benzeyen bir kanat çırpma, daha sonra yanma gibi bir şey, ardından gövdesinin öteki bölümlerine uzanan ince teller. Bir kez sıvı ağrı telleri çekildikten sonra jöle halini aldılar ve nabız gibi atmaya başladılar. Bütün dikkatini bu nabız atışlarına verdi, onları dalgalar, çekiç vuruşları, ustura ağzları, küçük patlamalar olarak tanımlıyordu. Kısa sürede acının türlerinden bile sıkıldı, yapacak bir şey yoktu, çünkü buna bir de yorgunluk eklenmişti, öylesine büyük bir yorgunluk ki elini

yumruk yapamıyor ya da dilinin gerisindeki yağ tadıyla savaşıyordu.

Birkaç kez ağlamaya çalıştı, ama çılgılık atmak için gerekli derin soluğu alabilmek bir yana bitkinlikten dudaklarını bile güç açabildi. Öylece yatmış, kolunu kaldırıp kaba battaniyeyi çenesinin altından itebilecek gücü ne zaman toplayabileceğini düşünüyordu, sonra acaba yüzünü yastığın serin tarafına şimdi mi koysaydı yoksa yüzünün iyice ıslanmasını mı bekleseydi, acaba o zaman daha mı ferahlatıcı olurdu, bunu düşündü. Ama yüzünü öteki yana çevirmeye bir başka nedenden dolayı gönülsüzdü. Başını çevirirse Eva'nın kendini aşağı attığı, şimdi tahtayla kapanmış pencereyi göremeyecekti. Çaprazlama çelik bir çubukla tutturulmuş o dört tahta parçasına bakmak onun tek avuncuydu. O kapatılmış pencere o inatçı sonlanmışlığı, el sürülmez bitimliliğiyle onu rahatlatıyordu. Sanki hayatında ilk kez yalnız kalıyordu; her zaman olmak istediği yerde, dikkatini dağıtabilecek her şeyden uzakta. Ancak burada, bu kör pencerenin kendisini karaağacın ta yukarılarında tuttuğu bu yerde bacaklarını göğsüne çekebilir, gözlerini kapatabilir, başparmağını ağızına sokabilir, havada yüzerek tünelle girebilir, tünellerden aşağı gidebilir, karanlık duvarları atlayarak aşağılara, ta aşağılara kayıp sonunda yağmur kokusuyla buluşabilir, suyun çok yakınında olduğunu, onun ağır yumuşaklığının içine kıvrılıp yatabileceğini, suyun kendisini saracağını, taşıyacağını, yorgun etlerini alıp götürceğini bilebilirdi. Her zaman. Kim demişti bunu? Anımsamaya çalıştı. Ona her zaman bir su uykusu sözü veren kimdi? Anımsama çabası çok fazla geldi; göğsündeki düğümü çözdü ve düşüncelerini yeniden sancı-

ya yöneltti.

Böyle bitkin bir bekleyiş halindeyken soluk almadığını fark etti, yüreğinin büsbütün durmuş olduğunu. Küçük bir korku kıpırtısı duydu göğsünde, her an bey-ninde müthiş bir patlama, bir soluk kesilmesinin olma-sı kaçınılmazdı. Daha sonra artık acı olmayacağını fark etti ya da daha doğrusu sezdi. Soluk almıyordu, çünkü almak zorunda değildi. Gövdesinin oksijene ge-reksinimi yoktu. Ölmüştü.

Sula yüzünde bir gülümseme hissetti. "Kahrola-yım ki," diye düşündü, "acı bile duymadım. Bunu Nel'e söyleyeyim, durun."

Sula Peace'in ölüm haberi yukarıda Taban'da yaşayan insanların tünel yapımında çalıştırılacakları haberinden sonra aldıkları en iyi haberdirdi. Bir cadının gömülüşüne tanıklık etmekten korkmayıp da mezarlığa gelen az sayıda kişinin birkaçı onun yeryüzünde izinin kalmadığından emin olmak için gelmişti, ama kibarlık olsun diye 'İrmakta Toplanacak mıyız'ı söylemek üzere kaldılar, şarkılarının iç karartıcı vaadinden habersizdiler. Kimileri de hiçbir tersliğin çıkmamasını, kıt akıllı, küçük yürekli kişilerin bayağılıklarını kendilerine saklamalarını, kendileri gibi kişilerin Tanrılarıyla aralarına hiçbir şeyin – tuhaf bir kadın şöyle dursun ne kötü ürünün, ne ardıçkuşlarının, ne işini kaybetmenin, ne hasta çocukların, çürüyen patateslerin, delinen boruların, böceklenen unun, üçüncü sınıf kömürün, eğitilmiş toplum hizmetlilerinin, ne hırsız sigortacıların, sarımsak kokulu Macarların, ahlâksız Katoliklerin, ırkçı Protestanların, korkak Yahudilerin, köleci Müslümanların, katran bacaklı Zenci rahiplerin, güç beğenir Çinlilerin, koleranın, ödem ya da Kara Vebanın – girmesine izin vermeme kararlığıyla ulaştıkları bitimsiz ruh sevecenliğiyle işlerin yürütülmesini sağlama almak için gelmişti.

Her neyse, oraya, beyazların cenaze salonuna değil, Beechnut Mezarlığının Zencilere ayrılmış bölümüne, gelenlerin çiğ ruhlusu da seveceni de, ya Sula öl-

müş olduğu için ya da onun ölümünün hemen ardından daha parlak bir günün başlamakta olduğunu hissetti. Bunun belirtileri vardı. Irmağın iki kıyısını birleştirecek olan tünelin yapımında Zenci işçi kullanılacağı söylentisi yazılı bir duyuruya dönüştü. Yıllarca planlanıp vazgeçilen, sonra yeniden planlanan bu projeye sonunda 1937’de başlanmıştı. Orada Zencilerin çalıştırılacağına dair üç yıldır söylentiler dolayıyordu, bundan çok da umutluydular oysa 1927’de de tünele giden Irmak Yolu için aynı tür umutlar pompalanmış, sonunda dağlılar ve en bayağı işleri bile yapan göçmenler çalıştırılmış, yalnızca beyaz işçi kullanılmıştı. Ama tünelin kendisi başka bir şeydi. Usta işçi isterdi – hayır, bunu bulamazlardı. Ama büyük bir işti bu, hükümet Zencilere iş alanı açmayı yeğler gibiydi. Bu demektir ki siyah erkekler karınlarını doyurmak için Medallion’ın sokaklarını süpürmek ya da Akron’da, Erie Gölü kıyısındaki çelik fabrikalarında çalışmaya gitmek üzere kasabadan ayrılmak zorunda kalmayacaktı.

İkinci belirti inşaatın yaşlılar evinde başlamış olmasıydı. Doğru, bu bir inşaattan çok onarımdı, ama Zenciler, kendilerine söylendiğine göre, ona el koymakta özgürdüler. Kimileri, Eva’nın Zenci kadınların bakımevi olarak bilinen, yıkıldı yıkılacak gibi duran evden yepyeni boyalı eve aktarılışının Tanrının kendine özgü yöntemlerinin açık bir belirtisi olduğunu söyledi, Tanrının başparmağı Sula’nın boğazında görülmüştü.

Böylece Taban’daki insanlar güçlü bir umutla ekim ayının sona erişini izledi.

Daha sonra Medallion gümüş rengini aldı. Birden

böyle olmuş gibi görünüyordu, ama aslında hiç karın yağmadığı, sırf her yerin buz bağladığı pek çok günden sonra bir öğle sonrası geç saatte yağmur yağmış ve donmuştu. Dükkâncılarla yaşlı kadınlar eski zamanların damarlı akiğine benzeyen soba külünü yeni oluşmuş gümüşün üzerine dökmeden önce çocuklar Marangoz Caddesinin ta aşağılarına, yeni, beton yaya kaldırımların yapıldığı, kayma yerlerine koşuyordu. Ağaçları kucaklıyor, camda donup kalmış olan bütün o hayatı ve büyüklüğü bir anlığına kollarında tutmak istiyorlar, gri gökyüzüne eski bir İspanyol altını gibi yapışmış olan güneşe bakıyor, bu arada dünyanın sonunun mu geldiğini merak ediyorlardı. Otlar, günlerce kalkmayan buzun etkisiyle ayrılmış, yaprak yaprak duruyordu.

Geç kalkan ürünler ziyan olmuştu kuşkusuz, kümes hayvanları soğuk ve kudurganlıktan öldü. Elma sirkesi buz tutup sürahisini çatlattı, erkeklerin şeker kamışı içkilerini daha erken içmeleri gerekti. Aşağıdaki vadi daha iyi durumdaydı, çünkü her zamanki gibi tepeler orayı koruyordu, ama Taban'da insanlar duvarları ince evlerinde, onlardan daha ince giysileriyle çok güçlük çekiyorlardı. Buz gibi soğuk rüzgâr evlerinin içindeki küçük bir sıcaklığı da pencere kıyılarından, yerine oturmayan kapılardan emip götürüyordu. Günlerce tam anlamıyla evlere tıkılıp kaldılar, ancak kömür bidonuna gitmek ya da çok önemli bir yiyecek maddesi almak için komşuya gitmek üzere dışarı çıkmayı göze alıyorlardı. Dükkâna giden yoktu. Dükkânlar da dağıtım yapmıyordu, yaptıkları zaman da her şey daha iyi para ödeyen beyaz müşterilere saklıyorlardı mallarını. Kadınlar buzlu yokuştan aşağı inemedik-

leri için fena halde gereksinim duydukları kaç günlük gündeliklerinden oldular.

Bunca buzun sonucunda küçük, sert kuşlarla, ağır domuz kekleriyle, süngerimsi tatlı papateslerle sefil bir Şükran Günü geçirmek zorunda kaldılar. Buzlar erimeye başlayıp da ilk tekne ırmağın üzerindeki köpükleri yararak titreye titreye ilerlerken görüldüğünde on beş yaştan altındaki herkes boğmaca ya da kızıl geçiriyordu, o yaştan üzerindikilerse soğuktan el-ayak şişmesi, romatizma, zatülcenp, kulak ağrısı gibi dünyanın her türlü hastalığıyla boğuşuyordu.

Gene de Shadrack'ın dilinin üzerinde taşıdığı, kendi kendini gerçekleştirmiş o kehanetin, yani sorunun başlangıcını belirleyen bu hastalıklar ya da buz değildi. Gümüşlenme başlar başlamaz, elma sirkesi sürahisini çatlatmadan çok önce yolunda gitmeyen bir şey vardı. Bir yokuş aşağı gidiş, bir altüst oluş. Sula'nın ölümünün getirdiği genel rahatlamamanın hemen ardından bir huzursuzluk, sinirliliktir gidiyordu. Örneğin Çaydanlık annesinden tereyağlı, şekerli ekmek istemişti. Annesi istediğini hazırlamak üzere kalktı, baktı ki tereyağ kalmamış, yalnızca margarin var. Sert margarin parçasının içine safran sarısı toz karıştırmaya üşendiği için ekmeğin üzerine beyaz yağı sürüverdi, sonra şeker ekte. Çaydanlık tadının farklı olduğunu anladı ve yemek istemedi. Kadın, bir annenin uğrayabileceği en büyük hakarete, hazırladığı yiyeceğin çocuğu tarafından geri çevrilmesine dayanamayarak öfkelen-di, oğlanı öyle bir dövdü ki, Sula merdivenden itti iteli hiç böyle dövmemişti. Bu konuda yalnız değildi. Çocuklarını Sula'nın kötülüklerinden (ya da kendi annelik konumlarını Sula'nın bu role duyduğu küçümseme-

den) korumaya çalışan başka anneleri de bileyen bir şey kalmamıştı. Gerilim ortadan kalkmıştı, çaba göstermelerine neden olan şey de öyle. Onun alayları olmayınca başkalarına gösterilen sevgi de gevşeyip yok olmuştu. Yaşlı kaynanalarına bakma sorumluluğundan acı acı yakınan kızlar, Sula, Eva'yı evden atınca o yaşlı kadınların tükürük hokkalarını hiç gıklarını çıkarmadan temizlemeye başladılar. Şimdi artık Sula ölmüş, gömülmüş olduğuna göre, gene yaşlı insanların yüküne alabildiğine kızmaya başlayabilirlerdi. Karılar kocalarını pırpışlamıyordu, artık onların o boş gururlarını beslemenin gereği yoktu. Medallion'a Kanada'dan gelmiş olan ve her fırsatta hiç kölelik etmediklerini söyleyen Zenciler bile Sula'nın güneyde doğmuş siyahılara karşı onlarda tepki olarak uyandırdığı acıma duygusunda bir gevşeme hissediyorlardı. Gene eskisi gibi üstünlük savlamaya başladılar.

Kışın getirdiği normal hasislik, açlığın ve kızılın getirdiği genç ruhlulukla birleşti. Tünelin orda dört karaderiliyle kesin olarak ve tanık huzurunda yapılan görüşme (İlkbaharda daha başkalarının da yapılacağı umudu) ürünsüz ve sert geçen yıl sonunun kışkacını kıramadı.

Bir sabah Noel geldi ve doğru dürüst kesemeyecek kadar kötü, ama gözardı edilemeyecek kadar da ağır kör bir balta gibi herkesin sinirlerini kabaca doğradı. Duvar gözlü çocuklar gıcırtilı karyolalarda ya da sobanın yanındaki hasırın üzerinde yatıyor, öksürüklerinin arasında nane ya da portakal emiyor, o sırada anneleri soba ateşi çok sönük olduğu için kabarmayan keklere öfkelerinden yerde tepiniyordu; Lionel Trenlerinin, davulların, ağlayan bebeklerin, sallanan atla-

rın yokluğunun sessizliğiyle karşı karşıya gelmektense günü uyuyarak geçirmeyi seçtikleri için kıvrılmış yatan erkeklere öfkelerinden tepiniyorlardı. Yeniyetmeler öğleden sonra gizlice Elmira Sinemasına gitmiş, babalarının karyolanın altında, cinsel güçsüzlük içinde esneyen ayakkabılarını unutmak için kendilerini Tex Ritter'ın eline bırakmışlardı. Kimilerinin bir şişe şarabı vardı, Bay Ritter'ın parıldayan ayaklarının dibinde içiyorlardı, öylesine şamata yaptılar ki yönetici onları dışarı çıkarmak zorunda kaldı. Noel torbalarının içine kaya şekeri ve eski giysiler doldurup gelen beyaz adamlar o somurtkan ağızlardan *Evet, 'fendim, teşekkür ederim'*i zor alıyorlardı.

Ekim ayında buz nasıl oyalandıysa aralık ayının balgamı da öyle yapmıştı – 1941'in ilk üç gününün getirdiği ferahlamayı bu açıklıyordur. Sanki mevsim bütün gücünü yitirmiş gibiydi, çünkü ocak ayının birinci günü ısı on altı dereceydi ve beyazlığı bir gecede silip süpürmüştü. Ocak ayının ikisinde tarlalarda mat renkli ot öbekleri görülebiliyordu. Ayın üçünderse güneş çıktı – kuşkusuz ipi, çanı ve çocuksu şarkısıyla Shadrack de.

Geceyi küçük bir ayı seyrederek geçirdi. Ona arkadaşlık eden insanlar, sesler gittikçe daha az onunla oluyordu. Ağaçlarda uğuldayan rüzgârdan ve pat pat yere düşen at kestanelerinden başka hiçbir şey duymadığı uzun süreler oluyordu şimdi. Kışın balıklara ulaşmanın çok güç olduğu zamanlarda küçük iş adamları için ufak tefek işler yapıyor (kimse onu evinin içinde ya da çevresinde istemiyordu), böylece içki alacak pa-

rayı kazanmayı sürdürüyordu. Gene de sarhoşlukları gittikçe daha ağır, ama daha seyrek olmaya başladı. Anımsayamadığı şey neyse onu unutmak için içki içme gereği duymuyor gibiydi. Herhangi bir şeyi unuttuğunu bile anımsamıyordu artık. Belki de bu yüzden, Fransa'daki o soğuk günden sonra ilk kez başka insanların varlığını özlemeye başlıyordu. Shadrack yalnızlık duyacak kadar iyileşmişti. Daha önce yalnızdıysa bile bunu bilmiyordu, çünkü durmadan gürültü çıkarmak, şamata yapmak, birşeylerle uğraşmak bunu bilmekten korumuştı onu. Artık birşeyler yapma, ırmağın kıyısında mutluluk içinde balık avlamadığı zamanları doldurma zorunluluğu azalmıştı. Kimi zamanlar daha sarhoşlamadan uyuyakalıyordu; kimi zamanlar bütün günü ırmağa ve gökyüzüne bakarak geçiriyordu, kulübesinde askerliğin temizlik alışkanlıklarını gittikçe daha çok boşlar oldu. Bir keresinde kapıdan içeriye bir kuş girmişti –kuş vebasası sırasında bir ardıckuşu. Dışarıya çıkacak bir delik ararken bir saate yakın bir süre içeride kaldı. Sonunda pencereyi bulup uçup gidince Shadrack üzüldü, gerçekten de dönüşünü bekledi, yolunu gözledi. Bu bekleyiş sırasında yatağını düzeltmedi, uyumadı, çaput kilimi silkelemedi, bıçağıyla her geçen gün takvime bir çizik atmayı neredeyse unuttu. Yeniden ev işlerine döndüğü zaman eski titizliği kalmamıştı. Evi dağınıklaştıkça daha çok yalnızlık duyar oldu, çavuşları, hastane hademelerini, işgal ordularını anımsamak gittikçe daha güçleşti; silâh seslerini duymak, askeri müfrezeyi zaman içinde hep yürütmek. Bir zamanlar evine bir ziyaretçinin geldiğini gösteren kanıta, erguvan –beyaz bir çocuk kemerine daha sık bakıyor, onu okşuyordu. Kendisini görmeye gelen küçük

kızın bıraktığı kemer. Shadrack o günkü sahneyi çok iyi anımsıyordu. Kapıdan içeriye adımını atmıştı ve gözyaşı izleri taşıyan bir yüz kendisine çevrildi, incinmiş, şaşkın gözler; bir soru sorma çabasıyla açılmış bir a ız. Bir şey istiyordu – kendisinden. Balık değil, i  değil, yalnızca kendisinin verebileceği bir şey. Kızın gözünün üstünde bir kurba a yavrusu vardı (oradan anlamıştı onun dost olduğunu – en sevdiği balığın işaretini taşıyordu), örgülerinden biri çözülmüştü. Ama yüzüne bakınca altındaki kafatasını da gördü, kızın da gördüğünü, onun orada olduğunu bilip korktuğunu düşünerek onu yatıştırarak bir şey bulmaya, bir şey söylemeye çalıştı, incinmişli in gözlerinden dökülmesini önleyecek bir şey. Bunu  zerine, "her zaman" dedi. Böylece kız değişiklikten korkmayacaktı; derinin dökülmesinden, kanın damlayıp akmasından, altındaki kemiğin görünmesinden. Onu sürekliliğe inandırmak, ona bunun güvencesini vermek için "her zaman" demişti.

  e yaradı, çünkü o bunu söyleyince kızın yüzü aydınlandı, incinmişlik yok oldu. Sonra kız ona verilen bu bilgiyi alıp ko tu, ama kemerini d   rd , o da o kemeri bir anı olarak sakladı. Karyolasının yanındaki bir  ivide asılı duruyordu, bunca yıldır hiç eskimeden, kirlenmeden kalmıştı, ama uzun zamandır bir  ivide asılı olmaktan dolayı kumaşında yer etmiş bir kıvrıntı vardı. Bir ziyaretçinin, tek ziyaretçisinin belirtisi olan bir şeyle yaşamak ho tu. Bir süre sonra kemeri o yüzle, yukarıda, Taban'da bazan gördüğü, gözünün üstünde kurba a yavrusu olan yüzle birleştirebildi. Ziyaretçisi, arkadaşı, konu u, toplumsal yaşamı, kadını, kızı, dostu – hepsi yatağının yanındaki bir  ivide asılıydı.

Şu anda buzlarla tıkanmış ırmağın üstündeki küçük aya bakıyordu. Yalnızlığı ayak bileklerinin orada bir yere düşmüştü. Bir başka duygunun etkisi altındaydı. Gözlerine dokunan, gözlerini kamaştıran bir duygu. O kızı gene görmüştü, aylar? yoksa haftalar önce mi? Bay Hodges'ın bahçesindeki yaprakları tırmıklamıştı, onları içine koyacak iki sele almak üzere bodruma gitti. Koridorda yürürken küçük bir odaya açılan bir kapının önünden geçti. O odada kız bir masanın üzerinden yatıyordu. Hiç kuşku yok ki aynı kızdı. Aynı küçük kız yüzü, gözün üstünde aynı kurbağa yavrusu. Demek ki yanılmıştı. Korkunç derecede yanılmıştı. 'Her zaman' diye bir şey yokmuş demek. Yüzünü bildiği bir başkasının daha ölümü.

Ancak o zaman bunca yıldır ip taşıyıp çan çalmanın hiçbir yararının olmamış olabileceğinden kuşku duymaya başladı. İrmağın kıyısındaki evinde sonsuza kadar oturmuş, pencereden aya bakmış olsa da olurdu.

Çentikli takvimine göre yarın kendisinin günüydü. İlk kez gitmek istemiyordu. Erguvan-beyaz kemerle birlikte kalmak istiyordu. İstemiyordu. İstemiyordu.

Gene de inanılmaz bir biçimde saçılan güneşle birlikte gün ağardığı zaman eşyalarını topladı. Öğle sonrasının erken saatlerinde, güneş ışığı içinde, insanları hayatlarına son vermeye, doğru düzgün, tatlılıkla son çağırışı olacağını iyi bilerek, yıkılacakmış gibi sallanan köprüden geçti, Taban'a doğru yürüdü. Ama bu kez yürekten gelen bir şey değildi, sevgiyle yapmıyordu, çünkü onlara yardımcı olup olmamayı umursadığı yoktu. İpi gelişigüzel bağlamıştı; çanından teneke gibi, tut-

kusuz bir ses çıkıyordu. Ziyaretçisi ölmüştü, bir daha hiç gelmeyecekti.

Yıllar sonra insanlar ilkin kimin ona katıldığı konusunda kavga edecekti. Pek çokları ilk katılanların çiytaneleri olduğunu söylüyordu, ama daha iyi bilen bir-iki kişi Dessie ile Ivy olduğunu biliyordu. İlkin Dessie'nin kapıyı açtığını, kapı aralığında durup gözlerini güneşten koruyarak Shadrack'ın yoldan aşağı gelişini izlediğini söylüyorlardı. Dessie güldü.

Belki de güneş; belki de bunca umut veren şey tepelerde görünmeye başlamış olan pıhtı gibi yeşilliklerdi; belki de o tatlı güneş ışığında parlayan Shadrack'ın kasvetli kıyamet çanıydı. Belki de korkunun duyulmadığı, güneş ışığındaki ölüme bakıldığı korkunun duyulmadığı kısacık bir andı. Kadın güldü.

Ivy yukarıdan onu duydu, komşusunun göğsünü sarsan o kalın müziğe neyin yol açtığını görmek için baktı. Daha sonra Ivy de güldü. Herkese bulaşan ve onları zayıflatıp iskelete çeviren kızıl gibi gülüşmeleri Marangoz Sokağına bulaştı. Kısa bir süre sonra çocuklar zıplayıp kıkırdaşıyordu, erkekler verandalara çıkmıştı, gülüşüyordu. Shadrack ilk eve ulaştığında yan yana dizilmiş şen yüzler karşıladı kendisini.

Daha önce hiç gülmemişlerdi. Her zaman kapılarını kapatmış, perdelerini örtmüş, çocuklarını sokaktan eve çağırmışlardı. Bu onu korkuttu, bu neşe, ama gene de her zaman yapmaya alışkın olduğu şeyleri yaptı – şarkısını söyledi, çanını çaldı, ipini sıkı sıkı tuttu. Olağanüstü güzel dişli çiytaneleri 7 numaralı evden dışarı fırlayıp sersemlemiş olan Shadrack'ın çevre-

sinde biraz hoplayıp zıpladılar, daha sonra onun yürüyüşünü, şarkısını, çan çalışını taşkın bir biçimde yansılamaya başladılar. Şu an kadınlar midelerini tutuyor, erkekler dizlerini dövüyordu. Verandasından inen ve onun arkasından yürüyen – gerçekten uygun adım yürüyen – o buz meraklısı Bayan Jackson oldu. Öylesine komik bir sahneydi ki insanlar her şeyi daha iyi görebilmek için sokağa çıktılar. İşte geçit alayı böylece başladı.

Herkes, Dessie, Katran Bebek, Batsy, Bay Buckland Reed, Çaydanlık'ın annesi, Valentine, çiytaneleri, Bayan Jackson, Güzellik Salonunun sahibi İrene, Reba, Herrod kardeşler, yeniyetmeler güruhu, hepsi oradaydı, keyifleri yerindeydi, gülüyor, dans ediyor, birbirlerine sesleniyordu, Shadrack'ın, fareli köyün kavalcısının arkasında bir sıra oluşturmuşlardı. Başlangıçta toplanan yirmi kişi daha başka evlerin önünden geçtikçe kapılarda duran, pencerelerden bakan insanları kendilerine katılmaya çağırıyordu; onca yıldır onları belaltından sıkmış, o yetişkinlere özgü acının ağırlığından, ciddilikten, saygınlıktan, kaygıdan uzak bu rahatlamayı, tüldeki bu yarığı genişletmeye çağırıyordu. Onlara sesleniyor, dışarıya gelip güneş ışığında oynamalarını söylüyorlardı – sanki güneş ışığı sürecekmış, gerçekten umut varmış gibi. Onların başka çiftler için fasulye toplamayı sürdürmelerini sağlayan aynı umut; söyleyip durdukları gibi bırakıp gitmekten onları alıkoyan; başka insanların pisliklerinin içine dizlerine kadar batmaya razı eden; başka insanların savaşları için heyecanlandıran; onları beyaz insanların çocuklarının üzerine titremeye yönelten; mucize bir 'hükümet'in onları o pisliğin, o fasulyelerin, o savaşların

içinden çekip çıkaracağına inanmalarına yol açan umut.

Helen Wright gibi kimileri kuşkusuz katılmıyordu. Kendine özgü küçümseyiciliğiyle o büyük şamata-yı izledi. Onları böyle dans ettiren Kutsal Ruh'un parmak dokunuşunu anlayan, tarlalarda iki büklüm olmuş, tek bir ağızdan şarkı söylermiş gibi söyleyen aileleri anlayan, tıpkı şimdiki gibi güneşte, ırmakta yapılan vaftizin coşkusunu anlayan başkaları bu tuhaf düzensizliği, bu aldırışsız gösteriyi anlamıyor ve onlara katılmaya yanaşmıyordu.

Gene de güneş yolda tökezleyen, zıplayan, yürüyen, ayak sürüyen ve gittikçe büyüyen kalabalığın üzerine saçıldı. Yaya kaldırımın başladığı yere geldiklerinde kimileri durup geri dönmeye karar verdi, kasabada beyazların yaşadığı bölgeye böyle bağırان, ölüm haber-cileri gibi girmeye utanmışlardı. Ama üçü dördü dışındayken, yüreksiz olanlar daha küstah ve terbiyesiz olanlardan utandı, geçit alayı Ana Caddeden aşağı ilerledi, Woolworth'ün önünden, eski kümes hayvanları pazarının önünden geçti, sağa döndü ve Yeni Irmak Yolunu tuttu.

Tünel kazısının ağzına geldiklerinde, heyecan ve neşenin doruğunda oldukları bir anda keresteleri, tuğlaları, çelik kafesleri, güneşte elmasa dönüşmüş buzun altında parlayan tel kapıyı gördüler. İlk anda gözleri kamaştı, birden sessizleştiler. Kukuletalı gözleriyle ta 1927'den beri bütün umutlarının yattığı yeri taradılar. İşte umut buradaydı: Bir yaprak kadar ölü. Dol-durtulmamış dişler, kesilen kömür kredileri, çaresi aranmamış göğüs ağrıları, zaten alınmamış okul ayak-kabıları, içine ot tepilmiş yataklar, kırık tuvaletler, eğ-

rilmiş verandalar, işverenlerinin sersemce, çocukça kötü yüreklilikleri, ağızlarında çiğneyerek söyledikleri sözler. Hepsi orada güneşin aydınlattığı parıltılı buzda hızla eriyip su oluyordu.

Antiloplar gibi, küçük kapının üstünden atladılar – zaten köpekler, tavşanlar, serseri çocuklar dışında hiçbir şeyi engelme niyeti olmayan tel bir barıkattı – inatçı, öfkeli ve genç insanların ardına takılıp keresteleri, çelik kafesleri söktüler, asla tuğla ocaklarında pişiremeyecekleri tuğlaları parçaladılar, karıştıramadıkları, taşımalarına bile izin verilmemiş kireçtaşı çuvallarını yardılar; tel ağı parçaladılar, el arabalarını devirdiler, buzlu ırmağa açıldıkları ırmak kıyısından direkleri yuvarladılar.

Genç yaşlı, kadın çocuk, gönüllü gönülsüz hepsi, kendilerine yapma izni verilmemiş tüneli ellerinden geldiğince öldürdü.

İçine girmeye, tünelin ağzından içeri girmeye gerçekten de niyetleri yoktu, ama onu öldürmek, büsbütün öldürmek, ince kollu Virginia'lı oğlanların, boğa boyunlu Yunanların, bıçak suratlı adamların, ölü bir umudu onlara gösterip sallayanların elinden çıkmış bu şeyi yeryüzünden silmek için içlere, ta içlere girdiler...

Birçoğu orada öldü. Şimdi ılık olan toprak kaydı, ilk direklerden biri yıkıldı, tünelin yüzeyinden kopan taşlar yuvarlandı, bir siperin göçmesine yol açtı. Kendilerini bir su odasında buldular, onları oraya getiren güneş ışığından yoksun kalmışlardı. İlk çatlamadan ve suyun fışkırmasından sonra dışarı çıkma savaşı öylesine şiddetlendi ki kurtarmak isteyenler ölümlerine gittiler. Çelik kafeslere, kereste yığınlarına yapışıp kal-

miş gençler, oksijen suyla birleşmek üzere kendilerini yüzüstü bırakınca boğuldular. Ötekiler dışarıda ayaklarının altındaki buz parçalanır, toprak sarsılırken dehşet içinde seyrediyordu. Kırk beş kilodan hafif olan Bayan Jackson ırmak kıyısından aşağı kayd, onu bütün hayatı boyunca çok sevdiği buzda açılmış bir ağız karşıladı. Katran Bebek, Dessie, Ivy, Valentine, Herrod Kardeşler, Ajax'ın kimi kardeşleri, çiytaneleri (hiç değilse öyle sanılıyordu, gövdeleri hiçbir yerde bulunamamıştı) – hepsi orada öldü. Bay Buckland Reed kurtuldu, Patsy de öyle, onun iki oğlu da, ayrıca içeriye düşemeyecek kadar yaklaşamamış olanlar ya da bitmemiş bir tünele çekingenlikten dolayı giremeyenler.

Bu arada Shadrack hep orada dikiliyordu. İpini ve şarkısını unutmuş, çanını çalarak ırmağın kıyısının ta yükseklerinde duruyordu.

1965'te işler çok daha iyiydi. Ya da öyle görünüyordu. Kasaba merkezine indiğinizde karaderili insanları ucuz şeyler satan dükkânlardaki tezgâhların arkasında çalışırken görebilirdiniz, hatta para kasasının anahtarını boyunlarına asmış, para alır para verirken bile. Karaderili bir adam lisede matematik bile okutuyordu. Genç insanlarda herkesin yeni olduğunu söylediği bir hava vardı, bu da Nel'e hiç kimsenin bulamadığı çiytanelerini anımsatıyordu. Belki de, diye düşünüyordu Nel, onlar gidip toprağı tohumlamış, şu ucuzcu dükkânlarında, para kasasının anahtarını boyunlarına asmış genç insanlar çıkmıştı o tohumlardan.

Öylesine farklıydı ki bu genç insanlar. Kırk yıl önceki, anımsadığı insanlardan öylesine farklı.

Aman Tanrım, 1921'de öyle güzel oğlanlar vardı ki! Sanki onlar bütün dünyayı dikiş yerlerinden patlatmış gibiydi. On üç, on dört, on beş yaşlarında. Tanrım, ne hoştular. L.P., Paul Freeman, onun erkek kardeşi Jake, Bayan Scott'ın ikizleri –sonra Ajax vardı, onun bir sürü kardeşi. Tavan arası pencerelerinden dışarı sarkar, arabaların ön ızgaralarına binerler, kömür dağıtırlar, Medallion'a giderler, Medallion'dan ayrılırlar, kuzen ziyaretine giderler, çift sürer, kilisenin basamaklarında tembel tembel otururlar, okulların bahçe-

lerinde ağırlıklarını bir ayaklarına verirlerdi. Güneş onları ısıtır, ay sırtlarından aşağı kayardı. Ama Tanrım, dünya güzel oğlanlarla *doluydu* 1921'de.

O çocuklar gibisi yok. Her şey değişti. Orospular bile daha iyiydi o zaman: Demir gibi, şişman, yanaklarında yanıklar olan, güleç kadınlar, nüktecilikle bayağılıklarını birleştirmişlerdi: Ya da ormanda küçük bir kulübeye başını sokmuş, sekiz çocuğun boğazını doyuran, erkeksiz, dul kadınlar. Bu çağdaş orospular o kadınların yanında soluk ve sönük kalırlar. Bu giyim kuşam delisi şeyler hep mahcuptu. İğrenç, ama arlı. Arsızlığın ne olduğunu bilmiyorlardı. Bunlar, ormanda yaşayan, yemek masasından kalkıp bir müşteriyle birlikte, yavrulayan bir kısrağın utancıyla ağaçların arasına giden o gümüş parıltılı dulları tanımalıydılar.

Aman Tanrım, zaman nasıl da uçup gidiyor. Artık bu kasabada neredeyse kimseyi tanıımıyordu. Yeni bir yaşlılar evi daha vardı artık. Galiba bu kasaba durmadan yaşlılar evi inşa ettiriyor. Ne zaman yeni bir yol açılrsa bir yaşlılar evi inşa ediyorlar. İnsanlar herhalde daha çok yaşıyorlar, diye düşünebilirsiniz, ama işin doğrusu daha çabuk evden atılıyorlar.

Nel bu en son yapılanın içini daha görmemişti, ama orada bazı kadınları ziyaret etme sırası 5 numaralı dernekte ona gelmişti. Papaz onları düzenli olarak ziyaret ediyordu, ama dernek özel ziyaretlerin de iyi olacağını düşünmüştü. Orada yalnızca dokuz tane karaderili kadın vardı, daha önce ötekinde olan aynı dokuz kadın. Ama bir sürü beyaz da vardı. Beyazlar yaşlıları oraya gönderdikleri için üzülüp durmuyorlardı. Siyahlar içinse yaşlıları evden atmak kolay değildi, bir insan yaşlansa, yalnız kalsa bile başkaları arasına uğru-

yor, evi silip süpürüyor, yemeğini yapıyordu. Ancak delirir ya da baş edilmez hale gelirlerse bırakırlardı. Sırf alçaklık olsun diye Eva'yı evden atan Sula gibi biri değilseniz. Eva'nın bunadığı doğrudu, ama öyle kit altına alınacak kadar kötü değildi.

Nel onu görmek için meraktan fazla bir şey hissediyordu. Bir yıla yakın bir süredir kilisede etkin olarak çalışıyordu, bunun da nedeni çocuklarının büyümüş olması, kafasında onlara daha az zaman ve yer ayırmasının gerekmesiydi. Jude evden çıkıp gitti gide-li, yirmi beş yılı aşkın bir süredir Nel daracık bir hayatın içine sıkışıp kalmıştı. Kısa bir süre yeniden evlenmeye çalıştı, ama kimse onu üç çocuğuyla almak istememişti, erkek arkadaş ilişkisi sürdürmeyi de kendisi becerememişti. Savaş sırasında Medallion'dan otuz kilometre uzakta, ırmağın aşağındaki kampta görevli bir çavuşla uzunca süren bir ilişkisi oldu, ama daha sonra adamı çağırdılar, bütün ilişkisi birkaç mektuba indi -sonra hiç. Daha sonra bir otelde bir barmen vardı. Ama şimdi elli beş yaşındaydı, bütün bunlar neydi, güç anımsıyor.

Jude gittikten sonra geleceğin nasıl olacağını görmesi uzun sürmedi. Çocuklarına bakmıştı, işte hepsi bu kadardı, bunu anlamıştı. Tanıyıp tanıyacağı bütün sevgi bu olacaktı. Ama bu, ocağın üzerinde fazlaca tutulmuş bir tas şuruba benziyordu, geriye yalnızca kokusunu ve kazınıp çıkarılması olanaksız sert, tatlı tortusunu bırakarak uçup giden bir şurup. Çocuklarının ağzı çünkü meme başlarının tadını çabucak unutmuştu, yüzüne değil en yakın gök uzantısına bakar olmuşlardı.

Bu arada Taban bozulmuştu. Savaş sırasında para

yapan herkes olabildiğince vadinin yakınına göçmüştü, beyazlar ırmak boyunda, ırmağın karşı yanında yerler alıyordu, Medallion iki kıyıda ip gibi uzayıp gidiyordu. Artık Zencilerden hiç kimse Taban'da pek yaşamıyordu. Beyazlar oraya televizyon istasyonu kuleleri kuruyordu, bir golf alanı mı ne yapılacağı dedikodusu dolaşıyordu. Her neyse, tepedeki topraklar artık daha değerliydi, savaştan hemen sonra ve ellilerde aşağıya göçmüş olan Zenciler isteseler bile yukarıya dönemezlerdi, paraları yetmezdi. İrmağın dirsek yerinde hâlâ birbirine sokulmuş duran birkaç Zenci evi ile Marangoz Caddesinde hâlâ yıkılmamış kimi evler dışında oraya ancak zengin beyazlar ev yaptırabiliyordu. İşte böyle kararlarını değiştirmiş, vadi toprağını kendilerine saklamak yerine tepede, ırmak manzaralı, karaağaçlarla çevrili bir ev istiyorlardı. Zenciler bütün yeni havalarına karşın vadiye göçmeye ya da kasabadan ayrılmaya, tepeleri kim isterse ona bırakmaya son derece hevesliydi. Acı bir şeydi bu, çünkü Taban gerçekten hoş bir yerdi. Bu gençler durmadan topluluktan söz ediyordu, ama tepeleri yoksullara, yaşlılara, inatçılara bırakmışlardı – bir de zengin beyazlara. Belki de topluluk diye bir şey yoktu da yer diye bir şey vardı. Artık yer de kalmamıştı, ayrı televizyonları, ayrı telefonları olan, her gün daha az kişinin uğradığı ayrı evler vardı artık.

Aşağıdaki kasaba merkezine yürürken her zaman düşündüğü şeylerdi bunlar. Arabalar kayıp giderken Nel son gerçek kaldırımdan birinde yürüyordu. Kendi çocukları gulse de o nereye gidecekse yaya olarak gidiyor, ancak hava gerektiriyorsa arabalarına almak isteyenlerin önerilerini kabul ediyordu.

Şu an dosdoğru kasabanın içinden geçti, en uç noktasından sola saptı, daha sonra kır yoluna sapan ağaçlı yaya yolunda ilerledi, mezarlığı, Beechnut Parkını geçti.

Sunnydale Yaşlılar Evine vardığı zaman saat dört olmuştu bile, hava serinliyordu. O yaşlı kuşlarla oturup ayaklarını dinlendirmek hoşuna gidecekti.

Masada oturan kızıl saçlı bir bayan ona bir geçiş kartı verdi ve bir kapıyı gösterdi, o kapı daha küçük kapıların sıralandığı bir koridora açılıyordu. Kafasındaki yüksek okul yatakhanesine benziyordu. Bekleme salonu şıktı - çağdaş - ama gözücüyle içlerine baktığı odalarsa yeşil, çorak birer kafesti. Her yerde çok fazla ışık vardı; biraz gölge olmalıydı. Koridordaki üçüncü kapının üzerine, küçük bir ad levhası ilştirilmişti. EVA PEACE. Nel kapının tokmağını çevirdi, aynı zamanda hafifçe kapıya da vuruyordu, daha sonra açmadan önce bir an dinledi.

Başlangıçta gözlerine inanamadı. Masada o kara vinileks iskemlede oturan Eva öylesine küçük görünüyordu ki. Bütün ağırlığı yok olmuştu, yüksekliği de. Bir zamanlar güzel olan bacağında çorap yoktu, ayağında terlik vardı. Nel ağlamak istedi; Eva'nın süt donukluğundaki gözleri ya da sarkık dudakları için değil, yarım yüzyıldan fazla bir süre güzel, bağcıklı bir ayakkabıya alışmış olan bir zamanların o gururlu ayağını pembe terilen bir terliğe tıklmış görmekten.

"İyi akşamlar, Bayan Peace. Ben Nel Greene, sizi ziyarete geldim. Beni hatırlıyorsunuz, değil mi?"

Eva ütü yapıyor, sarmal merdivenler düşlüyordu. Ne ütü vardı ortada ne de giysi, ama Nel'in selâmına karşılık verirken bile, "Nassın? Otursana," plilerin çiz-

gilerini titizlikle izliyor, buruşukları düzeltiyordu.

"Teşekkür ederim." Nel küçük karyolanın kıyısına oturdu.

"Güzel bir odanız var, gerçekten güzel bir oda, Bayan Peace."

"Bugün tuhaf bir şey mi yedin?"

"Efendim?"

"Sebzeli türlü mü? Hatırla."

"Hayır, efendim."

"Hayır mı? Daha sonra hastalanacaksın."

"Ama ben sebzeli türlü falan yemedim."

"Ben ta buralara sana bunu söylemek için mi geldim sanıyorsun? Pek sık ziyarete gelemiyorum. Yaşlı insanlara karşı saygılı olmalısın."

"Ama, Bayan Peace ben *sizi* ziyarete geldim. Bu *sizin* odanız." Nel gülümsedi.

"Adının ne olduğunu söylemiştin?"

"Nel Greene."

"Wiley. Wright'ın kızı mı?"

"Hımm. Hatırlıyorsunuz. Buna sevindim, Bayan Peace. Beni ve babamı hatırlıyorsunuz."

"Söylesene, o küçük oğlanı nasıl öldürdün?"

"Ne? Hangi küçük oğlan?"

"Suya attığın oğlan. Bende portakal var. Onu nasıl kandırdın da suya saktun?"

"Ben ırmağa küçük bir oğlan falan atmadım. Onu yapan Sula'ydı."

"Sen. Sula. Ne fark eder? Sen de oradaydın. Olanları seyrettin, öyle değil mi? Ben olsam asla öyle seyretmezdim."

"Siz karıştırıyorsunuz, Bayan Peace. Ben Nel'im. Sula öldü."

"Suyun içi müthiş soğuktur. Ateş sıcaktır. Onu nasıl soktun suya?" Eva işaret parmağını ısıtıp ütünün kızıp kızmadığına baktı.

"Bu yalanları size kim söyledi? Bayan Peace? Size kim söyledi? Neden benimle ilgili yalanlar uyduruyorsunuz?"

"Bende portakal var: O bayat portakal sularından içmiyorum. İçine bir şey koyuyorlar."

"Neden ben yapmışım gibi göstermeye çalışıyorsunuz?"

Eva ütü yapmayı bırakıp Nel'e baktı. İlk kez gözleri akıl sağlığı yerindeymiş gibi bakıyordu.

"Benim suçlu olduğumu mu düşünüyorsunuz?" diye fısıldıyordu Nel.

Eva da fısıldadı: "Bunu senden iyi kim bilebilir?"

"Kiminle konuştunuz, merak ediyorum." Nel normal konuşmaya çalışıyordu.

"Karaerik. Canım Karaerik'ciğim. O bana her şeyi söyler." Eva şen, çingirtılı – kız kıkırtısı gibi – kıkırıtlar çıkardı.

"Ben gideyim, Bayan Peace." Nel ayağa kalktı.

"Soruma karşılık vermedin daha."

"Neden söz ettiğinizi bilmiyorum."

"Hiç fark etmez. Hanginiz olsa. Aranızda fark yoktu. Portakal ister misin? Sebzeli türlüden daha iyidir senin için. Sula mı? Bende portakal var."

Nel koridordan aşağı hızla yürüdü, Eva arkasından "Sula mı?" diye bağııyordu. Nel bugün öteki kadınları göremedi. Şu kadın sinirlerini bozmuştu. Giriş kartını kapıdaki bayana geri verirken onun şaşkın bakışından gözlerini kaçırdı.

Dışarıda hızlanan rüzgâra karşı paltosunun önü-

nü kapattı. En üstteki düğme kopmuştu, bunun üzerine eliyle boynunu kapattı. Kafasında parlak bir boşluk açıldı ve içine anılar sızmaya başladı.

İrmağın kıyısında erguvan-beyaz entarisiyle Sula ayakta duruyor, Chicken Little'ı döndürüyordu. Sula'nın elinden kaymadan ve su üzerini çarçabuk örtmeden önce oğlanın kahkahaları. Sula'nın böyle döndürüşünü, daha sonra oğlanın suya fırlayışını izlerken neler hissetmişti o zaman? Sula, Shadrack'ın evinden geri döndüğü zaman ağlamış, ağlamıştı. Ama Nel sakin-di.

"Söylemeyelim mi?"

"Gördü mü acaba?"

"Bilmiyorum. Hayır."

"Haydi gidelim. Onu geri getiremeyiz."

Yaşlı Eva, *sen seyrettin*, demekle ne demek istemişti? Görmeyip de ne yapacaktı? Oracıkta duruyordu. Ama Eva *görmek* değil *seyretmek* sözcüğünü kullanmıştı. "*Seyretmedim. Yalnızca gördüm.*" Ama ne olursa olsun o eski duygu ve o eski soru hep yerinde duruyordu. Chicken'ın eli kaydığı zamanki o hoş duygu. Yıllardır bunu hiç merak etmemişti. "Bu olay olduğunda neden kötü bir şey hissetmedim? Nasıl olur da onun düşüşünü gördüğümde hoş bir şey hissedirim?"

Bunca yıldır Sula'nın telâşı karşısında kendisinin sakin, soğukkanlı davranışıyla için için gurur duymuştu, Sula'nın korku ve utanç içindeki gözleri karşısında duyduğu sevecenlikle. O zaman olgunluk, sakinlik, sevecenlik gibi görünen şey şimdi sevinçli bir uyarının ardından gelen bir dinginlik gibi görünüyordu. Chicken Little'ın çırpınan gövdesinin üzerini su nasıl sakince örtmüştü, onun neşesinin üzerini de hoşnutluk ört-

müştü.

Çok hızlı yürüyordu. Ayaklarını nereye bastığından haberi yoktu, yolun kıyısındaki otların üzerine çıkmıştı. Neredeyse koşar halde Beechnut Parkına yaklaştı. Mezarlığın Zencilere ayrılmış bölümü hemen şuracıktaydı. Girdi. Sula, Karaerik, Hannah ve işte İnci ile birlikte gömülüydü. Evlilikle değişen adları umursamayan Medallion'lular gibi yapılmış, her düz mermer parçasının üzerine bir ad yazılmıştı. Hepsi birlikte ezgili bir yineleme gibiydi: PEACE¹ 1895-1921, PEACE 1890-1923, PEACE 1910-1940, PEACE 1892-1959.

Bunlar ölmüş insanlar değildi. Sözcüklerdi. Hatta sözcük bile değil. Dilekler, özlemler.

Bunca yıldır Eva'ya karşı hep iyi duygular beslemişti; onun yalnızlığını, seilmeyişini kimsenin paylaşmadığı, paylaşmadığı gibi paylaştığına inanmıştı. Sula'nın cenazesinde Eva'nın neden gelmek istemediğini ne de olsa anlayan tek kişi kendisiydi. Ötekiler bildiklerini sanıyordu; büyükannenin gelmeme nedenlerinin kendilerinininkiyle aynı olduğunu sanıyorlardı –kendilerine bunca acı çektiren birine saygı göstermek onlara yakışmazdı. Cenazeye gitmiş olan Nel'se Eva'nın gelmeyişinin gururdan ya da öç isteğinden değil, kendi kanından olan birinin toprağa gömülüşünü görmek istemeyişinden, yüreğin dayanamadığı şeyi gözün görmesine izin vermeme kararlılığından kaynaklandığını biliyordu.

Oysa şimdi Eva'nın bu davranış tarzından, kendisini suçlamasından sonra acaba ilk keresinde kasaba-

1. Barış, huzur. (Çev.)

lılar haklı değil miydi, diye düşünüyordu. Eva *gerçekten* kötüydü. Sula bile bunu söylemişti. Onun böyle konuşması için hiçbir neden yoktu. Zihni bulanmış olsa da olmasa da. Yaşlı. Her neyse, Eva ne yaptığını biliyordu. Her zaman bildi. Sula'nın cenazesinden uzak durmuş, Nel'i, Chicken Little'ı sırf düşmanlıktan boğmakla suçlamıştı. Taban'da kol gezen aynı düşmanlık. Her hareketi bir hakarete, her yan yan gülüşü bir tehdite dönüştüren düşmanlık, öyle ki Sula öldüğünde herkesin göğsünde duyduğu rahatlama kabarcıkları düşmanlıklarını yatıştırmaya yetmemiş, Bay Hodges'in cenaze salonuna gitmelerine, kiliseden çiçek göndermelerine ya da sarı bir kek pişirmelerine izin vermemişti.

Kendisinin Sula'yı ziyaret ettiği gün Nathan'ın yatak odasının kapısını açıp cesedi buluşunu anımsadı. Nathan onun yeni öldüğünü anlamıştı, gözlerinin açık oluşundan değil ağzının açık oluşundan anladığını söylüyordu. Asla tamamlanamayan dev bir esneme gibi gelmişti ona bu. Hemen sokağın karşısında oturan Çaydanlık'ın annesine koştu, kadın haberi duyunca trende, tren kalkmak üzereyken "He-hey!" diye bağırarak biletçi gibi, ama ondan daha yüksek bir sesle "He-hey!" demiş sonra biraz hoplayıp zıplamıştı. Kadınların hiçbirisi ellerindeki kumaş ekleme battaniyeleri olduğu gibi bırakıp eve koşmadı. Hiç kimse çamaşırını sıkma merdanesinde bırakıp eve koşmadı. Hatta erkekler bile duyduklarında 'haa' demekle yetindiler. Bir gün geçti, kimse gelmedi. Gece gündüze kavuştu, ceset hâlâ Eva'nın yatağında yatıyor, tavana bakarak yarım kalmış bir esnemeyi tamamlamaya çalışıyordu. Sula konusundaki bu inatçılık çok tuhaftı. Kasabanın

en ele avuca gelmez orospusu China öldüğü zaman bile (Zenci oğluyla beyaz oğlu onun ölmek üzere olduğunu duyduklarında, "Daha ölmedi mi o?" demişlerdi), o zaman bile herkes yaptığı işi yarıda bırakmış, günahkâr kızkardeşlerini kaldırmak için akın akın gitmişlerdi.

Sonunda hastaneye telefon eden Nel oldu, daha sonra morga, daha sonra da polise telefon etti ve polis geldi. Bir polis arabasıyla geldiler, cesedi merdivenlerden indirip tıpkı Hannah'yı taşıdıkları gibi dört armut ağacının yanından geçirip arabaya koydular. Polis sorular sorduğu zaman kimse bilgi vermedi. Ölmüş kadının ilk adını bulmaları saatlerini aldı. Marangoz Sokağı 7 numarada oturan Bayan Peace olarak telefon edilmişti. Böylece, bir ceset, bir ad ve bir adresle ayrıldılar. Onu beyazlar yıkamak, giydirmek, hazırlamak en sonunda da mezara indirmek zorunda kaldı. Her şey çok güzel oldu, çünkü yüklü bir ölüm poliçesinin bulunduğu anlaşıldı. Nel cenaze salonuna gitti, ama kapalı tabutu görünce öylesine şaşırdı ki ancak birkaç dakika kalabildi.

Ertesi günü Nel gömülme törenine gitti, orada bulunan tek Zencinin kendisi olduğunu gördü, kafasını güllere, makaralara verdi. Ancak oradan ayrılmak üzere arkasına döndüğünde mezarlığın girişine birikmiş Zencileri gördü. İçeri girmiyorlardı, cenaze kılığı giymemişlerdi, orada öylece bekliyorlardı. Ancak beyazlar, yani mezar kazıcılar, Bay ve Bayan Hodges ile onlara yardım eden genç oğulları gittikten sonra Taban'dan gelen karaderili insanlar, kukuletayla örtünmüş yürekleri, kirli gözleriyle içeriye girdiler, bugüne kadar tattıkları en görkemli nefretle aralarına girmiş

olan tümsek toprağın başında 'İrmakta Toplanalım mı'yı söylemek üzere. Onların sorusu ekim havasını pıhtılaştırdı: 'İrmakta Toplanım mı?' O güzelim, güzelim ırmakta mı? Belki de o zaman bile Sula onlara yanıt verdi, çünkü yağmur yağmaya başladı, kadınlar çözülen saçları onları eve dönmeye zorlar korkusuyla otoların arasından küçük küçük zıplayarak koşuyorlardı.

Üzgün, yüreği kederli bir halde Nel mezarlığın Zencilere ayrılmış bölümünden çıkıp gitti. Yolun biraz ilerisinde Shadrack yanından geçti. Biraz daha sarsak, biraz daha yaşlıydı, ama enerji verici deliliği sürüyordu, yüzünde günbatımıyla, yolda acele acele yürüyene kadına baktı.

Adam durdu. Onu daha önce nerede gördüğünü anımsamaya çalıştı. Anımsama çabası ona biraz fazla geldi, yürümeye başladı. Sunnydale'in çöplerini atacaktı, eve varmadan önce ortalık bir güzel kararmış olurdu. Uzun zamandır balık sattığı yoktu. Irmak bütün balıkları öldürmüştü. Gümüş grisi parıltılar kalmamıştı, dümdüz, geniş, acelesiz görünüm kalmamıştı. Solungaçların yavaşlayışı. Olta ipindeki titreşim kalmamıştı.

Shadrack ile Nel birbirinin tersi yönlerde uzaklaştılar, her biri geçmişle ilgili ayrı şeyler düşünerek. Geçmişteki şeyleri anımsadıkça aralarındaki uzaklık arttı.

Nel birden durdu. Gözleri seğirdi, biraz yandı.

"Sula mı?" diye fısıldadı, ağaçların tepelerine bakarak. "Sula mı?"

Yapraklar kımıldadı; çamur hareket etti; aşırı olgunlaşmış yeşil şeylerin kokusu geldi. Yumuşak kıllı bir top çatladı, karahindiba sporları gibi rüzgârda dağıldı.

"Onca zamandır, ta onca zamandır hep Jude'u özlediğimi sandım." Özlem göğsünün üzerine basınç yaptı, boğazına yükseldi. Sanki bir şey açıkhyormuş gibi. "Biz birlikte iki kızdık," dedi. "Ah, Tanrım, Sula," diye ağlamaya başladı, "kız, kız, kızkızı kız."

Hoş bir ağlamaydı bu –bağıra bağıra, uzun uzun – ama dibi yoktu, tepesi yoktu, salt halka halka olmuş keder.

S O N

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

Bu kitap, İstanbul'da Can Yayınları'nda dizildi,
Özal Basımevinde basıldı. (1993)
Dizgi: Serap Kılıç

Toni Morrison

SULA

Toni Morrison'un, En Mavi Giz ve Katran Bebek'ten sonra yayınevimizde yayınlanan üçüncü romanı. Sula, Nobel jürisine göre "Bir ayrıntılı çizimdir, Siyah Venüs'ün kurban edilişidir." Sula, Toni Morrison'un yapıtlarında, her çareye başvuran, her şeyi göze alabilen kadın kimliğinin, kadınlar geleneğinin ilk temsilcisidir. Toni Morrison'un bu dokunaklı romanı, kendilerinin beyaz ve erkek olmadıklarını kısa süre içinde kavrayan iki Zenci kahraman Mel ile Sula'nın hayatlarını çocukluktan başlayarak yollarının ayrıldığı kadınlığa geçiş yıllarına, daha sonra yollarının yeniden keştiği günlere kadar izliyor. Nel Wright doğduğu yerde kalmayı, evlenip çocuk yetiştirmeyi, Zenci topluluğunun bir direği olmayı seçen 'klasik' bir kadındır. Sula ise kasabadan ayrılarak yüksek okula gider; asidir, dostlarının kocalarını (Nel'in kocası Jude'ü bile) ellerinden alan bir iblis, Beyazlarla yatan bir 'orospu', cemaatin bütün iş ilişkilerini, bütün ahlâk kurallarını tehlikeye atan bir büyücüdür. Toni Morrison, kadınlar arasında cinselliğe dayanmayan o gizemli dostluğu ele almış, iki kadın arasındaki dostluğun tansıklı yanını göstermek istemiştir: Bu dostluk öylesine önemlidir ki hiçbir küçük ihanet, 'koca'nın çalınması bile bunu bozmamalıdır.

Kapaktaki resim. UVE OMMER

ISBN 975-510-550-6

